

TOMIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

MAI 1999, Nr. 5 (346), anul IV (XXXIV) • 16 pagini — 3500 lei

O dialectică pasivă face ca, de-a lungul timpului, raportul dintre bucurii și necazuri, dintre speranțe și amăgiri, să rămână constant. Istoria noastră contemporană o ilustrează cu prisosință și, în amplul ei cuprins, publicațiile culturale nu fac excepție. Eliberați de cenzura spiritului, ne lăsăm în schimb copleșiți de grija supraviețuirii. Nu este vorba doar de o supraviețuire materială ci și — mai ales — de amenințarea pierderii identității. Legile aspre ale economiei de piață ne fură cititorii. Pe vremea când ne chinuam să escamotăm pretențiile unei stăpâniri tutelare, spuneam cât puteam strecura printre rânduri unei mulțimi de cititori. Astăzi putem spune orice însă nu prea mai avem cui. Fără a-mi contrazice afirmațiile anterioare, socotesc că, pe măsură ce spiritul se emancipează, pe măsură ce oferta lui sporește în spațialitate și profunzime, cererea scade și se fragmentează după interese încă nu pe deplin elucidate. Cu aceasta, conștiința celui care trudește pe câmpul culturii suferă, după temperamentul aferent, mutații anchilozante sau

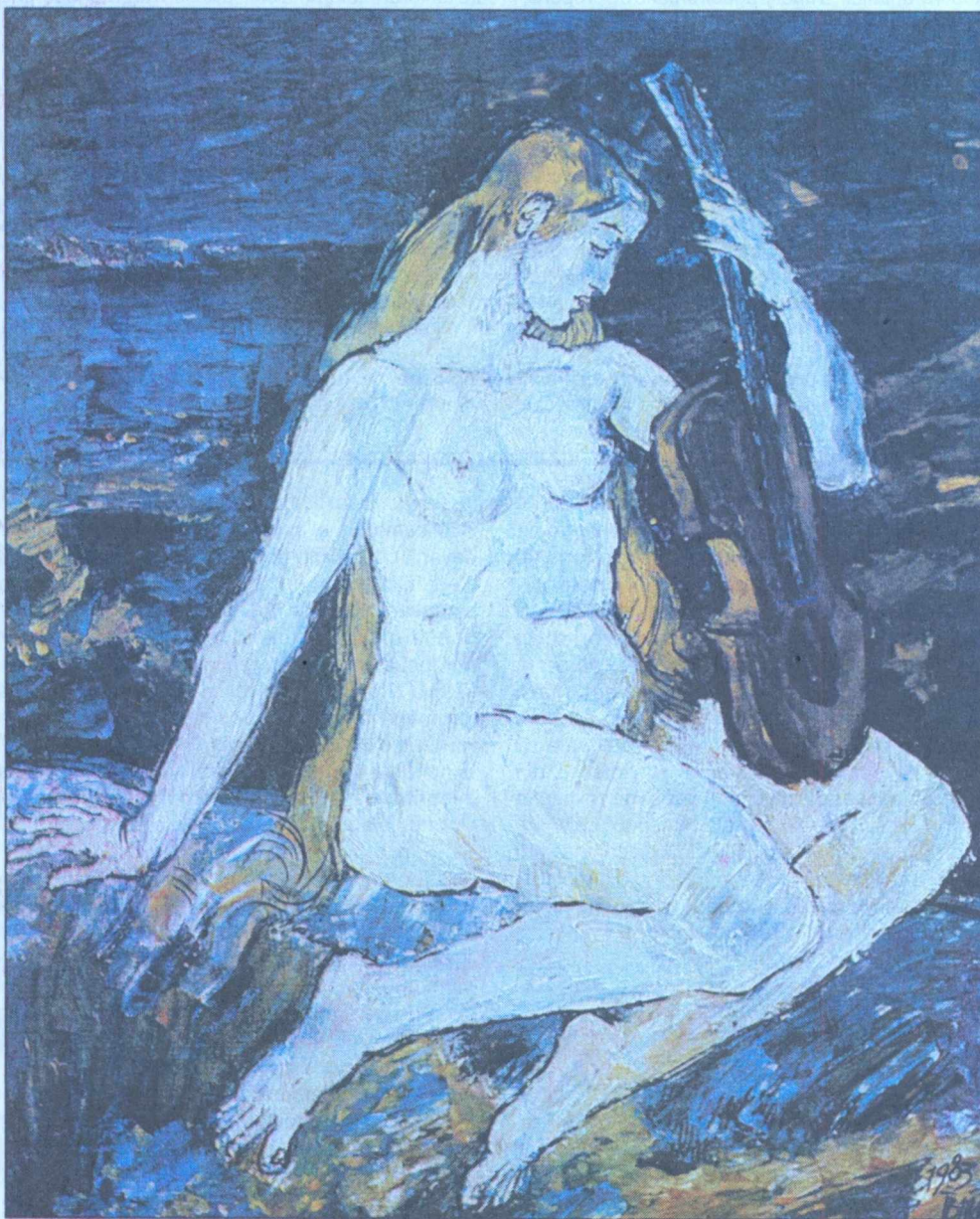
EMANCIPAREA CULTURII (III)

apostolice. Eșecul, într-o misiune asumată voluntar, nu poate fi dat pe seama unor factori exteriori opresivi. Succesul, dimpotrivă, ți-l poți asuma în exclusivitate. Este vorba, probabil, de o revoluție ideo-logică secundând-o pe cea tehnico-materială în măsură să ne basculeze cu geografie cu tot în Europa de vest, cu consecințe care, oricât de imprevizibile, vor ilustra fără doar și poate dialectica mai sus invocată.

În ce ne privește, împărțind solidar cu celelalte publicații surori necazurile inerente tranziției, nu putem ignora satisfacția revelării unei *legitimități de substanță*. S-ar putea spune că, după peste trei decenii de existență, revista **TOMIS** și-a câștigat un canal propriu de emisie, beneficiind de o audiență mai restrânsă dar mult mai stabilă. Noile circumstanțe concretizate în proliferarea instituțiilor culturale zonale — cu efecte, spuneam, în emanciparea provinciei, în descentralizarea și diversificarea actului civilizator — au condus la optimizarea dialogului dintre colaborator și cititor și, mai ales, la dobândirea privilegiului mult râvnit, acela de a putea impune o conduită, *un modus vivendi* cultural. Expresie a acestui câștig binemeritat stă dezvoltarea, în Dobrogea, cu precădere în Constanța, a unei mișcări literare fără precedent în istoria locului. Cultivarea asiduă, în paginile revistei, a vocațiilor creatoare, a gustului pentru literatură, ambiția de a impune un standard valoric cu mult peste ceea ce, cu ani în urmă, se pretindea aici în materie de produs artistic, ne-au permis alinierea la valorile specific naționale, recunoașterea ca parteneri și colegi de breaslă scriitoricească. Filiala „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România este fructul **TOMIS**-ului. Pe lângă această recunoaștere care impune societății spirituale constantene o categorie inedită de profesioniști — aceia ai scrisului — relativ noua structură, afiliată unei Uniuni naționale de creatori, ne legitimează o largă reprezentativitate morală și organizatorică în același plan național. Nu mă îndoiesc că aceste

CONSTANTIN NOVAC

continuare în pag. 14

• Solitudine

• Număr de revistă ilustrat cu lucrări de Traian Brădean

ÎN CELELALTE PAGINI:

• **TOMIS ÎNTREABĂ — RĂSPUND:** Costache Olăreanu („Eu sunt un povestitor”); **Philippe Leroux** („N-am ajuns scriitor din întâmplare”); **Ioan Grigorescu** („Despre fantasmalele unui amnezic”); **ESEU:** „David Lodge și plăcerea preludiului textual” de **Geo Vasile**; „Mircea Eliade - narator al discursului inițiativ” de **L. Berechet** • **PROZĂ** de **Ștefan Caraman** • **Versuri** de **Amelia Stănescu și Baki Ymeri** • **STELARIANA** (traduceri inedite de **Dimitrie Stelaru**) • **SCARA LUI ESCHER** de **Ioan-Mircea Popovici** • **SIMEZA** de **Doina Păuleanu** • **Traian Brădean:** „Lui Ciucurencu îi datorez integral cele ce au urmat în existența mea de pictor” • **Prof. univ. dr. Dumitru Andrei Iacobaș:** „Deprecierea actului de învățământ se produce datorită mentalităților învechite” • „Evenimente editoriale” de **Gh. Buzatu** • **PAGINI DE ISTORIE VECHIE** de **Prof. dr. Adrian Rădulescu** • „Legea patrimoniului cultural național” de **Mihai Irimia și A.R. Mogoșanu** • **JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII** de **Titus Rusu** • **CULTURĂ ȘI SEXUALITATE** de **G.M.T.**

LAURENȚIU ULICI:

Pentru o Europă a națiunilor civice

Am pus în discuție una dintre problemele importante ale lumii în care trăim; e vorba de o consecință a clauzelor pe care toată Europa le-a acceptat și care privesc, în principal, drepturile omului, și în subsidiar, relațiile care trebuie să existe, să se formeze, între intelectuali, între scriitori, între creatori, într-o Europă care tinde să devină comună.

Nu e nici o taină pentru nimeni că în bazinul Europei Centrale și al Europei de Est, în interiorul granițelor statale, există — și nu de ieri, de azi — numeroase minorități naționale care se exprimă inclusiv prin literatură. Fără a ne aroga merite speciale, considerăm deosebit de important acest simpozion, ținând cont de actuala conjunctură, nu numai culturală, ci și politică, din Europa. Faptul că această întâlnire este prima de acest gen din întreaga istorie a secolului XX organizată pe continentul nostru pe această temă, însuși faptul în sine constituie un succes. Sunt convins că, analizând cu maximă atenție opiniile formulate, vom găsi acele idei care să exprime pe de o parte dorința tuturor de a ne sincroniza cu vremea de azi a Europei, și în același timp dorința fiecărui participant, în calitate de scriitor, de a susține în continuare legitimitatea de a scrie în limba maternă. Se înțelege din asta că, dacă e să căutăm o filosofie mai adâncă a acestei întâlniri, ea se află în diferența pe care noi o facem între națiunea etnică și națiunea civică. Noi milităm pentru o Europă a națiunilor civice, pentru națiunea înăuntrul căreia se regăsesc, în calitate de cetățeni cu drepturi absolute egale, indivizi de naționalități diferite. Consecința atitudinală a acestei filosofii ar fi aceea că noi opunem naționalismului patriotismul.

Nu facem un elogiu României pentru atitudinea sa față de minorități în acest domeniu, pentru că nutrim speranța că nu suntem un caz și că asta se întâmplă, firesc, în toate țările europene, în toate țările civilizate. Aici nu e vorba de a acorda minorităților drepturi colective, ci de a le acorda dreptul individual de exprimare, pentru că literatura nu este colectivă, ci întotdeauna individuală.

Faptul că s-a putut dialoga față în față, deschis și decent, este foarte important, pentru că e de neînchipuit astăzi o lume inclusiv literară în absența dialogului. Avem probe serioase să susținem că acest fel de cunoaștere directă între scriitori poate contribui, mai mult decât alte acte de tip diplomatic, la strângerea legăturilor și la o mai bună cunoaștere între literaturile diverselor țări din Europa Centrală și Europa de Est. Prin aceasta dorim să ștergem urmele care au mai rămas din „Cortina de fier”.

(vezi în pag. 2 Colocviul internațional de literatură „La mine acasă”)

SZILÁGYI ISTVÁN,

România:

Sunt foarte bun prieten cu mulți scriitori români, și nu de ieri, de azi, ci de două sau trei decenii. Dacă am fost împreună atâta amar de vreme, vom fi și de acum înainte. Au fost vremuri când am avut un dușman comun: regimul comunist, dictatura în care am trăit. Cei mai buni dintre scriitorii maghiari, germani, evrei, sârbi au stat pe partea aceea pe care stăteau și colegii români, care nu erau oamenii regimului comunist. Există o frăție de arme, fără arme, între noi. Ea a rămas baza, necesitatea morală care ne ține și astăzi împreună.

Situația etniilor în România nu este idilică. Am greși afirmând aceasta, fiindcă există totuși tensiuni. Chiar dacă de ani buni literatura este marginalizată, Uniunea Scriitorilor a încercat să impună o viață interioară bazată pe valorile democrației în ceea ce privește minoritățile scriitoricești. Această existență comună a scriitorilor din România poate constitui astăzi un model. În deceniile anterioare se vorbea mult despre faptul că literaturile naționalităților conlocuitoare reprezintă poduri între culturi, poduri ale cunoașterii reciproce. Chiar și aceste „poduri” însă erau manipulate din punct de vedere politic. Astăzi, aici, noi reprezentăm ceva mai mult decât o punte între națiuni. Aici se suprapun și coexistă spiritualitățile Europei Centrale și de Est. Această inițiativă ar trebui îmbrățișată și de ceilalți și înțeleasă ca atare. Centrul și estul Europei sunt, din punct de vedere etnic, rezultatul unor stratificări milenare. Suntem unii peste alții și nu ne iubim între noi. Să nu ne amăgim! Trebuie să ne despărțăm cel puțin trei granițe ca să existe simpatii între națiuni, între popoare. Dar trebuie să învățăm să conviețuim. În Ardeal se înfiripase un model, care astăzi nu mai este valabil. Românii, maghiarii, sașii au încercat să trăiască împreună și nu știu dacă s-au iubit între ei, dar au învățat foarte mult unii de la alții. După 7-8 secole, românul ardelean era diferit de restul românilor. Maghiarul era diferit și el față de cel de la șes. Aceste modele au fost impuse de istorie. De multe ori auzim de la politicieni că vor să rezolve problemele etnice. Să ne ferească Dumnezeu să reușească vreunul! Au fost încercări și din partea lui Stalin și a lui Hitler etc. Dar viața nu se poate rezolva! Ea este întotdeauna în mers și mereu schimbătoare. Așa este și în literatură. Noi, scriitorii minoritari, suntem de multe ori nemulțumiți. Dar în Europa de Est, nimeni, niciodată, nu a obligat pe cineva să fie scriitor. Avem tot felul de alte obligații, dar asta nu! Noi am hotărât să mergem pe acest drum și trebuie să fim mândri de hotărârea noastră, de acest risc asumat.

LEO BUTNARU,

Republica Moldova:

În Basarabia nu au existat conflicte între scriitorii diverselor etnii. Dimpotrivă, a existat o solidaritate intelectuală absolut necesară combaterii agresivităților, agresiunilor și rigorilor regimului ideologic ruso-sovietic. Așa se face că, în prezent, suntem din ce în ce mai mulți și mai buni. Ne publicăm cărțile nu numai la Chișinău, ci și la prestigioase edituri din România. Între autorii foarte cunoscuți i-aș aminti pe Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac, Emil Galaicu Păun, Nicolae Popa, Irina Nechit, Vasile Gârnet, Vitalie Ciobanu, precum și o întreagă cohortă de tineri scriitori care au avut ferecilea să-și facă studiile universitare în România și care s-au grupat în jurul unei reviste de bună calitate, de orientare românească, de o stilistică nu numai românească ci europeană, așa zice, revista **Contrafort**, cunoscută în mediile culturale din țară. Acum se întâmplă ceea ce era firesc să se întâmple demult, adică o reintegrare a noastră, o reintregire, o reapropriere. În comparație cu noi, politicienii aleg o cale mult mai sinuoasă, mai grea, dar scriitorii români de pe ambele maluri ale Prutului sunt deja reuniti!

Scriitorii de limbă română din Basarabia nu au fost o minoritate nici pe timpul sovieticilor, pentru că noi am predominat și numeric și valoric. În pofida tuturor impedimentelor, colegii mei au acceptat o ștachetă valorică de nivel românesc, deci foarte ridicată. Scriitorii de alte limbi au fost într-o vreme mult mai mulți decât astăzi, dar niciodată nu au depășit procentajul de 30%. Acum sunt mult mai puțini fiindcă o parte dintre scriitorii ruși au plecat la Moscova, iar numeroși scriitori de limbă idis au plecat fie la Tel Aviv, fie în S.U.A. Noi milităm în continuare pentru impunerea cu necesitate a spiritului critic și a valorii autentice. În context basarabean nu ne-am simțit niciodată și

Colocviul internațional de literatură „La mine acasă”

Făcând abstracție de granițe statale și temporale, ridiculizând și demascând prin opera lor obstacolele de tot soiul, minucios concepute de ideologi și politicieni, imposibil de a fi izolați, anihilați, reduși la tăcere după gratii, ziduri și „cortine de fier”, scriitorii s-au dovedit a fi întotdeauna ambasadorii cei mai de pret ai popoarelor. Conștiințe veșnic de veghe în avanposturile istoriei, în slujba valorilor perene ale civilizației, progresului și moralității, scriitorii sunt cei mai numeroși și mai importanți dintre cetățenii cu adevărat liberi ai lumii. Forța de impact a creației lor poate spulbera ireversibil false mituri și prejudecăți, dogme, dictaturi și imperii. Acești mari singuratici, încestați de-a pururi cu viața la masa de scris, acești împătimiti navigatori solitari ai neliniștii, remodelează, însumând generativ mai pregnant și mai rafinat, arhitectura spirituală a etniei din care provin, încercând armonizarea acesteia, integrarea firească în ansamblul universal al valorilor. Nu întâmplător scriitorii au oferit și oferă modele viabile de conviețuire interetnică armonioasă oamenilor politici, strategilor deveniți prizonierii inflexibilelor argumente de ordin economic, financiar, militar.

Zguduite din temelii, bulversate de prăbușirea sistemelor totalitare, zonele de centru și de est ale Europei se confruntă astăzi cu probleme de o complexitate fără precedent în istorie. Suntem martorii unor situații dramatice, a unor tragedii umane de proporții, în care factorul *intoleranță etnică* are un rol preponderent. Statisticienii afirmă că în acest areal geografic există în prezent un conglomerat uman compus din 107 etnii și peste 1000 de grupuri naționale, însumând aproximativ 7,5 milioane de locuitori. Dacă ar fi să luăm în calcul partea bună a problemei, vom remarca fără nici-o dificultate uriașul potențial de creativitate culturală, spirituală și științifică al zonei. Nu trebuie neglijat însă reversul, potențialul focar perpetuu de contradicții, tensiuni și conflicte sângeroase, care în orice clipă poate degenera într-o tragedie de nivel planetar.

Tinând cont de toate acestea, ideea Uniunii Scriitorilor din România de a invita la un dialog direct și fără prejudecăți reprezentanți de frunte ai etniilor scriitoricești din centrul și estul Europei a fost mai mult decât bine venită. Colocviul internațional „*La mine acasă*” găzduit de Centrul Român de Afaceri „Marea Neagră” din Mangalia la jumătatea lunii aprilie 1999, a oferit numeroaselor delegații prezente posibilitatea trecerii în revistă a tuturor problemelor actuale cu care se confruntă acest important segment al creatorilor de literatură din spațiul central și est european. Sintetizată în finalul intervenției scriitorului Domokos Géza, dorința unanimă a participanților a fost aceea ca, în anii următori, să asistăm la stingerea pentru totdeauna a focarelor de conflict, la punerea în valoare a forței de creativitate a națiunilor, minorităților și grupurilor etnice din această zonă fierbinte a Europei.

Acordând importanța cuvenită acestei premiere europene, ne-am propus să redăm, în sinteză, opinii formulate de participanții la colocviu, precum și câteva interviuri în exclusivitate.

SORIN ROSCA

nu ne simțim nici astăzi minoritari. Aș zice că, în context unional, suntem minoritari... față de București! Sau că suntem o minoritate... majoritară! Scriitorul are orgoliu, are rezistență. Întotdeauna puterea ideologică a resimțit afrentul scriitorilor. Tocmai pentru că Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova sunt afone la problemele culturii, scriitorul, acest mare singuratic, își asumă pe cont propriu povara sa. E bine însă ca rodul minții și sensibilității sale să ajungă la cei mulți, la cititori. Bibliotecile din Basarabia nu mai achiziționează carte (excepție făcând Biblioteca Municipală „Hasdeu” care are 50 de filiale în Chișinău). Revistele de cultură sunt uitate. Banii se cheltuiesc aiurea, nu știu pe ce... Organele de resort politice, economice, financiare sunt mute și prost crescute în raport cu actul cultural!

VASIL DACEY,

Slovacia:

Astăzi scriitorul nu este numai un reprezentant al unei culturi, el trebuie să devină și un om politic. Datorită talentului și capacităților sale, scriitorul poate să influențeze nu numai politica țării în care trăiește, ci și politica întregii lumi.

Anul trecut, în Cehia, a fost convocată conferința „*Noi trăim împreună*”, unde s-a vorbit despre faptul că în Cehia există trei literaturi: cehă, germană și evreiască. Aceste literaturi au existat și în secolul trecut și la începutul secolului nostru. A fost vorba despre literatura unor naționalități minoritare, care trăiesc în Cehia. Concluzia acestei întâlniri a fost că ele nu trebuie asimilate sau prigonite, ci trebuie sprijinite, fiindcă îmbogățesc și literatura naționalității majoritare.

Literatura ucrainiană din Slovacia a început să se dezvolte în anii '50 ai acestui secol. E oarecum paradoxal faptul că regimul comunist a sprijinit această literatură, ne-a ajutat, încât am putut căpăta o orientare lingvistică, înțelegând prin aceasta faptul că populația ucrainiană în Cehoslovacia a avut primii reprezentanți încă din secolul trecut, orientați spre spiritul slav și care scriau într-un dialect local. Dialectul acesta era ucrainian, dar nu era limba literară. Însă, îndată ce a apărut noua orientare lingvistică și au început să apară numeroși scriitori în ucrainiană, comuniștii au descoperit printre noi „naționaliști burghezi”, care, sigur, nu existau. I-au adunat pe rusofiliile cei mai activi și i-au judecat ca naționaliști burghezi ucrainieni și în următorii ani asupra noastră atârna această sabie. În URSS, dacă exista un scriitor bun ucrainian sau de altă naționalitate, era considerat scriitor sovietic, iar cei mai slabi erau doar scriitori naționali. Spre fericirea noastră această eră a luat sfârșit, dar nu e cazul să uităm de ea și nu trebuie să permitem să se mai repete.

Nu există o populație ucrainiană numeroasă

în Slovacia, dar literatura ei este destul de bogată. Publicăm cărți și avem o revistă, **Duclea**, care a devenit cunoscută din anii '60, când am încercat să publicăm nu numai autori locali, ci și scriitori ucrainieni interzisi în Ucraina, și din literaturile popoarelor Europei, din cele central și est europene. În Ucraina au putut pătrunde numai câteva exemplare din revista noastră. Ea trecea din mână în mână. **Duclea** a fost un pod între literaturile din Europa și Ucraina. Cred că această experiență se poate generaliza pentru revistele minorităților naționale și putem să propagăm literaturile altor popoare printre cititorii nostri.

În Slovacia, în afară de scriitorii slovaci, există o uniune a scriitorilor de limbă maghiară, acum încep să-și scrie și să-și publice operele romii, există o revistă de limbă germană și există o uniune a scriitorilor ucrainieni, care are în momentul de față peste treizeci de membri. Nu pot să spun că statul ne-a ajutat prea mult. Au fost perioade când nu ne-a oferit nici cel mai mic sprijin. Ucraina ne-a ajutat moral. Șapte dintre noi am devenit membri ai US din Ucraina. Am fost invitați și la congrese și la alte acțiuni culturale serioase.

DOMOKOS GÉZA,

România:

Timp de trei ani m-am despărțit de uneltele scrisului și m-am aruncat cu toată energia în vâltoarea politicii. Nu pot spune acum dacă am făcut bine sau nu. Am scris trei volume de memorialistică în care încerc să mă confrunt cu această dilemă, să găsesc explicațiile opțiunii mele și, eventual, o justificare a alegerii pe care atunci am făcut-o. Un singur lucru știu foarte bine: marea mea școală, în ceea ce privește viața publică și politică propriu-zisă, a fost Editura „Kriterion”. Ce am învățat eu în această instituție de cultură, în acest atelier spiritual? S-au rostit la adresa mea frumoase cuvinte de spriecare. Dar bucuria mea de neasemuit este faptul că de cele mai multe ori nu m-am înșelat în privința scriitorilor lansați ori publicați de „Kriterion”. Cărțile lor erau considerate scrieri ale unor diletanți care nici nu făceau literatură, „un moft al lui Domokos”, acțiuni menite, chipurile, să destrame unitatea literaturii române. Și iată că autorii promovați atunci de editura pe care am condus-o nu numai că au supraviețuit, dar s-au și impus ca puternice personalități culturale, științifice, artistice în colectivitățile lor naționale și în viața spirituală a țării. Pentru mine nu poate exista o satisfacție mai mare!

Multe componente au dus la aceste rezultate. Consider că elementul principal în acest efort a fost deschiderea realității. Planurile editoriale erau întocmite de redacțiile naționale, de către scriitorii sârbi, ucrainieni, evrei, germani, turci, tătari, lipoveni ruși etc. Eu răspundeam de instituție în fața organelor de partid, în fața

DISTINGUO

ministerului, dar niciodată nu am îndrăznit să mă amestec în problemele de concepție ale acestor mici colectivități redactionale. Am avut o serie intitulată „Biblioteca Kriterion”, care își propunea să publice opere beletristice și științifice traduse din limbile minorităților în limba română. Acest aspect avea și o trăsătură politică, un rol integrator în viața culturală a României. Niciodată însă nu am admis să mi se spună ce am de făcut, să mă las coordonat, sfătuit. Mă sfătuiau doar cu cei care aveau chemarea să-mi dea sfaturi bune, cei în care aveam încredere. Așa am putut lucra în acele condiții vitrege, când P.C.R. direcționa din punct de vedere ideologic toată activitatea culturală, când birocrăția culturală nu renunța nici în ruptul capului la puterea de decizie, când eram urmărit pas cu pas de Securitate. Încercam fiecare să lucrăm după propriile convingeri, după interesele comunităților de care aparțineam, după cum ne dicta conștiința. Într-un cuvânt, încercam ca aceste mici insule ale libertății să rămână autonome. Abia acum am mai învățat ceva: cât de periculos este să cauți cauzele nereușitei întotdeauna în afară. Încă de atunci începusem să descopăr rolul negativ al miturilor false, al infatuării naționale, al neîncrederii nejustificate, al fătărniceii. Încă din acei ani începusem să descopăr că de multe ori nu e nevoie să fii manipulat de autorități, de partid, de statul socialist, de presă, de organele de represiune sau chiar de opinia publică dezorientată. Te poți manipula tu însuși, atunci când lași ca deciziile în opțiunile tale să fie influențate de prejudecăți, de clișee de tot felul, de spiritul de intoleranță, de propriile slăbiciuni și de acei demoni care sălășluiesc în noi, ieșiți din dictaturile de toate felurile care ne-au infestat de-a lungul vremii.

La noi acasă este astăzi fraza călăuzitoare.

Aici, sau oriunde, casa a însemnat și înseamnă de când lumea siguranță și ocrotire, căldura căminului. Trag speranța că am învățat, măcar noi, scriitorii, să construim case în care să încapă fiecare, dar din care să se compună până la urmă o casă încăpătoare a valorilor, a spiritului.

MILJURKO VUKADINOVIC,

Iugoslavia:

Am scris câteva cărți legate de literatura minorităților din Serbia și Iugoslavia și cunosc acest subiect. Voi porni de la un an foarte ciudat în istoria noastră, 1989, când au început schimbările radicale geo-politice în Balcani. Un moment în care eu am lucrat aproape simultan două cărți, care în traducere înseamnă „Sunete și foșniri” și alta „Poezii noi din Serbia”. La noi a fost normal să facem așa ceva, să includem și minoritățile într-o antologie, ca să știm ce scrie și cum scrie fiecare. Am făcut, prima și ultima dată — nimeni după mine nu a mai încercat așa ceva — un microplan în Serbia. Această carte a avut foarte repede și o versiune în limba unei minorități, cea română, sub titlul „Arhipelagul dantelat”, la care m-a ajutat și colega mea, profesoara Mariana Dan. Noi avem marele avantaj al unor traducători foarte buni, care fac posibilă o comunicare directă între literaturile care se scriu la noi. În această carte sunt 87 de autori, născuți după al doilea război mondial. Dintre ei, 20 sunt autori care scriu în limbile minorităților. Literatura minorităților, cred că are un rol foarte important în literatura poporului majoritar. După niște ani, când am venit în România, am prelungit acest interes pentru literatura minorităților și am făcut o carte intitulată în traducere „Confluente”, la Ed. „Kriterion”, o editură care astăzi are probleme foarte mari și nu mai are rolul pe care l-a avut în perioade mult mai grele decât cele prezente din România. Apare în această carte un studiu introductiv, o introducere în literatura sârbilor din România, făcut de cineva din afară. De ce am preferat un autor din România? Există un argument foarte simplu. În Iugoslavia există cea mai mare concentrare de scriitori români, aparținând unor minorități, din lume, în afară de Basarabia.

Autorii albanezi au părăsit pentru moment Uniunea Scriitorilor, dar pot să spun că ultimul ei președinte a fost domnul Rugova, un autor valoros, care acum cred că joacă un rol important în Kosovo. În acest moment există în Iugoslavia 55 de ziare și reviste în limba albaneză. Numeroși autori albanezi au cărți traduse în limba sârbă. Există și antologii de poezie sau proză în limba sârbă și se mai fac foarte multe antologii și panorame ale poeziei din Kosovo, unde se vede această bogăție, acest amestec cultural, avantaj pe care situația momentană grea, tragică, în care ne aflăm și noi și ei, nu îl va întrerupe. Când momentul va trece, această practică a schimburilor culturale, a dialogului cultural, cred că va fi cu mult îmbogățită.

COSTACHE OLĂREANU:

„EU SUNT UN POVESTITOR”

Domnule Costache Olăreanu, editura „Minerva” a publicat recent, în colecția „Biblioteca pentru toți” antologia intitulată „Vedere din balcon”. Selecția textelor vă aparține?

• Da. Editura mi-a dat deplină libertate în alegerea textelor, după ce, prin vocea lui Zigu Ornea, fostul director al editurii, mi s-a spus că „Biblioteca pentru toți” nu consacră, dar publică pe cei consacrați. Conținutul cărții l-am stabilit eu, fiind nevoit doar să mă încadrez în cele trei sute de pagini cât reprezintă dimensiunea volumului. Am avut, desigur, de ales între a publica o carte de sine stătătoare — mă gândeam, de pildă, la romanele mele „Ficțiune și infanterie” sau „Ucenic la clasici”, ultimul republicat anul trecut la Editura „Allfa” — și ... a face această antologie de texte. Domnule Orzan, ca să fiu sincer până la capăt, eu sunt foarte bun pe spații mici. Nu sunt un scriitor de mare respirație. Adică, nu cred că aș fi capabil, precum alții, să scriu un roman de cinci sute sau de opt sute de pagini. Această formulă a spațiilor mici este cea care mă avantajează ca scriitor, cu ajutorul ei mă pot exprima, și cred că este convenabilă și pentru cititorii mei.

• Nu ați inclus în această antologie decât două texte scrise și publicate după 1990. Nu este o alegere întâmplătoare, nu-i așa?

• Nici nu se pune problema! Le-am selectat pentru că sunt „reșite” și dovezile primite în acest sens din partea cititorilor nu sunt deloc puține la număr. Este vorba despre „Erotica Magna sau despre câteva dintre cele mai avantajoase poziții ale amorului perfect”, text pe care l-am publicat în revista ARC a „Fundatiei Culturale Române” și, celălalt text, „Despre omul nou. Cum se clădește, cum se dărâmă, cum se reclădește” apărut pentru prima oară în revista „Viata Românească”. Aceste piese, fie numai din simplul motiv că au fost scrise, într-adevăr, după 1989, mă actualizează.

• De fapt, această antologie reprezintă o trecere de la o „vedere din balcon” datată 1971 (anul debutului dumneavoastră) la o „vedere din balcon” datată 1998?

• Da, se poate spune și așa. As fi putut alege, desigur, și alte fragmente pentru a le include în această antologie. De pildă n-am ales nimic din „Cvintetul melancoliei” sau din alte romane... Recitind însă, în manuscris, textele incluse în această antologie am ajuns la concluzia că un cititor care nu mă cunoaște poate să-și facă o idee despre ceea ce a însemnat, cândva, scrisul meu.

• Pe coperta a IV-a a cărții e prezentă și o scurtă notă semnată de criticul Nicolae Manolescu: „Costache Olăreanu” este un prozator de modă veche (dar ce subtili artiști sunt uneori demodații acestia!), cultivator al desuetudinii și deopotrivă al fantasmagoricului,

moralist cu senzații acute și observator care trag lumea toată în alambicurile unor metafore perfecte”. Aș adăuga acestei concise caracterizări a scriiturii dumneavoastră, domnule Olăreanu, încă o trăsătură pe care eu, ca cititor, o simt aproape: o tandrețe nedisimulată. Sunteți de acord cu mine?

• Da, fără discuție! Este, dacă vreți, vorba despre fibra mea moldovenească, vizibilă, as spune, în umorul temperat de blândețe, de cumsecădenie, combinat, dinspre partea răgăteană, cu o anumită vioiciune a spiritului... În privința asta sunt, ca să spunem așa, un animal bicefal...

• Dincolo de această formulă a spațiilor mici, formulă despre care spuneți că vă caracterizează, ce leagă toate aceste fragmente pe care le-ați selectat pentru a fi prezente în antologie?

• Faptul că eu sunt un povestitor! Nicolae Breban mi-a spus de mai multe ori, citez: „Tu ești prozator, eu sunt romancier”. Are dreptate! Eu sunt un prozator sau, mai bine zis, sunt... povestitor. Cred că ceea ce leagă textele cuprinse în acest volum, ceea ce caracterizează, de fapt, cărțile mele este această nevoie de povestire, nevoie pe care și omul fizic, concret, care sunt, o simte în permanență. Toți prietenii mei știu foarte bine că, atunci când ne întâlnim, eu mă apuc și povestesc! Să zicem că este un talent, un har pe care îl am. Interesant e că poți întâlni și scriitori care nu știu sau nu pot să povestească. Eu zic că acest har, acest talent al povestirii este elementul de bază al scrisului meu.

• Aveți preferințe în alegerea temelor, domnule Costache Olăreanu? Aș zice că „trecutul” este o constantă a universului dumneavoastră literar, nu?

• Este adevărat. Sunt foarte atașat de scene și de întâmplări ale trecutului. Aparatul meu perceptiv are o mare doză de amintiri ale trecutului. Acel sentiment de „dēja-vu”, care apare pentru mulți când și când, la mine este aproape zilnic.

• V-aș ruga să-mi spuneți la finalul acestui interviu, ce reprezintă pentru dumneavoastră volumul pe care editura „Albatros” îl va publica în curând?

• Am să încep prin a spune că eu am făcut și fac publicistică invers de cum ar fi normal să se facă. Ucenicia ti-o faci în publicistică! Ei bine, eu fac publicistică la bătrânețe! Volumul despre care vorbiți strânge cele aproape 110 tablete publicate în rubrica „Fereastra” a suplimentului literar al ziarului „Adevărul”. Dacă ar fi să-l cred pe Cristian Tudor Popescu, el semnând și prefata volumului, tabletele incluse în carte vor oferi cititorilor o lectură foarte interesantă!

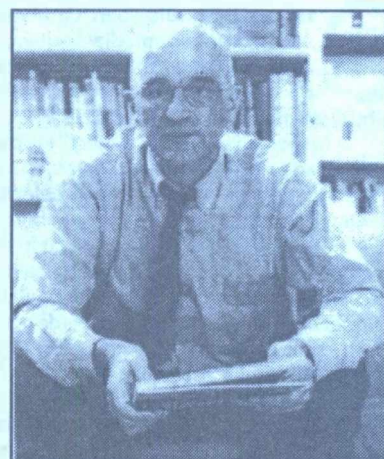
DORIN ORZAN

• Cezara

PHILIPPE LEROUX:

„N-am ajuns scriitor din întâmplare”

Domnule Philippe Leroux, v-am ruga, pentru început, să ne oferiți câteva repere ale biografiei dumneavoastră scriitoricești. Când ați debutat, cu ce anume...

• Deși trăiesc de multă vreme în Canada, prima mea carte a apărut în Europa, cu aproape treizeci de ani în urmă. Trebuie să recunosc că a fost un volum care a trecut neobservat, un roman autobiografic la care mă uit acum cu oarecare condescendență. Eram și foarte tânăr pe atunci.

• V-ați născut în Europa?

• Da, undeva în sudul Franței. Am plecat însă cu părinții în Anglia și am locuit acolo până la treizeci și cinci de ani, în Border Country, la Londra și apoi la Oxford. Sunt, cum s-ar spune un francez de formație britanică, și am un real atașament pentru ambele țări.

• De ce ați ales atunci Canada?

• În primul rând din considerente practice. Am moștenit o mică proprietate acolo, la începutul anilor '80. M-am dus inițial cu gândul să o vând și să lichidez totul, pentru a mă stabili pe locurile unde m-am născut. Însă vastitatea țării, pădurea, lacul, m-au cucerit și m-au decis să mă mut definitiv și să devin cetățean canadian.

• Să ne întoarcem la cărțile dumneavoastră.

• Romanul de debut despre care vă spuneam se numea „Cine sunt eu”. De câte ori recitesc cartușia asta, mă înduioșez. Ceea ce spun acolo nu e, desigur, mare lucru. Sunt teribilisme de june intelectual. Filozofam pe teme date, încercând să-l imit pe Wittgenstein, de opera căruia eram îndrăgostit. Stilul e însă foarte alert, este, paradoxal, stilul unui romancier deja format. De fapt, publicarea acestui prim volum al meu s-a datorat unui soi de nepotism. Un văr de-al mamei mele avea o tipăritură și, ca să-mi facă o bucurie, mi-a publicat volumașul pe care apoi l-am împărțit cu mândrie rudelor și prietenilor. Deși nu cred că au priceput mare lucru din el, important a fost faptul că numele meu era dat scris cu litere mari pe copertă — lucru care mi-a dat o senzație de vertij pe care n-am uitat-o nici astăzi.

• Prin urmare, se poate spune că ați ajuns scriitor din întâmplare?

• Nu, nu cred că a fost o întâmplare. Dacă n-aș fi simțit nevoia asta imperioasă de a pune pe hârtie ce-mi bâzâia prin minte, nu m-aș fi apucat de scris.

• Scrieți cu ușurință? Aveți niste tabieturi anume?

• Mi-am amenajat o cameră de lucru care seamănă foarte mult cu sala de lectură a unei biblioteci publice, cu rafturi, fișiere, fotolii, mese, scaune... Dintotdeauna mi-a plăcut atmosfera de bibliotecă, — nu numai să citesc, dar să și scriu acolo. E un „fix” al meu, pe care îl am încă din tinerețe, și cred că cele mai bune pagini le-am scris în asemenea condiții.

• Când vă apucați de o carte, o aveți deja scrisă în minte, sau vă lăsați în voia poveștii, a personajelor?

• Cred că nimeni nu poate avea în minte o carte întreagă, cu atât mai mult când e vorba de un roman. Dar cadrul general, punctele de atac, personajele principale, asta da, le pot purta în minte săptămâni, luni, ani întregi.

• Ce a urmat după debutul acela petrecut sub semnul lui Wittgenstein?

• Din fericire, mi-am dat seama destul de curând că nu aceea e calea. Am început — de fapt am continuat — să citesc literatură adevărată și să învăț de la maestri, decis cu tot dinadinsul să devin scriitor. Am copiat pagini întregi din clasicii ruși și din cei francezi, am fișat, am conspectat, mi-am făcut, cum s-ar spune, educația care îmi lipsea în domeniul literar. Cum aveam studii economice, lucram în domeniul asigurărilor, colaborând între timp la câteva reviste tip magazin. Un editor care scotea o astfel de revistă, dar și cărți de consum, mi-a făcut oferta de a scrie o serie de volume de dragoste foarte bine plătite. Am scris douăzeci astfel de cărți dedicate doamnelor care se plictisesc, prilej cu care am făcut o mică avere.

• Le-ați scris sub pseudonim?

• Nu. Nu mi-a fost nici o clipă rușine de ceea ce fac. Scriam cu o ușurință teribilă, am făcut și cinci romane într-un an, așa că am considerat-o o muncă oarecare. Aveam câteva scheme fixe pe care le

animam cu diverse povești și personaje, plasate în diverse epoci istorice. În orice caz, după această experiență mi-am putut părăsi slujba de la firma de asigurări, dedicându-mă literaturii adevărate. M-am stabilit definitiv în Canada, în căsuța mea din Winnipeg, pe malul lacului, într-o zonă împădurită despre care vă spuneam că m-a cucerit de la prima vedere. Vecinul meu, care stă la o milă distanță, este un poet de origine poloneză, cu care mă înțeleg foarte bine; ne vizităm din când în când, mai stăm la un pahar, la o vorbă... Cu el am venit pentru prima oară în această parte a Europei, vizitând Polonia, Cehia, Ungaria și acum, iată, România.

• Ce impresie v-a lăsat România?

• E o țară interesantă. Am vizitat, ca orice turist care se respectă, Transilvania, pe urmele lui Dracula. Castelul Bran nu mi s-a părut însă deloc înfricosător. Am fost și pe Valea Prahovei, apoi în capitală și pe litoral. Cred că România are un potențial formidabil. Cel mai mult mi-au plăcut totuși oamenii cu care m-am întâlnit, mai cu seamă tinerii, studenții care par foarte bine pregătiți, foarte „pe fază” cu tot ce se întâmplă în literatura lumii.

• Ați lansat la universitatea constanteană traducerea noului dumneavoastră roman „Ana și Tereza”. Spuneți-ne câteva lucruri despre această carte.

• Acțiunea are loc în secolul 17, într-o mănăstire din sudul Franței. E o operă de imaginație, despre grandoea și decăderea unui mare prelat, o carte care a avut succes și în Canada, și în Franța și în Statele Unite. A fost chiar premiată în două rânduri.

• Cum ați izbutit să intrați în grațiile criticilor literari? N-au fost și dintr-aceia cu prejudecăți, apropo de antecedentele dvs. în domeniul literaturii de consum?

• La început, da, m-au tratat cam „de sus”. Dar încet-încet, s-au lămurit, cărțile mele au vorbit singure. A fost apoi și efortul editorului care a crezut foarte mult în mine și s-a străduit să-mi promoveze literatura. Probabil că a tras ceva sfori, mai ales că e prieten cu mai mulți critici literari cărora le-a editat volumele. Aceștia și mulți alții au scris cu bunăvoință despre volumele mele în reviste prestigioase din toată lumea. Sunt lucruri pe care le aflu prin intermediul editorului, el îmi trimite recenzii care apar, situația vânzărilor, noile contracte de traducere. E foarte plăcut și straniu în același timp să îți în mână o carte de-a ta publicată într-o limbă absolut necunoscută. Mi s-a întâmplat de curând, cu un roman de-al meu apărut în Japonia; chiar am de gând, în această vară, să fac o călătorie în Tara Soarelui Răsare, să stau de vorbă cu traducătorul care mi-a transpus gândurile în acele ideograme mitice, și, în general, să aflu mai multe despre literatura Orientului.

• Vă place să vorbiți despre proiectele dvs. literare?

• Sigur. Am acum în minte o carte pentru copii. Am devenit de curând bunic și probabil că asta m-a influențat în mare măsură. E despre un băiețel care își petrece majoritatea timpului în fața computerului, rupt aproape definitiv de lumea reală, refuză chiar să se mai ducă la școală...

• E un semnal de alarmă împotriva agresiunii tehnologiei?

• Nu, eu cred că progresul nu face decât să ne ușureze viața și e un noroc pentru noile generații că au acces la sisteme de comunicație atât de performante, la care noi nici nu îndrăzneam să visăm odinioară. Este evidentă globalizarea individului, desi e adevărat că accesul la aceste mijloace este încă restrâns doar la o parte a omenirii, iar diferențele dintre nordul și sudul planetei, de pildă, se accentuează tot mai mult. Mi-e teamă că se va ajunge la o prăpastie între cei super-tehnologizați și cei care abia reușesc să supraviețuiască mizeriei și foametei. De asta trebuie să ne ocupăm, de o repartitie cât mai uniformă a valorilor noului „boom” tehnologic, pentru a evita un eventual conflict major.

• Aveți vreo angoasă apropo de pășirea în mileniul următor?

• Nu, eu cred că secolul următor va descătușa noi energii și sper doar să trăiesc suficient ca să apuc să văd cum e pe Marte sau pe alte planete. Măcar la televizor.

GABRIELA INEA

Stimte Domnule Ioan Grigorescu, aş vrea să începem dialogul nostru cu evocarea acelui tărâm miraculos al copilăriei. Care ar fi prima imagine reţinută de memoria copilăriei Dvs.?

• Un gard înalt, negru. În lungul lui, o apă, mai mult şant decât râu... Lăptos, gras, cu malurile unsuroase, cu suprafata plină de pete cafenii, care se lăbărtau şi se contopeau învăluite de un abur puturos... Două brate vânoase care mă aruncau în aer şi mă prindeau de subţiori, pentru a mă arunca din nou în slăvi. Inima în gât, tipătul bucuriei strangulat de frică, dar în secunda când dădeam cu capul de nori zăream ce era dincolo de gardul acela înalt, negru, fără despărţituri între scânduri: uriaşe burlane argintii, curbate, culcate, înălţate — o adevărată încrengătură de mate metalice, slobozind pe la încheieturi vapori albaştrii. Bratele care mă aruncau şi mă prindeau porneau dintr-o mustată bogată cu vârfurile de sfredel, acoperind o gură care striga: „Un pusi pe doi lei, să-ţi iei bigi-bigil... Un pusi pe doi lei...”

După cum vezi, domnule Rad, o imagine tocmai bună de relatat unui psihanalist... Obsedat de acest tablou, îl-am descris, peste ani, mamei mele, rugând-o să mi-l explice. Mi-a zis: „Mă mir că ții minte locul acela, că n-aveai nici doi ani când te-am dus acolo... Eram pe Dâmbu, în spatele Rafinării Unirea. Mustata era a tatălui meu, bunică-tu, Rodion Popișteru, ar fi trebuit să-ți amintești și de ochii lui, că erau albastri ca flouarea de cocoare. Iar răul acela nu era râu, ci strânsura scursorilor de prin rafinăriile Ploieștiului, apă moartă, că nici câinii striviti nu putrezeau în ea. Mergeam acolo cu unchiul meu, Oprea, vărul tatei, care avea reumatism și era convins, ca mulți alți ploieșteni bolnavi, că hălciile acelea de țitei încheagat, cărate de apa moartă, îl puteau vindeca. Neamuri mari, ai lui taică-tu, de pe Valea Drajnei, născuți chiar sub castrul roman de la Drajna de Sus. Casa lor a stat în picioare până la cutremurul din șaptezeci și șapte. Ai lui s-au împrăștiat, dar nu s-au dus prea departe, care pe la Ploiești, care pe la Târgoviște și pe la Moreni, care pe la Sinaia, care pe la Câmpina, că tot din petrol și-au scos pâinea, iar drăjnenii, âi de-au rămas pe loc, îi găsești tot acolo, cu femeile lor înalte, slabe, uscate ca mumiiile... Că nu prea am avut grași în neam, nici de partea mea, nici de-aialtă, a lui taică-tu, ci numai argint viu, sprintari, lămbuți și ducaci, dar ducacii au apărut mai târziu, când, Dumnezeu să priceapă de ce, ați început să vă împrăștiati prin lume...”

• Sunteți rudă și cu Nichita Stănescu?

• Prin alianță, ca și înrudirea mea cu Paul Diaconescu, sotel surorii mele. Cu „Nini” — așa cum era numit Nichita în familie —, ne ziceam „vere”, dar mai mult decât sângele ne-a înrudit un unchi comun, Nicolae Popișteru, fratele mai mare al mamei mele, pecare l-am descris în *Bine ați venit în Infern!*... El ne-a pus amândorura literatura în mână. Nu doar cartea, ca obiect de lectură, ci literatura ca formă de creație, stărnindu-ne bucuria rimei și pofta asociațiilor abstracte. Eu am rămas curând corigent la poezie — nici nu s-ar fi putut altfel în fața lui Nichita, care, la 9-10 ani, luând totul mai mult în joacă decât în serios, câștiga orice competiție. În casa Mihăileștilor din Drajna de Sus, veche familie de dascăli, rude de-ale Stăneștilor, unde Nichita și-a petrecut împreună cu surorile lui, Mariana și Cristina, vacanțele de vară ale copilăriei, a fost depus corpul neînsufletit al unchiului Nicolae Popișteru, înainte de a fi dus cu carul cu boi, pe un pat de frunze de nuc, la locul somnului de veci. Țin minte că, în casa aceea, se afla o litografie înfățișându-l pe Mihai Viteazul, având sub imagine facsimilul semnăturii strălucitului domnitor. De același perete fusese rezemat capacul sicriului lui Nicolae Popișteru... Tot ce aș lua din casa asta — a zis Nichita atunci — ar fi portretul Mihailului și o frunză de nuc de sub tămpla Nicolaiului...”

Nu știu dacă a luat ceva. Știu doar că, în vara evacuării Ploieștiului din cauza bombardamentelor anglo-americane (asta a fost în 1944), Nichita a petrecut la Vălenii de Munte și în casa Mihăileștilor din Drajna de Sus ultima vară fericită a copilăriei sale. Îl întâlneam adeseori în brutăria lui Chebale, de sub castrul roman, unde venea să cumpere pâine. Chebale își avea cuptorul căptușit cu cărămidă veche de două mii de ani, scoasă din castru, și jimblele lui, mari cât abia le putea cuprinde bratul de copil al lui Nichita, purtau în coaja lor sigla „Legiunii a V-a Macedonica”, imprimată în coca vârată la copt de cărămidzile romane. „Mâncăm brânză cu istorie — zicea Nichita —, cu ridichi și cu cepută verde, ca pe vremea împăratului Traian!”. Pe mine, în vara aceea, istoria își cam deselase, deoarece eu luam de la Chebale câte o sută de pâini, pe care le rânduim într-un cărut cu patru roți de fier, tras la deal pe malul de pe partea dreaptă a râului, până la Drajna de Jos, unde vindeam pâinea cu un câștig de doilei la bucată. Tatăl meu murise la 37 de ani, în 1942, mobilizat pe loc, la „Vega”, rafinărie cu regim de front, așa că trebuia să ne câștigăm singuri cele necesare vieții. Îmi aduc aminte că, în ultima noapte a tatălui meu, stătute cu el unchiul Ionel, fratele mai mic al mamei mele, croitor în atelierul de confecții al lui Călae Stănescu, tatăl lui Nichita. Ionel urma să se însoare peste trei zile, nunta fusese fixată, invitațiile trimise, iar pe ele, imprimate cu litere aurii, numele nunilor mari, părinții lui Nichita, Tatiana și Nicolae Stănescu. Soarta a făcut atunci ca în familia noastră să aibă loc, în aceeași zi, o înmormântare la prânz și o nuntă seara. Mama a vrut

IOAN GRIGORESCU:

„despre fantasmele unui amnezic”

să-l duc pe tata la cimitir cu carul alb, funerar, iar tatăl lui Nichita comandase pentru nuntă mașina neagră, cu funde roz și cocarde cu flori de lămâie, dar peste noapte s-a asternut neaua de doi coti, încât și înmormântarea și nunta s-au făcut cu sâniile, căci troienii se înălțaseră pe alocuri cât gardul! La un an după asta, Ionel, fratele mamei, a fost dat dispărut la Cotul Donului, de unde n-a mai apărut niciodată. În schimb, pe mine și pe fratele meu, Tudor, ne-a invitat la magazinul lui de confecții „de-a gata”, de pe str. Lipsani, Călae Stănescu, care ne-a îmbrăcat în costume noi, de liceeni, sub ochii ghiduși și plini de admirație mută ai lui Nichita, iar atunci când mama a întrebat: „Cu ce-o să te plătesc eu, Călae dragă?”, tatăl lui Nichita a răspuns: „Victorito, or să mă plătească băieții tăi, cu note mai bune decât îmi aduc alții!”. La care Nichita mi-a suflat în ureche: „Dacă nu-i aduci un trei, îți tai cracii pantalonilor, harșt, harșt, auzi!?”

E cazul să spun și cum a fost Nichita, repetentul primei sale clase elementare. Într-o glumeată *Notă autobiografică*, scrisă la 1 noiembrie 1977, poetul a declarat despre sine, la persoana a II-a singular: „A rămas repetent în clasa I primară, fiindu-i deosebit de greu să-și imagineze că vorba vorbită și cuvântul cuvântat există și ar putea fi scrise”. Era povestea cu oia care ar fi trebuit să-i iasă din gură în momentul când pronunța primele cuvinte asternute pe cel dintâi caiet de școală: „o-i, o-i”. Deci repetentia nu era decât o metaforă apărută în procesul de mai târziu al necuvintelor, căci, după cum atestă matricola primelor două clase de la Școala Primară nr. 5 din Ploiești — a treia clasă a urmat-o la Buzeni, iar a patra la Vălenii de Munte —, le-a terminat pe toate printre primii.

În privința biografiei lui Nichita, mai am de adăugat ceva, la fel de paradoxal ca în povestea cu repetentia. Sora lui mai mică, Mariana, a devenit pentru poet, în ultimii lui ani de viață, „sora cea mare”, căreia Nichita îi datora „perpetua întoarcere la matcă”, după cum chiar lui îi plăcea să talmăcească „mămoasa” relație a Mariane, profesoară de matematici în cartierul Străulești, la care poetul găsea întotdeauna o dihnă, reculegerea și mai ales atmosfera familială din căminul părintesc. Ea, Mariana, a fost obolitoarea rănilor lui sufletești, spoveditoarea aventurilor lui amoroase, apriga ocrotitoare a lui Nini de agresivitatea vieții și, nu mai puțin, în anii din urmă, paznicul întotdeauna de veghe la păstrarea sănătății lui. La începutul anilor optzeci, am fost împreună la Costinești, în timpul Festivalului cinematografic. Nichita îmi spusese că-l „ceartă soarele, și cu razele, și cu zeama lui din sângele lui Hristos”, adică plaja îi făcea la fel de rău ca paharul de vin. Într-o seară, regizorul Mircea Mureșan a invitat toți festivalierii la un cocteil dat după proiecția filmului său și i-a rugat și pe Nichita să-l onoreze cu prezența lui. Fiind prevenit de Mariana cu privire la starea lui Nini, i-am dat de veste asupra proiectului, și ea i-a barat calea. A doua zi dimineața, furios că din cauza mea a ratat petrecerea, Nichita m-a apostrofat: „Ferește-mă, Doamne, de veri, că de dușmani mă feresc singuri!”

• Și v-ați certat?

• Cu Nichita nu te puteai certa. „Hai, vino să te pup pe cur!” — zicea, și te săruta pe frunte. Ultima dată când ne-am întâlnit era într-o vervă de zile mari, n-ai fi zis că numai peste câteva zile avea să ne părăsească. Am stat cu el și cu Aurel Rău la masă, la Casa Scriitorilor, și, ca întotdeauna când se simtea fericit, a început să se risipească cu o generozitate pe care putini i-o puteau înțelege și mai nimeni nu i-o putea explica. A improvizat la modul lui, literalmente genial. Aurel Rău i-a scris versurile cu pixul pe șervetelele de hârtie creponată întocmite în triunghi și puse sub tacâmuri, iar Nichita lua fiecare șervetel, citea ce era scris pe ele, apoi, cu un gest princiar, le ofera confratelui său transilvănean, într-o păstrare. Mi-a înșălat și mie atunci câteva versuri din care nu mai țin minte decât o strofă, „Victoria (numele mamei mele) te-a născut într-o iarnă-vară, / Călătoriale, cu cinci picioare. / Cu patru, de-a bușilea să umbli prin lume, / Cu-al cincilea priponit să rămâi, de tară...”

Se spune că partea cea mai solidă a memoriei noastre se află dincolo de noi, iar dacă omul nu este decât oglinda propriilor sale amintiri despre sine, atunci viața mea n-a fost făcută decât din fantasmele unui amnezic! Când scriam *Bine ați venit în Infern!*..., am încercat să-mi amintesc o zi anume trăită pe pragul dintre pubertate și adolescență, dar, lipsit de reperele notații cotidiene, menite să consemneze momentele aparte ale unei existente, ziua aceea îmi apărea ca printr-o păclă densă, cu sclipiri stinse, precum cioburile de sticlă împrăștiate pe fundurile

unei ape... Abia pe la vârsta de 17 ani am prins nărvul scrierii unui jurnal, iar meteahna asta nu m-a părăsit până azi. În privința aceasta, am cincizeci de ani de memorii, material imens, un metru cub de hârtie, încât mă apucă disperarea la gândul că nu-mi va mai rămâne timp să-l ordonez și să-l las măcar într-o suită cronologică, în conformitate cu scrierea paginilor. Dificultatea vine din faptul că, exceptând anii 1947-1950, când îmi făceam însemnările pe caiete dictando, cartonate și riguros dateate, din toamna lui 1950 am trecut la scrierea pe foi dispartate și așa am continuat pe tot restul vieții, nărav pe care nu l-am mai putut corecta nici în perioadele de viață ceva mai „sedentară”, adică atunci când am fost obligat să rămân timp mai îndelungat priponit acasă, fără să mai bat „de-a bușilea”, vorba lui Nichita, drumurile lumii. „Comiteam” notația pe pagini dispartate, aparent întâmplător, folosind hârtia pentru corespondență a hotelurilor pe unde am trecut sau colile cu „antel” ale studioului cinematografic, ale radio-televiziei, ca și ale ziarelor și revistelor pe unde am lucrat. Mi se părea că suportul acesta material al însemnărilor mele mă ținea la adăpost, deoarece, călătorind mult și nevrând să pierd prospectimea impresiilor sau asocierile de gânduri și comparațiile între ceea ce era la noi și ceea ce vedeam în străinătate îmi dădeam seama că nu puteam căra după mine caietele de jurnal ca să mi le răscolească orice vameș și să mi le mai și rețină. Așa, foi dispartate, cu însemnări „întâmplătoare”, uneori deghețate în stil epistolar, împăturate, sifonate, pierdute printre alte hârtii, nu prea stărneau pofta de lectură. În plus, nevoia consemnării era trăită de mine întotdeauna febril și total, iar când eram nevoit să sar peste câteva zile chiar sufeream și nu mai încercam să „refac” momentele trăite. Iată de ce nu este deloc ușoară ordonarea unei asemenea cantități de material și, uneori, mă duce gândul că, din colile cu însemnările mele de-o viață, vor face nepoții mei, când eu nu voi mai fi, moriști și avioane de hârtie!...

• Ce momente ale copilăriei ați socoti relevante pentru devenirea scriitorului de mai târziu?

Cu tata am făcut cele mai fantastice „călătorii”, nepărăsind casa părintească din „Fundătura I” Gheorghe Sion, în care m-am născut. Când lucra în schimbul de noapte sau în cel de-al doilea schimb — între orele 8 dimineata și 4 după amiază —, întors de la serviciu, mă lua cu el la „un pui de somn” și îmi citea din *Ziarul științelor și al călătoriilor*, la care era abonat. Citea ce citea, apoi, răpus de oboseală, adormea, lăsând foaia să ne acopere amândorura fetele. Numai că eu nu puteam dormi și, nevrând să-i tulbur somnul, îmi reglam buchiseala după respirația lui, distanta de literă devenind mai potrivită ochilor mei atunci când tata trăgea aer în piept și foaia se mai înălța de o palmă... Mirosea ușor a sudoare de bărbat și a benzină, încât aveam convingerea că dacă i-aș fi strâns sudoarea într-o lampă aș fi putut să aprind lumina cu ea. Mirosul acesta amestecat cu izul de cerneală tipografică al lecturilor din *Ziarul științelor și al călătoriilor* mi-a însoțit copilăria, ca un pașaport pentru țări îndepărtate, exotice, lăsate de Dumnezeu parcă special pentru a-mi înaripa mie imaginația și a mă convinge că, într-o bună zi, o voi lua din loc... Era în mine o revoltă neputincioasă, îi pizmuiam pe frații mei care, nefiind iubiti în aceeași măsură, scăpau de „suplicii” somnului de după amiază, dar, cu toate acestea, abia așteptam „schimbările” de noapte, care îl obligau pe tatăl meu să se refacă peste zi. Abia după *Ursulică* și *Năică*, după *Ziarul științelor și al călătoriilor* și după crestomatia mitologiei grecești, s-a insinuat în viața mea unchiul Nicolae Popișteru — care, de altfel, îmi era și naș —, cu împătımirea într-o literatură. Iar asta n-a început nici cu lecturi obligatorii și nici cu probe de scris, cu recitări „teatrale”, de care Nichita își bătea totdeauna joc, pocindu-le și cântărindu-le dascălește, spre furia unchiului nostru, care îi proorocea celui ce avea să devină cel mai important poet român din a doua jumătate a secolului douăzeci că „nimic nu se va alege de capul lui”. Evident, spunea asta la supărare, deoarece micul iconoclast refuza să-i imite incantatiile declamatoare, înduioșându-se singur de tremolo-ul glasului său atunci când recita *Trei, Doamne, și toți trei...*, de George Coșbuc.

Cu două săptămâni înainte de încheierea vacanței de vară din 1939, când eu încă mai zburam cu sania pe iarba de pe Piscul domnului, s-a produs invadarea Poloniei de către Wehrmachtul lui Hitler, invazie urmată, după 16 zile, de cea a Armatei Roșii,

trimisă de Stalin, conform înțelegerii stabilite între Berlin și Moscova, prin Pactul Ribbentrop-Molotov, să ocupe partea de est a Poloniei, până la Vistula. Deocamdată veneau polonezi, care se refugiau în România cu zecile de mii. Chiar și pe fundătura noastră și-a făcut apariția un Polski Fiat, supraîncărcat cu bagaje, împins într-o hărmălaie asurzitoare de toți copiii cartierului, care, când dădeau brânci mașinii făcându-i motorul să sughiță și să stropsească un fum înecăcios, când se opinteau să-l urnească din loc pentru a reanima motorul care își dădea duhul. Dintr-un elan de neînțeles al celui de la volan, mașina a apucat-o spre fundătura noastră, unde Europa se termina în porțile înalte de scândură negeluită, dincolo de care, până la rambleul căii ferate, se întindea grădina de legume și zarzavaturi a lui Grigore Inimărea, poreclit astfel deoarece, pentru un morcov furat de la el, era în stare să facă moarte de om. Motorul bietului Polski Fiat a mai tușit de vreo trei ori și, după un oftat scurt, a amuțit definitiv. Din el au coborât trei adulți, adică doi bărbați și o femeie, urmați de patru copii, încât între-a un miracol cum de încăpuseră atâtea suflete într-o biată mașinuță, strivită de clăia de bagaje de pe capota ei. Toti copiii cartierului nostru, care înconjuraseră mașina, s-au retras câțiva pași, ca și când cei ce coborăseră ar fi poșit de pe altă planetă. Ne-au întrebat ceva, dar n-am deslușit decât cuvântul „Polska”, ceea ce știam că însemna Polonia. Acela a fost primul meu contact cu polonezii și nu bănuiam atunci că, de tara lor, aveam să-mi leg o bună parte din existența mea pe acest pământ...

• Polonia v-a marcat, într-un anume fel, viața. În ce perioade ați lucrat acolo?

• În prima perioadă, în anii 1956-1958, în calitate de corespondent special „Agerpres”, iar începând cu august 1993 până azi ca ambasador al României. Între timp, pe parcursul anilor optzeci, după ce am demisionat din presă, mi-am petrecut mult timp în Polonia, într-o colaborare strânsă cu cinematografia poloneză, al cărei rod, printre altele, au fost filmele *Trenul de Aur* și *Marea sfidare*, ambele evocând episoade din timpul salvării tezaurelor bancare și artistice ale Poloniei, evacuate în convoaie secrete, prin România, în septembrie 1939... Perioada în care începuse și la noi nebunia. Asasinarea lui Armand Călinescu fusese primul semnal, marea deziluzie a românilor, că nu mai erau deplin stăpâni în propria lor țară și că faimoasa Coloană a 5a a hitlerismului trecuse la operațiuni deschise. Polonezii l-au uitat pe Armand Călinescu, deși el garantase securitatea tuturor refugiatilor care trecuseră frontiera polono-română. Pe atunci eram încă țări vecine, căci Polonia nu fusese mutată din loc, nici Cehoslovacia amputată de extremitatea ei răsăriteană și nici Bucovina Românească, cu Tara Maramureșului ciuntită pe trei sferturi, pentru ca Stalin să poată înfige un pinten roșu în inima Europei.

Așa cum am spus mai înainte, pentru anul școlar 1940-1941 am fost transferat de părinți, la insistențele unchiului Nicu și cu ajutorul inspectorului Constantin Plăieșanu, care era văr primar cu tata, la „Numărul Unu” — școala cea mai centrală și cea mai bună din Ploiești, unde frecventam clasa profesorului Provianu, cel ce avea să mă pregătească pentru examenul de admitere în liceu. Alături de el și împreună cu toată clasa, am trăit experiența primului șoc seismic dinaintea marelui cutremur de la 10 noiembrie 1940, de o intensitate depășită la noi doar de cutremurul care avea să vină peste noi după 37 de ani, adică de cel din 4 martie 1977, când numai la București au fost îngropate sub ruine câteva mii de suflete. Socul acela seismic s-a produs ziua, în timpul lecției de istorie, când domnul Provianu tocmai mă scosese la tablă. Să răspund la o întrebare pe care n-a mai apucat să mi-o pună. A fost așa, ca și când cineva ar fi dat un ghiont în miezul pământului, clădirea școlii s-a clătina și peste noi a început să cadă o ploaie de coji de ouă. Erau solzi din zugrăveala tavanului, după care au început să se desprindă din pereți bucăți de tencuială. Domnul Provianu ne-a cerut să ne vărăm imediat sub bănci, iar pe mine m-a apucat de mână și m-a tras sub catedră. El a rămas în picioare, vorbindu-ne cu voce blândă, incredibil de calmă față de panica ce începuse să ne cuprindă. „Sedeți liniștiți, băieți, capul între genunchi, cu coatele îndoit și mâinile împreunate la ceafă... Nu e decât o mică zguduială, poate un cutremur care nu va ține decât câteva secunde...”. Într-adevăr, socul seismic a trecut repede, terminându-se într-un tropot de herghelie dezlăntuită, gonind pe sub pământ. Domnul Provianu ne-a scos apoi în curtea școlii și ne-a povătuț ce să facem dacă, peste zi sau în timpul nopții, cutremurul se va repeta. Eu n-am apucat să-i urmez sfaturile, deoarece, în timpul cutremurului care, într-adevăr s-a întors noaptea, am dormit bustean, visând că zbor. M-a trezit tuciul cu fundul rotund, pus pe cuptorul de tablă al sobei, care se clătina aruncând din el, pe pila încinsă, apa pusă să înmoaie cojile de mămăligă lipite de pereții lui. Dacă s-ar fi dărâmat casa pe noi, muream în somn, deși mulți ploieșteni au murit atunci ieșind din case și primind în cap cărămizile din hornurile dărâmate de pe acoperișuri... Anul a fost cumplit, poate cel mai rău an din istoria modernă a României. Diktatul de la Viena, sfârtecarea țării prin răpirea Basarabiei, a Ardealului de la nord și a sudului Dobrogei, totul egalând cu pierderea unui război înainte ca măcar să fi intrat în el... Căci, și după ce am intrat, ne-a fost din rău în mai rău.

ILIE RAD

continuare în pag. 14

David Lodge și plăcerea preludiului textual

David Lodge este printre autorii bine cotați în Anglia, alături de Malcolm Bradbury, Martin Amis, Julian Barnes ș.a. El face parte din acei, tot mai mulți învățați, lingviști și universitari europeni ce își încearcă norocul cu egal succes în studii de specialitate și ficțiune, asemeni, să zicem, italienilor Eco și Magris. Oricum, există un serios segment de public ce gustă naratiunile unor profesori de... naratologie, dovadă stând cota trilogiei dedicate de Lodge campusului universitar: **Changing Places — Schimb de dame, Small World — Ce mică-i lumea!** și **Nice Work — Bună treabă!**, primele două volume deja apărute în românește la Ed. „Univers”.

Adeptul „pluralismului estetic”, în detrimentul „romanului conștient de sine” practicat de postmoderniști „duri”, Lodge se dovedește și în „Ce mică-i lumea!” (Ed. „Univers”, 1997, 368 p.) un abil artizan al combinațiilor heterotextuale, știind să păstreze dreapta cumpănă între rețeaua de citate, aluzii derutante și relatarea realistă, tradițională. Subtitlul cărții, „O poveste din mediul universitar”, dincolo de modestia jucată, îi permite autorului o libertate neîngăduită scrierii unui roman: aceea de auzi o intrigă ingenioasă și mereu ironică, susținută de răsturnări și lovituri de teatru între vodevil, telenovela și farsă grotescă.

Pretextul întâlnirilor, interferențelor și disparitiilor subite ale personajelor este conferința și călătoria continentală și intercontinentală, substituit modern al pelerinajului creștinilor din Evul Mediu. Profesorii, criticii și scriitorii lumii, indiferent de sex și confesiune, sunt cavalerii rățăcitori ai veacului, fiecare în căutarea propriului Graal profan, cum ar fi faima sau dragostea. Nerevedem cu personaje din „Schimb de dame”, cum ar fi Morris Zapp (americanul specialist în Joyce, naratolog, semiotician), Philip Swallow (britanicul expert în Hazlitt, Jane Austen) cărora li se alătură noi figuri de domni, doamne și domnișoare, cum ar fi Sybil Maiden, Angelica L. Pabst, A. Kingfisher, Tardieu, von Turpitz, Parkinson, Fulvia Morgana, Frobisher, Wainwright ș.a.m.d., cu totii pârtoși ai unei aventuri derulate de autor ca un streaptease narativ, ca o nesfârșită atătare a cititorului, reiterată amănare a unei revelații finale. Agentul de legătură între personaje, cavalerul rățăcitor intercontinental este poetul irlandez catolic și virgin Persse McGarrigle, tânăr profesor de Shakespeare — T.S. Eliot. Și fiindcă „April e luna cea mai nemiloasă”, se îndrăgostește de enigmatică și frumoasă Angelica, copil găsit și specialistă în romanul cavaleresc. Se îndrăgostește și o pierde mereu pe fugara Angelica, ce se poartă ca o eroină din Ariosto, Spenser, Keats, Coleridge, făcând din Persse un Orlando innamorato-furios. Pradă fugii neconținute și farselor erotice regizate de Angelica, dublată de sora sa geamănă, Lily, dansatoare porno-exotică în cluburile marilor metropole. Prin Persse aflăm ce viață sentimentală și conjugală au acești corifei ai literelor internaționale, flagrantul delict între aparente și esență, între autoritatea spirituală și umanitatea lor dubioasă. Philip își înșală nevasta cu o studentă ce-l va santaja; dornic să atingă intensitatea trăirilor descoperite în anii '60 în America se va dovedi un laș în noua, bulversantă relație cu Joy Simson. Zapp este un cinic iremediabil, un jouisseur ubicuu, dezabuzat. Religia sa este informația și provocarea, de vreme ce însuși Lodge ne prezintă personajele trăind și comunicând în chip unanimist în mega-satul informațional. Exhibitionist și plagiator, cu mânușa sa neagră pe mână, de care nu se desparte nici în baie, von Turpitz nu este mai puțin odios, pitoresc sau sterp decât alți cavaleri rățăcitori ai literelor, cum ar fi homosexualul prof. Tardieu, burlacul celibatar virgin Rudyard Parkinson, adeptul sexului cerebral, livresc, al actului critic ca act sexual compensator, circumcisul Kingfisher, decanul de vârstă al comunității internaționale a teoreticienilor literari, voyeurist, amant plătit al ibovniciei sale sud-coreene menită să-i aline, desperarea de a nu mai fi în stare să aibă o erecție sau o idee originală, misterioasa hermeneută marxistă Fulvia Morgana, ce trăiește într-un lux uluitor, amatoare de acuplări cu cătușe și alte accesorii perverse, perfect înțeleasă de sotul său, Ernesto, ce-o surprinde cu Morris Zapp în pat... O sarabandă a coincidențelor, a actelor simultane generatoare de contratimp sau de temporizare epică, provoacă mereu curiozitatea cititorului, îl delectează, îi promite o posesiune mereu amânată.

Persse ia premiul de poezie al Academiei Regale și continuă s-o caute pe Angelica la Amsterdam. Unde într-o vitrină i se pare că o zăreste pe ea, leită cu cea dintr-un film porno văzut în Anglia. Ca un cavaler creștin autentic, este oripilat, dar nu încetează de a promova binele, descoperindu-l și punându-l la punct pe seducătorul

verisoarei sale și tatăl copilului. Tot venind și plecând cu avionul, epicentrul destinului său pare a fi Heathrow, unde o cunoscuse pe Cheryl, fata de la ghiseu, foarte profesională dar uimitor de competentă în modelul narațiunii lui David Lodge, instruită, bibliografic bineînțeles, de fugara Angelica. Contratimpul sentimental continuă, de la Lausanne Persse zburând la Los Angeles unde află în fine din gura tatălui adoptiv secretul fiicelor sale gemene Angelica și Lily, găsite într-un avion intercontinental. Pe Persse îl vom însoți la Tokio, la Seul și în fine la Ierusalim unde se va conferenția despre *viitorul criticii*. Întâlnirea este dată peste cap de îmbolnăvirea subită a lui Swallow, atins de „boala venerică a conferințelor”. Cavalerii noștri moderni sunt penalizați când și când pentru evazionism: fuga de-acasă, abandonul familial, promiscuitatea destrăbălării. Swallow se întoarce la sânul lui Hilary, eterna soție devenită între timp consilier matrimonial, Morris Zapp este în cea mai bună formă, deși trecuse printr-o răpire în scop lucrativ săvârșită de o grupare de extremă stângă, pornită împotriva imperialismului cultural american și de care Fulvia Morgana nu era deloc străină, tânărul Persse este în preajma dezastrului... Dar, vai, „Ce vrea sfârșitul de decembrie! Cu frământarea primăverii”. Nimic altceva decât marea întâlnire — deznodământ și epilog — de la New York. Însăși Angelica, prezentă, pledează pentru plăcerea preludiului textual, aluzie la fuga ei perpetuă de Persse, de cavalerul îndrăgostit zadarnic de cine nu trebuie. Drept pedeapsă Angelica i-o scoate în cale pe sora sa geamănă și la etajul 17 al hotelului „Hilton” are loc actul plastic deflorator.

Lovitură de teatru („Eu nu-s Angelica, sunt Lily”), ce-l trezește pe Persse la realitate. Nu și pe cititor — ce rămâne captivul ficțiunii lui Lodge, mare maestru al combinațiilor și al unei scriături pregnante și versatile, cuceritoare. Oricum talentul naratorului precumpănește asupra jocului parodic, el însuși plin de o gravitate aluzivă. Fapt e că Sybil Maiden, simpatica bătrânică modernistă se destăinuie ca mamă, după 27 de ani, a celor două gemene, sedusă și abandonată de cine altul decât Arthur Kingfisher, ce tocmai își anunțase căsătoria cu tiitoarea, secretara și maseuza Song-mi. Regăsirea membrilor familiei nu se abate de la melodrama telenovelei, pusă în abis de farsă. Însuși Persse nu se dă pierdut și, realizând că, de fapt, Cheryl îl iubea în timp ce el fusese orbit de fugara, arivistă Angelica, se repede până la Heathrow s-o întâlnească. Numai că ea, vai, dispăruse fără adresă. „Cavalerul își ia inima-n dinți și la drum. Ce mică-i lumea” este o rețetă impecabilă a narațiunii moderne cu final deschis menită să abată cititorul otios de la ispita totalitară exercitată de mass-media. Cartea lui David Lodge și-a găsit în autorul versiunii românești, George Volceanov, un impecabil partener. Sute de capcane și subtilități, zeci de pagini de strălucit discurs ironic, subtil-aluziv, subite schimbări de registru stilistic, de la pictural, analitic-învăluitor la cel delirant epic, liric, confesiv, sarcastic și deocheat, toate aceste performanțe de frazare controlată a echilibrului între citatul savant, portretistica rapidă de figuri, caractere, comportamente și imensa disponibilitate colocvială de colportaj, disimulare și mășcări (maschere) își regăsesc echivalentele românești oferite de prof. Volceanov. N-avem nici cea mai mică teamă de a exagera spunând că volumul în cauză îl datorăm în egală măsură autorului Lodge și traducătorului român ce reunește în strădania sa nu numai cunoașterea perfectă a celor două limbi ci și energia creativă și electivă a originalului. Avea dreptate Morris Zapp când spunea: „fiecare decodare este o nouă codificare”.

GEO VASILE

MIRCEA ELIADE — NARATOR AL DISCURSULUI ÎNITIAȚIC

În nivelul discursului inițiativ cel mai important segment rămâne punerea în intrigă, ceea ce Aristotel numea *mythos* (fabula), selectarea, aranjarea segmentelor evenimentiale de către naratorul heterodiegetic extradiegetic care își asumă funcția de regie. Intriga, mediator între eveniment și istorie, între realul acțiunii și irealul ficțiunii, se plasează între *a trăi* și *a povesti*. În planul lui *a trăi*, Mircea Eliade pleacă de la timpul și spațiul istoric printr-un *incipit* tipic discursului realist. Intriga subminează însă dimensiunile mundane spațio-temporale. Comunicarea narativă (P. Ricoeur, pag. 124) este proiectată în supra-spațiu și supra-timp, refăcute prin revelație; logica lor este incongruentă cu realitatea.

Dacă se admite Supra-Realitatea ca obiect de referință, atunci va trebui să răspundem la întrebarea: este sau nu discursul inițiativ obedient mimetic sau este unul de tip transfigurator? Realitatea extralingvistică la care trimite prin structura sa internă discursul inițiativ, recuperează realitatea sacrului. La acest nivel notația este exactă, mimetică. Discursul nu transfigurează ci dez-văluie realitatea primită prin grație, își asumă o funcție puternic referențială.

Lectorul este interesat de comprehensiune și nu de explicație ca în discursul realist mimetic. Actul interpretativ presupune înțelegerea ființei în contextul său mitic-magic-mistic.

La nivelul ficțiunii interesează în discursul inițiativ devianța realizată printr-o retorică a imprecisului. Retorica ficțiunii de tip inițiativ impune un *modus loquendi hyperbolicus*. Termenii se încarcă de sacru prin utilizarea lor într-un context specific. Călătoria locutorului produce decalajul sensului. Tropii selectați de necesitățile acestui tip de discurs sunt oximoronul, hiperbola, *allegoria in factis*.

Oximoronul, trop ce își asumă plener contradicția proclamată, arată ceea ce nu se spune, manifestă absența corespondenței dintre lucruri și cuvinte.

Procesul abaterii, în povestirea mistică se sprijină pe violarea codurilor, pe predicția bizară, pe limbajul vernacular, pe distrugerea semnificațiilor uzuale lexice, prin proiectia lectorului pe un palier unde virtualul devine realitate. Tot de retorica acestui tip de discurs, pe care noi îl apropiem de discursul mitic cu valoare inițiativă, ține și ceea ce Michel de Certeau numește *estetica cornului abundentei*, o estetică a excesului, a indecenței, manifestată mai ales lexical (a se vedea funcția supraaglomerării detaliilor în descriere) dar și sintactic, prin dezordine gramaticală. Finalitatea acestei estetici este aceea de a permite numirea *nimicului gândibil* prin tăcerea impusă chiar de luxuria lexicală. Estetica imperfectului, subordonată excesului, a neasemănării (*neti, neti*) transformă discursul inițiativ într-o spunere învinsă.

Retragerea valorii designative a unui cuvânt se realizează fie prin folosirea între ghilimele a aceluși cuvânt, semnificatul fiind obnubilat în favoarea semnificativului, semnul fiind opacizat, fie printr-o retorică a insistenței „știți la ce mă refer”, „ați înțeles ce am vrut să spun”, cu același efect în planul producerii de sens.

Perspectiva pragmatică de comunicare a discursului inițiativ aduce într-un plan important al

lecturii problema autorului implicat, replică purificată a Autorului real, actualizat în structurile de adâncime ale textului. Acest autor este previzibil prin tematica operei, prin stilistica sa și prin pozițiile ideologice prezentate de instanțele fictive intermediare între autorul real și lectorul real. Ficțiunea de tip inițiativ a lui Mircea Eliade poate fi citită și ca sublimare a acelor frustrări generate de opțiunea sa pentru gloria trăită în timpul istoric. Mircea Eliade intră prin proza sa în timpul mitic, singura cale de acces spre imaginarul trăit. Experiențele sale ezoterice devin modele ficționale doar pentru cititorul real. La fel cum Honnigberger își încifrează mesajul în codul limbii sanscrite, Eliade coboară cuvântul viu în *phantasmă*. Literaritatea textului originează în puterea logografului de a transforma actul scriiturii într-un act sacru.

Istoria pe care o intermediază autorul concret prin naratorul heterodiegetic în discursul inițiativ are o natură specială, deoarece ea nu creează iluzia adevărului ca în discursul realist ci o substituie cu o Supra-Realitate. Să ne întoarcem puțin la versatilitatea artistului, la purtătorul de mască. În discursul inițiativ *persona* este dată la o parte de către narator, ca hermeneut al retoricii sacrului. Acesta descoperă învăluind partea ascunsă a lumii narate.

În discursul realist autorul concret diferă mai întotdeauna de autorul implicat. În proza lui Mircea Eliade se constată identitatea modelului ontic al celor doi. Imaginarul imaginat, imaginatul trăit și experiența coincid. Autorul implicat se plasează în prelungirea imaginii reale a autorului concret prin instanța fictivă a naratorului heterodiegetic, printr-o anumită categorie a personajelor-actori (despre care vom discuta mai pe larg). Naratorul acestui tip de discurs nu inventează ci re-face, re-memorează ori, în discursul realist și în cel fantastic, acest lucru nu este cu putință.

Funcția de regie a acestui narator este esențială. El selectează actul narativ în funcție de scopul său: obnubilare sau transparentă. Operează în text ca discursuri evaluative, interpretative, care, paradoxal, cu cât sunt mai explicite, cu atât, la nivelul naratorului (al cititorului fictiv) devin inextricabile. Mai mult, naratorul heterodiegetic și cititorul model trebuie să utilizeze aceleași strategii textuale.

Autorul empiric, ca subiect al enunțării, formulează o ipoteză de cititor model, o semioză implicită însă, pentru a se pune la adăpost, spre deosebire de autorul empiric al discursului realist mimetic, nu se mai proiectează și ca subiect al enunțului; dimpotrivă, aici inventează o strategie capcană pentru lectorul neavizat, eventual printr-un personaj care induce o interpretare eronată. Strategia de autor apare doar la nivelul enunțării; la nivelul enunțului, ea este obnubilată.

Apar totuși personaje secundare, acei „naratori deghizați” cum îi numește Wayne Booth, care știu și care-și identifică strategiile cu cea a autorului. Aceștia spun lectorului ceea ce trebuie să afle, deși nu par decât că își joacă rolurile. Spre exemplu, fetele alese de Gavrilăscu în bordeiul tigăncilor imprimă textului o anumită izotopie.

Un al traseu interpretativ este oferit în acest tip de discurs de comentariul indirect, dramatizat, actualizat în text sub forma decorului sau al simbolului. Spre exemplificare am aminti aici ceea ce am numi *traversarea infernului*, rățăcirea lui Gavrilăscu în labirintul tiranic al formelor, obiecte inutile, bizare, reflectate în ochiul deformat al oglinzii: iluzie în iluzie. În discursul realist mimetic acest tip de comentariu indirect, dramatizat, are funcția de a clarifica, pe când în discursul inițiativ acesta ambiguizează. Acest discurs reclamă dreptul la o vedere ascunsă.

Cum observa Jean Starobinski „ascunsul fascinează”, disimularea și absența constrângând spiritul să se întoarcă spre inaccesibil, acolo unde dimensiunile spațiului geometric dispar, unde nu sunt necesare (ba dimpotrivă) claritatea, inteligibilitatea. Naratorul discursului inițiativ mizează pe regulile jocului social, pe orizontul limitat, supus judecăților chiar de ordin estetic ale cititorului. Inițiază un discurs rafinat, care menține deliberat confuzie jucând condiționările planului fenomenal. La un prim nivel, discursul metanarativ, comentativ, încifrează descifrând, la un nivel secundar, idiolectul actorilor creează confuzie tot din indicația regizorală a naratorului heterodiegetic. O falsă deschidere oferă discursul inițiativ al prozei lui Mircea Eliade prin *incipit* construit explicit pe o retorică balzariană. Secvența evenimentială de început pare că răspunde acelor *topoi* ai discursului realist: cine? unde? când? Secvențele evenimentiale ce închid textul însăși însă așteptările cititorului. Identitatea protagonistului, clară la început, se învâluie în taină, spațiul mundan se transsubstanțializează în spațiul extramundan, timpul istoric este subminat de timpul mitic. Deși pare închis, textul oferă abia acum posibilitatea unei lecturi (o post-lectură) în planul

LĂCRĂMIOARA BERECHET

continuare în pag. 14

• Natură statică în peisaj

amfiteatrul norilor

Scrisul e pentru Mariana Filimon, în cel de-al zecelea volum de versuri, dacă nu le mai amintim și pe cele trei dedicate copiilor, o terapie spirituală și un remediu împotriva plictisitoarelor după amiezi de dominică, catalizându-i sensurile ființei și justificându-i înșurirea altfel monotonă a zilelor și a nopților de așteptări care nu se materializează în nici un fel, deși cele două tărâmurii, alrealului și transcendentalului, par a se interfera. Există în **Amfiteatrul norilor** (Ed. „Eminescu”, București, 1998) o permanentă și acută nevoie de a boteza în apa cuvântului lucrurile și întâmplările derizorii spre a le conferi identitate și adăpost în discursul firii. Sintagma titulară devine astfel o metaforă a alterității transpusă în speranța că învățătura vehiculată de la catedră, substituit al amvonului divin, va rodi pluralizat asemenea semintelor ajunse în glia proaspăt arată. Nu altul e rostul cuvântului, spus sau scris, drog pervers precum tigarea și cafeaua, absorbit de singurătatea alb-mallarmeană a filei unde germinează plurivalent digerându-și nu o dată rostitorul sau scriptorul. Întreg universul stă, de altfel, sub semnul zicerii, al scriiturii sau transcriurii, nealceva fiind răbufnirea policromă a mineralului și vegetalului care nu se sfiesc să-l umilească pe cel de drept condamnat la perpetua devenire prin grai sau prin slovă: „vocale schitate de fluturi / mărunți / galbenul stins / ce încearcă din răsputeri / să alcătuiască petale / strigătul roz / al unui bob de nisip / semnifică prelungirea / în miezul de zi // și eu mut pe pământul / cuvântător / o trecere / de care nimeni nu ținea seamă” (*Culori încâtușate*). Neîncrețătoare în „cuvintele reci”, poeta preferă adesea să-și apere tăcerile care o protejează de tipătul întâmplărilor năvălitoare. Emitentul de text se simte nu o dată amenințat atât de vacarmul cosmic cât și de tăcerea imaculată prevestitoare de violente expansionări neîndurătoare și propagatoare de frig ființial: „Digul pare / o nesfârșită catedră / de unde pot să vorbesc / unor suflete împăcate // în muntii a nins / iar aici soarele este palid / razele lui îmi îngână cuvintele / ceata de sunete / ce vin către mine / mă sufocă în fiecare clipă // nu mai îndur / nu mai pot îndura” (*Ecou*). Aventura întexurării în această existență angoasantă și alienantă pare adeseori singura alternativă posibilă: „De lumina din pielea zăpezii / mă las absorbită / teama de a fi efemer / îți scurge cenușa lin / printre degete // drumul pe care alunec / e sigur / chiar dacă orbit de pacea din jur // oboseala inimii / ea însăși zăpadă / ochi aprigi de lup / se aprind la hotarele ei” (*Lumină de iarnă*). În-semnele damnării sunt purtate, ca atare, nu cu repulsie și teama de înșoșire, ci cu un orgoliu plinișant (v. *Imagine*), certificând nemurirea cu cel puțin încă o viață, fie ea și una de rezervă sau „trucată în minuscula flacăară a tigării”, posibil simbol al biblicei arderi de tot întrui iluzia sau utopia poeziei la care omul modern se va întoarce cathartic ori de câte ori îl vor asalta întrebări fără răspuns imediat.

flash în ochi!

Pe axa *Ut pictura poesis*, tur și retur de data aceasta, la Editura „Europolis” din Constanța, dându-i cu sâc eclipsei ce-o să vină spre finele verii ultimului an din mileniul al doilea, doi parteneri tomitani de replică satirică și de făcut haz de toate necazurile postdecembriste — i-am numit pe poeta Sanda Ghinea, și pe caricaturistul Leonte Năstase — editează, în duet reciproc potentator, volumul *Flash în ochi!* Numele cărții e și al primului ciclu cuprinzând un inventar tematic al relelor tranziției: politicianism desântat, prăbusirea economiei naționale, mineriade bulversatoare, corupție la toate nivelurile societății, impostura și incompetența profesională a celor din funcții de conducere de interes cardinal, inutilile rocade guvernamentale, întârzierea *sine die* a atât de trâmbitate Reforme, tot mai geamănă de la o zi la alta cu Fata Morgana, abaterea atenției multimei infometate de la problemele ei stringente imediate spre altele, care au consistentă ipocrită a prafului aruncat în ochi: intrarea în NATO, războaiele din jur, paranoizarea nationalismului patologic, creșterea preturilor, giumbuslucurile dolarului pe piața de capitală românesc, imunditatea afaceriștilor verosi, contrabanda de droguri, violența, rapacitatea, degradarea morală a parvenitilor, nostalgia dezorientaților ori regretul pacăliților de la o campanie electorală la alta. Cătrenele acestea, al căror efect umoristic e dat de plasarea unor nume proprii în rimăiau, în fond, pulsul derizoriului și i-facilitează intrarea într-un nu mai puțin derizoriu discurs al Istoriei și conservă semnele onomastice ale orgoliului de o clipă a cine știe câtor efemere *personalități*, cum ar fi zis, pe vremuri, N.C. Munteanu de la postul „Europa Liberă”. Dincolo de prea multele licențe de ordin suprasegmental și de o sintaxă insuficient articulată, anacolutară sau pleonastică, deficiente care pot trece neobservate la o recitare actoricesc-compensatorie, fac o bună impresie și chiar escaladează sentimentul acut al perisabilității demersului epigramistic în sine, acele piese care uzitează inspirat de polisemitismul unor termeni: „La noi mineriada-i un simptom, / Începe-n ghiorâieli de burță goală, / când țara-i cu veniturile-n pom, / minerii-s cu venit-u-n capitală”; sau: „Oameni subțiri de dragul, „Cheii” / bătură sauă, nu măgarul / dar astăzi par mai zmei ca zmeii / si au sărit în P.A.R. cu PAR-ul”.

Mai unitar și ieșit de sub incidența efemerului e ciclul *Vinul din epigramă*, în care se aduce un elogiu evadării din marasmul cotidian, epigrama fiind și ea o modalitate în acest sens, și nu una de neglijat, plasabilă

chiar, în sillage teodorian, deasupra plăcerilor bahice propriu-zise: „Să fie vinul plin de draci / și fetele cu nuri în cramă, / dar cheful tot nu poți să-l faci, / de nu te-mbeti c-o epigramă”. Multe epigrame își încalcă propriul canon și se tăvălesc pe câmpul cântecului de lume și petrecere, primând hedonica zicere de duh; altele tinesc villonian în urmașii cârciumarilor ce toarnă apă-n vin, contrafăcători fără nici un fel de scrupule, ori în cei care, sub influența lui Bachus își maltratează soțiile ori își continuă betiile cu cele de la volan.

Ultimul ciclu, *Cafeneaua scriitorilor*, cuprinde apostrofări amicale din care transpare tandretea abia reținută, ironia ambalând discret și felin excesul de afectivitate atitudinal constructivă și cel mai adesea admirativ, față de cetatea literară tomitană. Poeta se bucură sincer de succesele confratilor de breasă și-și condimentează „malițiozitățile” cu remarci care, citite pe la sindrofiile literare, contrapondează excesele de festivism și de conventionalism pre-protocolar, canalizând atenția asupra dificultăților de a edita ori de a comercializa o carte, într-o lume în care cei cu bani își mai permit exploatarea „negrilor” culturali, sfichiind neputinta unor publiciști de a se debarasa de limbajul de lemn ori neiertând anumite incidente biografice ori păcate caracteriale ca trufia, arivismul, orgoliul exagerat până la narcisism, boema bahică, snobismul, invidia etc. etc. Evadarea din ocazional, din evenimentul strict punctual, se soldează cu notații de rezistență ca acest catren, în care se „legiferează” concubinarea cu medicamentele de rigoare a doi oameni care altfel bat ușor la portile vârstei a treia: „Să te cuceresc nu tin, / chiar acum, bătu-m-ar vina, / eu trăiesc cu HIPAZIN / tu cu NITROGLICERINA”, catren închinat, ca întreg ciclul regretatului medic și scriitor Nicolae Necula.

De la tandemul Sanda Ghinea / Leonte Năstase sunt de așteptat și alte surprize colaborative, conforme proverbului că „unde-s doi, puterea crește”. Ca pretutindeni în lume, și la Pontul Euxin, e nevoie de zâmbet și, deci, de asumarea recunoștinței față de cei, din păcate tot mai rari, care ni-l provoacă prin cuvânt și imagine, vârându-ne sub ochi oglinda timpului pe care ni-i dat să-l traversăm, ocazie cu care ne mai debarasăm de un rictus ori ne mai ajustăm sufletul parcă niciodată atât de răvășit de griji și amenințat de singurătate.

tăceri interzise

Ana Ruse e dintre aceia care, se vede de la prima pagină a miniplachetei **Tăceri Interzise** (col. Revistei „Albatros”, Constanta, 1998), vin în haiku dinspre o îndelungată practicare a poeziei, fapt demonstrabil prin fructuoasa încălcare a canoanelor constativității nude sau cantonării obligatorii într-un anotimp precizat sau sugerat. Semne ale ficționalității irump în text: muza îngenunchează alături de poet în fața trandafirilor, lacrima mamei se împotmolește în sare, pomii givrați închipuie crochiiuri, iar meriele rămase peramuri după căderea frunzelor constituie un scenariu. Alte semne sunt de ordin cultural, sculpturalul îndeosebi integrându-se potentator-organic peisajului natural, fie că-i vorba de monumentele brâncușiene de la Târgu Jiu, fie de statuia lui Ovidiu de la Pontul Euxin. Simțul deosebit de acut al percepției dureroase a scurgerii timpului e prezent și în această culegere de tristhuri în care absentele se prezentifică aidoma nunții în moartea mioritică: „Pe poteca / din curtea bunicilor / doar iarbă fragedă”. Umbrele depășesc în consistență și palpabilitate obiectele ori ființele care le proiectează: „Foc în cămin - / pe zid două umbre / îmbrățișate”. Sufletul poetei păstrează intacte candoarea și ingenuitatea copilului și el vibrează compasional la înduioșătoarele scene ale suferinței, sărăciei și nefericirii: „Crăciun - / orfanul împodobește / mușcata bunicii”; sau: „Prima ninsoare — / copilul privind / cizmele rupte”. Nimic din tot ceea ce atentează la echilibrul firii nu poate să-i rămână indiferent poetei ce și convertește tăcerile în mici pledoarii implicite pentru salvarea — textuală — a vieților aghi agresate de sarabanda naturii nu o dată mașteră, morala fiind că lupta pentru existență nu trebuie privită ca o fatalitate absolută: „Plaur în derivă - / egreta își caută / cuibul”. Sunt și numeroase momente haiku fixând clipa de calm existențial asociat bucuriei, îndeosebi vegetalului ajuns la apogeuul său floral, dar cele mai multe sunt la marginea dinspre frică și dinspre pericolul iminent prevestit de păsări de rău augur: „Tipăt de bufnită - / dacă se va scutura / bujorul roșu”? De semnalat că aceste spaime existențiale mobilizează, ca în haiku-ul abia citat, ingenioase și încrâncenate reciproc, forte uzurpatoare în plan kinestezic: „Tipătul lui / tulbură curcubeul - / cocor rănit”. Ca și: „Faruri în noapte / despică viscolul / și tipătul bufnitei”. Tendința de acapareare și de dominare există chiar și în interiorul aceluiași simt: cascada „fură” cântecul mierlei; zgomotul elicopterului anihilează literalmente orăcăiul broastelor din lac; pocnetul armelor face să amutească larma specifică unui derdeluș de copii într-o zi de iarnă s.a.m.d.

În geografia spirituală propusă de delicata poetă pătrunde și strada surprinsă în plină campanie electorală, simțul ludico-atitudinal jonglând subtil cu savuroase ambiguități zămislitoare de revoltată ironie: „Afise electorale - / deputații / fără capete”.

Tăceri Interzise conturează un portret de scriitoare proteică, oricând capabilă de surprize salutare atunci când se autocenzurează filigranal, ori haiku-ul tocmai o astfel de pistă fertilă pare să fie și pentru Ana Ruse.

R.I.

bucuria secretă

Cine știe care să fi fost starea originară a poeziei? Cântec de invocare, sau ritm ce înșotea o activitate practică? Și, cu timpul, în ce s-a schimbat? În „gândiri-imagini”, în scormirea frumuseții din mucegai și bube? Dar, mai ales, în ce măsură a ajuns să fie legată poezia de ordinea reală a lucrurilor și în ce măsură ține ea de o „tehnologie” poetică? Fiindcă, iată, Claudiu Mitan (**Stînța și bucuria secretă**, Ed. „Paralela 45”, Colecția 80, Seria Poezie), spulberă această din urmă întrebare. Nimic din ordinea reală a lucrurilor și nimic din tehnologia poetică nu pătrunde în poezia sa, care se prezintă drept lumea pură a interiorității. Astfel cosmosul real, ce exprimă alteritatea, dispare, înlocuit fiind cu „universul” — univers al lumii lăuntrice. Materia a dispărut cu desăvârșire, rămășițele ei fiind cuvintele, care și ele se dezintegrează. Dacă mai rămâne ceva din cosmosul concret, este doar memoria unor atingeri, a unor vechi experiențe tactile, care și ele au devenit ulterior imposibile, căci ochiul fizic s-a închis, pe măsură ce se deschidea un ochi imaterial, ce vede nevăzutul, acel „dincolo” care a devenit, încetul cu încetul, lumea poetului, impregnată de un puternic sentiment al eternului. Căci, da, lăuntrul devine sinonim al atemporalității de după „marea trecere”. Când mâna oarbă o întinzi / și mâna începe să vadă / îți mulțumesc carne a mea / acolo mă voi întoarce. // Am avut un trup de cuvinte / pe care l-am risipit. / Căci nimeni nu si-a asternut cort / în afara trupului său / nimeni n-a aprins o făclie / în afara ochilor săi. // Singur, Doamne, am fost / și azi mă ntălnesc cu memoria / mâinilor mele”.

Astfel, Claudiu Mitan debutează la o vârstă matură, ferit de jongleriile stilistice, pentru a ne propune o poezie profund originală, cum, trebuie să recunosc, nu am mai citit, melancolică și tonică în același timp, impregnată de sentimentul singurătății, dar care exprimă victoria asupra timpului: „Cu trufie / m-am apropiat de mine. / Mult spațiu ne-nvins / a fost / în oasele mele. // Dacă cineva a inventat singurătatea / Doamne, Dumnezeu meu, / ajută-mă!”.

CODIN OLĂREANU soare cosit

Orice volum postum, clipă a statorniceii și a câștigării dreptului la neuitare, pentru toți acei față de care „timpul nu a mai avut răbdare”, generează, în mod firesc, circumstanțe de lectură deosebite...

După 12 ani de la trecerea în neființă a profesoarei Victoria Mihăileanu-Stefănescu, prin grija familiei, Editura „Eminescu” (lector Nelu Oancea, tehnoredactor Carmen Iancu) adună între copertile volumului **Soare cosit** (inspirat și relevant titlu), intensele clipe de grație ale unor poezii discrete, caligrafiate cu acuratețe și sinceritate.

Născută pe malul drept al bratului Chilia, în localitatea Ceatalchioi (16 mai 1938), autoarea a absolvit actualul Colegiu dobrogean „Spiru Haret” din Tulcea și Facultatea de Filologie a Universității București, după care funcționează o scurtă perioadă ca bibliotecară la Casa de Cultură Tulcea, rămânând apoi, timp de 20 de ani, la catedră, în cadrul unor școli generale și licee din municipiu.

A publicat, sporadic, versuri în „Luceafărul”, „Contemporanul” și „România literară”, precum și în culegerea „O Tulce literară” (1981). Rămase în manuscris, paginile de proză își asteaptă, încă, editorul.

Sub streășina așteptării unui strop de împlinire și a împăcării cu sine, incurabila boală cu care s-a luptat aproape cinci ani, „o adoarme într-o umbră”, la 8 noiembrie 1986.

Fără a fi vorba de o literatură „de sertar”, surprinde în mod fericit faptul că toate poemele, deși elaborate până în anul 1986, nu fac concesii tematicilor și realizărilor „sufocate” de comanda și dirijismul care impuneau făurirea conștiinței „revolutionare” a „omului nou”. O poezie a candorii ne dezvăluie bogăția și caracterul tainic al sufletului omenesc (al celui feminin în special), metafora „luminii”, ca rădăcină a credinței, adevărului sau bucuriei de a trăi și a iubi, fiind întotdeauna necesară poetei la redescoperirea universului. Mereu confesivă, tandră și reținută, poetei îi sunt familiare câteva teme consacrate și obsesive, realizate în dulcele stil clasic sau în versuri libere: dialogurile, mai mult sau mai puțin imagine, dedicate fiului sau iubitului, trecerea timpului, viața între dragoste și iertă, vesele care conturează un destin: „Dragul meu, cineva ieri pe-aici a trecut, / Călărea un cal sur și zâmbea de o părere, / De copite năluți ochiul mi s-a umplut / Si-am furat pentru tine herbul lui cu himere...”.

Trecând pe lângă noi cu discreția unei mari sensibilități, care marca, în singurătate, contururile unui destin, în dicționarul bibliografic al literelor tulcene, numele poetei se identifică cu un demers liric de bună calitate, frumoasă zestre pentru toate „rădăcinile visătoare coborând în adâncuri cu un lujer de stea”.

OLIMPIU VLADIMIROV

mierea cuvintelor

Autor al mai multor volume de versuri — **Visele cuvintelor**, 1981, **Trăiri**, 1987, **Seva lucrurilor**, 1990, **Dezlănțuind tăcerea**, 1994 — precum și al unor lucrări științifice consacrate limbii și literaturii române, poetul și universitarul craiovean Toma Grigorie a publicat recent, la Editura Eminescu (lector: Nelu Oancea), un

NOUTĂȚI EDITORIALE

- RADU GYR — **Balade** (Editie bibliofilă), 428 p.
- IRINA EGLI — **Sânge amestecat**. Roman, 280 p.
- DAN SILVIU BOERESCU — **Păcatele tineretilor**. Ficțiuni critice, 278 p.
- FLORIN SLAPAC — **Matei și Eva**. Roman, Editia a II-a revăzută, 260 p.
- EMIL GÂRLEANU — **Schite. Povești**. Din lumea celor care nu cuvântă (Colecția „Cartea de literatură a elevului”), 166p.
- CAROL ARDELEANU — **Casa cu fete**. Roman (Colecția „Romanul interbelic”), 162 p.
- ARTHUR PORUMBOIU — **Întelepciunea ascetului**. Aforisme. Reflectii. Confesiuni. 58 p.
- BLACKIE G.MARGEY — **Pacientul, nu tratamentul**. Homeopatia — o provocare, 150 p.

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE:

- CRISTINA TAMAS — **Teatru (Omul din cerc și Tata nu mai e ministru)**, 140 p.
- CRISTINA TAMAS — **Fenomenul Baudelaire și poezia română modernă**, 296 p.
- VASILE GAVRILESCU — **Steaua reminescentelor**. Roman, 280 p.
- GELLU NAUM — **Cărțile cu Apolodor** (Colecția „Cartea de literatură a exilului”) 180 p.
- LUDOVIC DAUS — **Asfințit de oameni** (Colecția „Romanul interbelic”), 190 p.
- DEM TEODORESCU — **În cetatea idealului**. Roman. (Colecția „Romanul interbelic”), 220 p.
- MARIN C.STĂNESCU — **Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România. 1917-1919**, 315 p.
- MIRCEA REGNEALĂ — **Dicționar de biblioteconomie și știința informării** (Englez-român și român-englez), vol.I-II, 868 p.

nou volum de poeme: **Calea de întoarcere**.

Întreaga sa creație poetică pare a sta sub semnul autoreferențialității, al „mâinii care scrie”. Autorul face o veritabilă radiografie a procesului de creație. Cuvintele capătă materialitate, devin adevărate ființe vii (*des êtres vivants*), așa cum se vede din acest eseu poematic, intitulat, atât de sugestiv, *Ochiul cuvintelor* (eseu cuprins în **O antologie a scriitorilor contemporani din Oltenia**): „Vorbele scăpate din strânsoarea gândului se hărjonesc în pagină și mă sfidează, nemairecunoscându-mi paternitatea / ... / Eu însumi uit după o vreme că le-am asternut cu mâna mea pe hârtie și mi se par atât de străine că, dacă nu mi-ăs recunoaște caietele și literele strâmbe, aş crede că la mijloc e o altă mână. Pagina alb-neagră e o oglindă spartă, din fiecare colț mă privește ochiul cuvintelor cu destul de multă răceală. Mă întreb mereu de ce simt nevoia de a mă multiplica, de a mă lăsa pradă hienelor flămânde care sunt vorbele”.

În **Calea de întoarcere** se produce un continuu transfer din sfera lingvisticii în cea a poeziei: „Nu descifrez nici o silabă știută / Trece pe lângă mine / limbajul articulat” (*Mierea limbii*); „Sarpele silabelor ondulând / pe pantele ce urcă în cuvinte / ... / Si nu vei ști / cine te învăță / mersul sinuos al silabelor” (*Mersul silabelor*); „Cuvintele din borcan părăsesc tăieturile / fără voia lui Tzara se-mpreună în / propoziții descifrabile numai de mintile mai / sucite hărjoneala dintre gânduri și cuvinte / nu se mai termină nu se mai termină” (*Hărjoneala dintre gânduri și cuvinte*). Memorabile rămân aceste versuri în care Toma Grigorie ne dezvăluie perpetua dramă a solitudinii creatorului, robinsonada aventurii existențiale și poetice: „Sunt un alt Crusoe / singur în limba mea interioară / o insulă picată din lună / pe o mare străină” (*Mierea limbii*). Aceași senzație de „terra deserta” o simte poetul în fata unei clădiri pustii, nelocuite, în care altădată vietuiau făuritorii de cuvinte: „Vila scriitorilor / fără scriitori / Cuvintele refugiate / în subsolul igrasios / rontăite de sobolani / Trecători curioși / iscodesc firimiturile de celebritate / prinse în fire de păianjen” (*Vila scriitorilor*).

Toma Grigorie este obsedat de propria i-extincție, este neliniștit în fața „lumii de dincolo”. Parafrazând celebrele versuri ale lui Eminescu, din „Odă în metru antic”: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”, poetul spune: „Si învăț cum / se moare se moare se moare” (*Se moare*).

Dincolo de universul cuvintelor, al sonorilor interioare, Toma Grigorie descoperă, în fiecare zi, „sur le vil”, realitatea în goliiciunea ei primară / cu sexul în văzul lumii” (*Realitatea*).

STEFAN CUCU

fantasma greierului

Selectiile din patru volume anterioare ale Aurei Mușat devin cicluri ale **Fantasmelor greierului**, culegere retrospectivă ce vede lumina tiparului la Editura „Helicon” (Timișoara, 1996). E vorba de *Până în asfințit* (1972), în care frapează sonurile esenienle, via George Lesnea, un imagism sevos recuperând ludic-amar copilăria pentru candoarea ei intrinsecă și pentru harul de a trăi necondiționat pe zaristea poveștii și a incantatiei magice. În sonete, poeta e bântuită de dorul evadării din lumea fântânilor arse de vis și de plonjare într-un alt timp și spațiu, chit că acesta are consistenta umbrei: „Pe mare arde umbra, în portul meu e seară / Târzie ca-ntr-o veche poveste nibelungă. / Trag sufletul pe sfoară, un papagal de ceară / Aruncă vorbe-n apă, maimuta îl alungă, // Tipând la gratii roade același fruct. Pe lantul / Corăbiei se urcă din când în când să vadă / Cum suie geamandura, cum ploaia umple șantul / Cum cad seminterosii și frunzele în radă. // E-un timp străin. De sete vom acosta. O vreme / Va răzbuna tăcerea, cuminte papagalul. / Pe punte sare vântul jucându-se cu gherme // De ceată, pal sticleste într-un ungher mangelul / Și timpul curge lenes. Ce păsări prind să cheme / Îndepărtat? Si crește ca o lumină valul” (XVII). În *Tălcuitorul* (1977) lumea cărților își trezește umbrele și le aruncă, peste timp, în realitatea prezentă și deloc eroică, dar pe care poeta o vrea mereu ingredientată de aburul medieval al evadărilor cândva posibile: „Dar mie mi-au scris / că tume și fluturi / se vor întoarce. / Corabia a făcut înconjurul lumii / și iat-o sosind / încărcată cu fildes și ploi / și seminte, pe mare / Sunt eu, alergând zămbitoare la chei / La ora și anul... / Frunze dovezi migratoare” (*Frunze, dovezi*). Istoria și civilizația traversează o întrupare vegetală. Se vorbește de tumuri de iarbă, de vânătoarea cu șoimi, de focuri ce se aprind pe dealuri într-un semnalizarea năvălirilor, recurgându-se la pilde și la nume cu valoare simbolică într-un discurs al lumii cu rădăcini războinice sau pastorale. În *Puck umple cu stângăcie paharul* (1982), universul infinitesimal e surprins prin niste lentile magice, insistându-se asupra liniei imperceptibile dintre real și fantastic, tropisme interregnice oferind un spectacol inițialic a cărui contemplare de tragediază sensul existentei, dizolvând umanul în Marele Tot: „Ceasomicul în limb s-a fost retras / Cu acele năstrușnice la pas // Pe jumătate un grăunte dus / dovleacul aiurit țara mai sus // „Seherazadă, în zăbavnici grai, / Glumesti cu viața sahalui”, dictai // *In medias res* — unde tot am ajuns / (firul pierdut se dovedea ascuns) / Surâsul dispărea, plângeam „pe dos” // atunci, distrat, lentilele le-am scos” (*Ceasomicul în limb*). Zadarnic, însă, se încearcă o estompare a tristeții prin jocul cu măști al arhechinilor și al saltimbancilor: „Oh, cu dinții cerc argintul lor / iarmaroc luminat cu fluor / Cu Merlin pe tumuri, nici un spor” (*Iama dincolo de pod*). Nevoia de evadare în vis se mentine acută spre a scăpa de frigul existențial al singurătății, eul liric pitulat până la atrofiere, într-o voce impersonală, agățându-se cu disperare simbiotic-pălăitoare de umbre și urme, nutriend speranța secretă că omicul biologic poate fi întors spre a mai reitiera, ca-ntr-un ciclu vegetal ce dă sens anotimpurilor, gândurile tot mai grele de amintiri într-un spațiu unde până și moartea e o glumă, iarba și frunzișul dezințind iama, ecuație subtilă, în fond, a legăturilor setos-miraculoase dintre pagina albă și textul care o va fecunda retrospectiv: „Din când în când îți traversează drumul / același luminos mănunchi de fluturi albi - / O viață / din care lipsești; / Visul e-acum // Mai aproape de iama care-a trecut. // Arbori cu crengile-n jos. / *Arcașul* și-n dreaptă frumos / sâgeata spre trup”. Decretată supremația ficțiunii, se trece acum de la simbolistica numelor proprii la decuparea citatului din textul simpatetic al lumii atunci când vidul existențial se cere plinificat tătăduitor: „oricât de desartă absență, / oricât se va înnopta, întrebându-ne, // Cu asemenea ne vom întoarce. // Îți aminteam de Margareta de Navarra și poemele ei, / aproape poemele sale de dragoste. // „Fii tu flacăra, fii tu cenușa, / fii tu vârtelnița care deapănă / în licărul acesta de spaimă, / șovăitoarea”” (*Oricât de desartă absență*).

E posibil ca ultimul ciclu, *Chiparosul de mâine*, să cuprindă inedite din anii 1983-1990. Predomină aici întrebări grave despre devenirea insului într-un univers ostil. Se face momentan abstracție de moartea văzută drept cuib al oricărui lucru, o problemă mult mai spinoasă fiind cea a alegerii destinului, viața revelându-se ca o călătorie sub semnul pelinului, pe o cărare serpuitoare pe care, din albine se întoarce doar zumzetul, iar atingerea echilibrului e mai întotdeauna ratată, revoltător de aproape, de propriu miracol, care este cel al firescității: „Un pas, de-o viață ocolind, separă / mura — de toamnă, ploaia — de auz”. Poeta își trăiește aici vara indiană din urmă, ceea ce-i acutizează, până la revolta mocrnită, simțul curgerii timpului, impedimentând un ritual în care morții și viii să stea la o aceeași masă. Îndoiile privitoare la metamorfoza salvatoare sporesc, mirajul credinței se subtiliază, alienarea eului deversându-se în matca amneziei, toate aceste minusuri răzvrătindu-se paradoxal în plusul coagulant al poeziei — panaceu al tristeții cosmice generate de constiința dezintegrării și treceri neamăgitoare: „... ca levănția / doar, surăzii // dictezi (mar rar) / greșesti greșesti // dezlegi, la nodu-nvins, părul / glumesti: cimilituri sunt trei // tot ștergi cu guma, // dar poemul / creștea încet” (*Dictezi (mai rar)*).

în apele oglinzii

La Editura *Fundatiei Culturale Române* (Buc., 1998), Maria-Ana Tupan semnează o consistentă și grea de sensuri carte de eseuri intitulată *Scriitori români în paradigmă universală*, carte ce propune o nouă grilă de recitare și de reconsiderare a literaturii

noastre de la origini până la un vârf de lance al modernității ei, Lucian Blaga, neocolindu-l, se-nțelege, pe cel care i se constituie ca zenit intuşabil, Mihai Eminescu. De fiecare dată, temerara eseistă expune o teoremă de lucru pe care apoi o demonstrează cu o rară și de invidiat eruditie comparativă și cu o minucie cu nimic mai prejos, entuziasmându-se reținut ori polemizând civilitar atunci când păreri i se interferează cu ale altor exegeți ori, respectiv, i se diferențiază de ale unor preopinienți, împotmoliti în prejudecăți, care au făcut carieră. Literatura română se constituie, cronologic și morfostructural, la confluența latinității occidentale cu tradiția bizantină și ea va juca rol de mediator în raport cu cea rusă, ucraineană și maghiară. Genelor sale greco-bizantino-romane li se datorează conștiința de sine a scriitorului, obsesia formei și literaritatea discursului, adică lunecarea în livresc în timp ce la scriitorii slavi, unguri sau germani s-a manifestat de timpuriu o conștiință edenică neoprimată de o tradiție cărturărească, o mai mare influență folclorică, o voință de reprezentare a vieții naționale primând asupra formei, o reflectare nemijlocită a condițiilor de existență și o indiferență față de canon. Dată fiind, deci, această presiune a modelelor asupra literaturii noastre vechi, punerea sa în oglindă își va avea specificul său, corolarul firesc fiind, ca atare, raportarea la context și nu stabilirea de întâietăți (protocronism) sau de originalități cu orice preț a valorilor noastre spirituale primordiale. Altfel spus, literatura română e condamnată *ab initio* la intertextualitate, simțind mereu nevoia să se sprijine pe citatul autorizat, chiar dacă a depășit faza de adaptare sau de pastişă, ceea ce nu înseamnă că primii cărturari ai spațiului carpato-danubiano-pontic, participanți la dialogul cultural al vremii lor, Aithicus Histricus, Nicolae Olahus, Dimitrie Cantemir sau Miron Costin, n-au avut inițiativele lor ori viziuni care au făcut carieră în spiritualitatea europeană.

Eseul despre Eminescu își propune să răstoarne locul comun potrivit căruia poetul nostru național a fost „lucăfărul de seară al romantismului european” și să demonstreze că, în ipostaza sa post-kantiană, el e de fapt, „lucăfărul de dimineată al modernismului românesc”, deoarece „filozofia lui Kant a oferit punctul de pornire al redefinirii artei ca *pură*, autonomă, ca un construct al unei constiinte istorice, determinate de formele reificate ale culturii în care apare; acestea nu mai au valoare de adevăr absolut, ci sunt doar reprezentări provizorii ale subiectului cunosător, supuse unor infinite posibilități de redefinire, cu fiecare generație” (p. 52). Poetul pare a fi făcut un salt uriaș, de la romantismul îndrăgostit de arhetipuri, analogii universale și forme platonice, la formele constiintei moderne, conditionate de și prin limbaj. Conceptiile sale se singularizează și prin gradul sporit de relativism ce se opune unei gândiri absolutiste ce culminează cu narcisismul hegelian. Eminescu se identifică și el cu acel sine postakantian, trăind într-un univers al semnelor, împărțându-se nu din realitate, ci din formele transcendente ale sensibilității, cum ar fi, în ordinea logicii, operele de artă, imaginile mitice, figurile istorice, ego-ul său nemaitemându-se să privească în afară, căci își află mediul specular în propriile proiectii din universul derivat al culturii, ieșind dintr-o ordine ontică spre a se înscrie într-o ordine simbolică. În tehnica discursului eminescian a avut loc mutația *reinscripției textuale*, lecturile fiind acum cele care organizează percepțiile realității.

Eseul despre Eminescu al Mariei-Ana Tupan e de salutat o dată pentru perspectiva pe care o propune asupra abordării unei opere ce nu-și va

epuiza niciodată latențele și cifrurile hermeneutice și a doua oară pentru că apare într-un moment în care voci iconoclaste nu pridesc să răgușească întru tragerea poetului pe linia moartă a istoriei literaturii române, adică în hangarul de lucruri învechite ale acesteia. Tot un imbold de justițiaritate o călăuzește pe eseistă în eseul consacrat lui Lucian Blaga, a cărui operă filozofică a fost deopotrivă ignorată și denigrată în regimul comunist totalitarist de până în '89. Demersul de înaltă ținută universitară al autoarei se dovedește destul de temerar, dat fiind că gânditorul de la Lancrăm e „difícil de încadrat în circuitele, adesea intersectante, ale energiei gândului filozofic în care se închid contemporanii săi. Trăind în orizontul misterului ca un existentialist, definind nietzschean destinul ontologic al omului ca un creator de metafore, sau, fenomenologic, ca un creator de valori (sens), explorând determinismul subconstientului colectiv („stilarea anonimă”) ca un psihanalist, el depășește ficționalismul, încorporând realul în viziuni transformatoare, ca și scientismul arid, prin creația de concepte care săvârșesc miracolul de a uni, pentru prima oară în epoca postclasică, domenii radical disjuncte ale existentei umane” (pp. 182-183). Ideea de bază a acestui eseu e că sistemul filozofic al lui Blaga se bazează consecvent pe teorii științifice, pe care uneori le anticipă, autorului nerămânându-i străin nimic din ceea ce e omenesc în cosmică ecuație a „existenței în mister și revelare”, cum a fost definită ființa umană ca subiect cunosător, tensionat către absolut.

ION ROȘIORU

anticameră

Într-un volum de debut se caută, de obicei, semnele unei viitoare afirmări, promisiunile. Sunt rare acele cărți în care debutantul reușește să se afirme ca o certitudine. E cazul, cred, al debutului pe care ni-l propune Editura „Ex Ponto”, sub titlul „Anticameră”, purtând semnătura Gabrielei Apostol. Într-o sută de pagini se poate descoperi trecerea tinereii poete de la disponibilitatea pentru o stare poetică la închegarea unei conștiințe artistice.

Dincolo de timbralitatea specifică a versurilor, rezultat formal al îmbinării de cuvinte și „grafigrami” poeziilor, există, în fiecare dintre acestea, un *son* interior, al unei soape, de multe ori furioase, alteori materne, sau chiar elegiace.

Elementele concrete în jurul cărora ar putea gravita această poezie, sunt complet epurate — vizând parcă un principiu de transfigurare și producând o dilatare infinită a sugestiei.

Se mai poate spune că poezia Gabrielei Apostol nu cade sub incidenta, des remarcată la poezii tineri în *imitatio*, modelelor clasice sau contemporane de poezie, dovadă a faptului că lecturile poetei sunt bine asimilate și că ea are ceva de spus, fiind o „voce”.

Dintre numeroasele sugestii oferite de poeme, fără pretenția de a desprinde vectorul rezultat, ne vom opri asupra câtorva sensuri fragmentare. Opoziția carne (păcat) / cuvânt: „ca la coadă la carne — la mine — la păcatul etern renăscut / sau la a noastră cea de toate zilele necrescută și rânțedă pâine / privește e vară aici și e plin de cuvinte / care mai negre mai spăne cu solduri și uite cu dinte / sunt stoarse și grele bătrâne și unul gravid și miop / sunt altele — drepte și roșii cu ochi lăbărtat de ciclop / alege-ți bastard poezesc dintre cer și pământ un vers e nătâng / altu-i cam schiop suferind și de gută / nu / nu e deloc mai de tete nu dom'le și are dreptate / nu se cade în cazuri dintr-astea subtil disperate să-i tai / păru-n somn macaroana sau biata cămașă în spate / alege iubite — acesta-i momentul — acum fii grăbit / că uite în gloata de vorbe / printre maluri fetide / cucernic-zurlie / cu palma pe frunte până și moarte-a murit...”. Dar, după cum începe această poezie ce poartă titlul „pragu-i viu”: „să învățăm puțin să mai și murim iubite”, sugestiile pe care le oferă sunt mult mai numeroase, cu trimitere la niste *platoniciene lucruri în sine*, care sunt cuvintele. O întreagă semantică se poate desprinde din viziunea poetei asupra cuvintelor, ce ne dezvăluie bogate sensuri simbolice. Ele sunt fluidul de rezonanță între cei care se iubesc (cuvântul devine transcendentă), ele sunt izvoare (cuvântul-ființă) și toate cuvintele sunt diferite, fie „fizic”, fie prin

asprime, prin mărime — modalitate poate de a ne apropia absolutul pe care îl reprezintă, prin imperfecțiunea lor formală, accesibilă nouă. În imperiul lor, devii nemuritor... Iată și un exemplu al contrastului între vârsta purității și cea a iubirii profane, „englezești”, în poemul „lubeam prost englezește” din *blasfemii despre iubire*: „crezusem într-o zi că m-am logodit cu soarele / apusese în patul meu și rămăsese acolo toată noaptea / îmi pipăisem apoi pântecul săptămâni purtam rod celest / dimineata pe-nserat scâncete de lumină mă sfășiau” și vine următoarea vârstă „am uitat și / nu mai știu ce-a izbândit pruncul solar / se întâmplase apoi că murise Dumnezeu”. Cum transfigurarea funcționează ca principiu în aceste poezii, *moartea* intră într-o largă constelație simbolică, alături de iubire, cuvânt, rod de lumină, ce face din viață transcendere a morții, grație căreia „până și moarte-a murit”. Simbolul veșniciei e cenușa de phoenix și învelirea în cuvinte, ca în coconul din care se renaște: „în palme plămădesc cenușa de phoenix / și nu știu că-ți mori tocmai acum cu toate oasele grele / înveșmântate-n cuvinte”. Așa încât, morții, care este viață veșnică, i se opune „moartea cea moarte”, contrast ce apare în poeme cu o puternică încărcătură emoțională. Căci, dacă în poeziile Gabrielei Apostol moartea e doar visată, e un vis de poet, clipa de concretă a morții vine să tulbure întreg universul, purtându-l spre finala entropie: „tata a fost un râu (...) / și din tâmplă-mi tășni până târziu de copil în moartea cea moarte / eu îl dor și îți jur e bătrână-nserarea / am văzut-o mai ieri trăindu-și spre este un picior / sprijinită în cârja trunchioasă a verii”.

Volumul *Anticameră* dovedește o poetă cu un simț poetic curat, neminat de histrionismul ce însoțește deseori talentul și care degradează poezia, purtând-o spre spectacol. Nimic formal izbitor în poemele Gabrielei Apostol, dar ele au o adâncime care cred că îi va aduce numeroși cititori.

DAN PERȘA

reverii infernale

După ce a debutat în 1990 cu romanul *Justin*, care s-a bucurat de o binemeritată atenție, atât din partea publicului cât și a criticii de autoritate, Anca Delia Comăneanu revine în forță cu un alt volum aparținând aceluiași gen — romanul *Miercuri, joi pe strada circulară* (Ed. Allfa, 1998).

Construită atent, cu minucie și rafinament de narator clasic, proza din acest volum reface destinul frământat al unui pictor aflat într-un moment de cumpănă a vieții. Naratiunea se desfășoară în mare parte din perspectiva lui Mihail Rosu, protagonistul ajuns, aproape de bătrânețe, la concluzia că a trăit legănat de o iluzie — aceea că e un artist de mare talent, de la care se așteaptă capodopere. De la debutul său foarte timpuriu, când elogiile criticii l-au făcut să creadă că e cu adevărat un geniu, n-a reușit însă nimic care să zguduie lumea artistică, dimpotrivă, a îmbătrânit tot prefăcându-se că pitează în atelierul lui sordid, întretinut de o nevastă care a ajuns să-l disprețuiască. Conștient că „ceea ce-i mai rămânea de acum înainte era un rest de timp în care își mai putea desăvârși doar ratarea”, își pregătește o nouă expoziție — care se va dovedi în cele din urmă un eșec — și rememorează cu amărăciune o existență mereu amănată. Cu o luciditate crudă, cu o retorică spectaculară, ușor emfatică, Rosu își trece în revistă viața, se pierde în reverii și „cugetări de doi bani care îi umplu toată ziua”, dezvoltă teorii originale despre veleitarism, durere, curățenie, face scenarii apocaliptice, imaginându-se murind, pierzându-și ochii sau vocea. Fluxul acestei conștiințe înecate în vodcă îi oferă autoarei prilejul de a face discrete infuzii de fantastic — episodul cu extraterestru înghițit de asfalt — și de a încropi câteva portrete memorabile: figura Amandei, mama cu veleități de artistă, cele câteva rude bătrâne foarte pitorești, o serie de artiști ratați, surprinși foarte bine în doar câteva trăsături de condei — Vivi, pictorul vicios dar atât de sensibil, Alex, cel obsedat de OZN-uri, Crin Wainowski, criticii de artă (mai mult sau mai puțin autentici) Mia Vidu și Pișto Apostol.

Cartea are cinci capitole, între care sunt inserate fragmente de sine stătătoare, cu titluri autonome, în majoritate reprezentând flash-uri din destinul Lenei, fiica pictorului, care reușește într-o oarecare măsură să scape de aura neputinței ce pare să măchese întreaga familie. *Jurnalul de vise*, fragment din viața Lenei la institutul de cercetări unde are o slujbă mărunță, pare a fi singurul capitol cu o situație mai pregnantă în istoria recentă și grotescă a perioadei comuniste, restul romanului fiind destul de atemporal.

Finalul romanului, care marchează și sfârșitul fizic al protagonistului, e impresionant și are un tragism care nu e deloc desuet. Mihail Rosu e năpădit de remuscări pentru felul în care a trăit și în el reinvie brusc dragostea pentru Mira, care îi va fi alături până la capăt, recunoscându-și o parte din vina pentru destinul ratat al soțului ei.

Din perspectiva invenției epice, a analizei ironice și descrierii mediilor, Anca Delia Comănescu dovedește reale virtuți de prozator, făurind, într-o frază articulată cu minucie de artizan, personaje vii, trăind agonice, crepuscular, într-un univers infernal, și totuși continuând să viseze.

GABRIELA INEA

S-au așezat, una de-a dreapta mea — mama, cealaltă de-a stânga — târfa, Camelia. Le-am lăsat să stea așa până mi-am făcut întreg numărul cu foile, cu înjurăturile, câteva le-am și suierat, probabil că n-au înțeles nimic, îmi este din ce în ce mai greu să mă fac înțeles, dar nici nu-mi dau stăruința, vor citi, odată, n-au comentat, atât le trebuia, apoi m-am oprit, m-am oprit și m-am uitat la ele, pe rând, stăteau cu ochii în pământ, ca niște vite stăteau așteptând satărul să le desprindă capetele de trup, ceafa mamei — zbârcită, vânăta, plină de pistrii, ceafa ăsteia — întinsă, tocmai bună de apucat, la baza gâtului, locul unde se proptesc cel mai bine coatele după care mișcarea ritmică a curului, un futing ca oricare altul, chiar nu pot să mă gândesc la altceva?

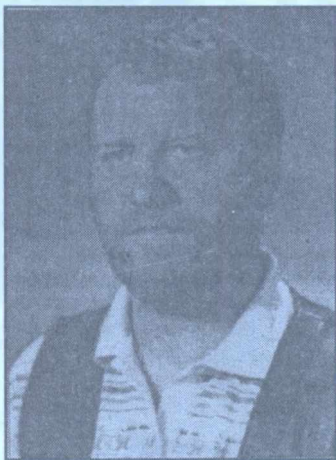
Apoi au început să converseze, ce bine se înțelegeau ele, cât de ușor au trecut peste micile neînțelegeri ca doi oameni maturi ce erau, ce eforturi, ce teatru pentru ca Ștefan să nu se mai enerveze, să nu i se facă cumva rău, de parcă tocmai îi era bine, de parcă altfel Ștefan devenea dintr-o dată un individ fericit, cât de fals! pe Ștefan nici măcar redarea sănătății nu l-ar mai face fericit, ar fi o lovitură pentru el, un șoc insuportabil, chiar... ce-ar fi dacă m-aș însănațosi, ce-ar trebui să fac, cum mi-aș mai arăta fața în fata mamei mele, în fata soției mele, în fata doctorului, a asistentelor pe care le-am ciupit de cur, sau a celor pe care le-am zgârnat în pizdă, ce s-ar întâmpla cu jurnalul meu, cu viața mea, câtă rușine pot încape, cum mai m-ar primi în mijlocul lor obiectele pe care tocmai le-am părăsit cu atâta regret, și cum m-aș mai primi eu pe mine, pentru că cea mai mare parte a plecat de multă vreme, de cinci ani, aș recunoaște-o? m-ar mai recunoaște? ce complicate par uneori lucrurile și ce complicate sunt întotdeauna...

Nimic altceva de consemnat despre tine astăzi, mamă. Iartă-mă că nici nu te-am băgat în seamă, arătai așa de bătrână și te comportaai precum o scorpie, tu și cu aia, două scorpii gata să-și scoată ochii, ar fi trebuit să vă las s-o duceți până la capăt, toată ura mocnită dintre voi, toate refulările, ar fi trebuit să le las să explodeze, oricum asta se va întâmpla după moartea mea, nu veți trece peste nimic, nimic nu va rămâne neplătit între voi două, numai și pentru asta vă invidiez, pentru că aveți atâta vitalitate încât o consumați pe nimicuri, o consumați cu un egoism fără cusur, sunt sigur că dacă printr-o minune s-ar putea efectua transplanturi de vitalitate, v-ați codi amândouă, ați considera fiecare că cealaltă este mai îndreptățită să-mi doneze nitică viață, ce bine că așa ceva nu este posibil, desi încă o deziluzie nu m-ar mai afecta cu nimic, paharul s-a umplut de mult, dă pe din afară, nimic nu mă mai impresionează, nimic nu mă mai încântă așa cum nimic nu mă mai întristează, revolta mea este una perfect gratuită, pentru că nu este revolta mea ci a animalului din mine, singurul rămas în viață din întreaga menajerie, dar nu pentru multă vreme, ce bine că ai plecat acum atât de devreme, lasă că o să vii și mâine, poate ziua aceea ne va găsi într-o stare de spirit ceva mai potrivită, poate vom sta îndelung de vorbă, știți mamă, noi n-am stat niciodată îndelung de vorbă, dar nu ca mamă și fiu, ci ca prieteni, sau ca bărbat și femeie, vreau să stau de vorbă cu tine de la egal la egal, să-mi spui totul, să-mi stingi odată pentru totdeauna toate obsesiile astea care mă însoțesc strâns, nici nu mă lasă să respir, să-mi vorbesti despre tata, despre feminitatea ta, despre umanitatea ta, singura pe care, uite, n-am reușit încă să o descopăr, despre câte în lună și în stele, să-mi vorbești ca toate femeile alea din vise pentru care am irosit tone de sămânță, numai ca să dau de tine, cred că toată viața mea n-am făcut altceva decât să te caut mamă, de aia jurnalul ăsta, de aia boala asta, dacă mi-ar spune cineva că m-am îmbolnăvit numai pentru că așa am vrut l-aș crede pe cuvânt, pentru că nimeni nu este mai bolnav decât simte, de aia tot ce mi se întâmplă, să vii la întâlnire mama mea... femeia mea.

M-am simțit așa de trist după ce a plecat mama. Ar trebui să mă bucur că sunt capabil de un asemenea sentiment, nu m-a mai traversat de mult unul, de pe vremea când eram sănătos și îmi mușcam unghiile după o iubire ratată... cred că cel mai mult am iubit-o pe târfa asta a mea, aș fi făcut orice numai ca să îmi zâmbească o dată, și-mi zâmbea, nu făcea niciodată economie, ce gropite făcea ea în obraji, cât de mult se bucura de florile pe care le cumpăram întotdeauna, cum se acoperea toată cu nisip, la mare, străluceau bobitele mici de sticlă precum stelele, în plină zi străluceau, ai fi spus că universul s-a concentrat brusc pe trupul tinereii femei, și pentru că tot acest trup îmi aparținea mie, întregul univers îmi aparținea mie, eu eram Dumnezeu, eu eram centrul acestui univers, creat de mine și distrus de mine dintr-un calcul mărunț, dintr-o nefericită intervenție a raționalului, atunci când am luat-o de soție, ce revelație am avut atunci când i-am trecut degetul prin inel, parcă mă traversaseră un milion de volți de energie negativă, ar fi trebuit să ascult de acest avertisment al ființei, ar fi trebuit să mă supun, dar cine mă putea domina în afară de propria mea persoană, eram atât de sigur, viața mea era atât de

ȘTEFAN CARAMAN

PIANO MAN

strâns ținută în hamuri... m-am înșelat, inelul acela a pus capăt marii noastre iubiri, universul meu a devenit o împrejurare limitată de convenții, resentimente și resturi de fericire, din care pășteau fără prea mare chef vitele Ștefan și Camelia, cât de trist am fost atunci când am descoperit că marea mea iubire a eșuat, că ceea ce părea nemuritor, s-a risipit nu ca un fum, ăsta o ia voinicește în sus, mai are o şansă, numai pentru că vede cerul, ci ca niște gunoaie, ca alea care cad din bena unei mașini învechite conduse neglijent de un sofer betiv.

Așa cum am fost trist pentru fiecare femeie reală pe care am iubit-o și pe care am lăsat-o, pentru că toate femeile iubite de Ștefan au fost părăsite, nici una n-a apucat să se sature de fițele lui, de felul lui de a da din cur, de obiceiurile și aerul pe care îl degaja, nici una nu l-a părăsit, toate, dar toate, l-au regretat, și-i vor păstra o amintire frumoasă, pentru că a fost un individ delicat, disprețul lui pentru femeie, scârba lui superioară, i le-a apropiat, și cu cât s-a ținut mai departe de ele cu atât prezența lor i s-a insinuat tot mai puternic, golul viciului său le-a atras ca pe niște fluturi de noapte, și pentru fiecare femeie pe care a părăsit-o a fost trist, cât de frumos gândesc acum despre ele, cum te umanizează tristetea, cum te face să-ți pară rău, cum m-am ratat eu și cum o să se rateze și jurnalul ăsta...

Apoi mi-a trecut. Nu a fost decât un sentiment răătăcit undeva prin interior, ultimul refugiat poate, dar s-a dus și ăsta, unde zboară și sentimentele astea, unde pula calului se duc?

S-a întunecat. Am stat o vreme rezemat cu capul de planșetă, am reușit să mi-l culc singur, nu știu cum, mi-a venit să culc capul pe planșetă și l-am culcat, am ținut ochii închiși și m-am gândit la femeile pe care le-am iubit, la ce au însemnat ele pentru mine, ce păcat că nu au însemnat nimic până la urmă, sau, în fine, foarte puțin odată ce mi-am amintit de ele, a trebuit să bat din pix, mișcare care a necesitat mult efort, din poziția aia este foarte greu să mai misti mâna dreaptă, a venit târfulita asta a mea din bucătărie și m-a așezat în poziția inițială, era puțin mirată, „ai reușit tu asta?“, n-ai nici o grijă, draga mea, nu mă fac bine, este una din figurile maladiei, de fapt asta înseamnă că se agravează, că drumul spre groapă s-a micșorat, nu-mi mai dau nici o şansă, nu știu de ce ar trebui să-mi dai tu una, cred că am obosit să mai scriu în jurnalul ăsta, am obosit să mai trăiesc așa, m-aș lăsa în pace și i-aș lăsa în pace și pe ăștia, să mă opresc brusc, să nu mai fac nici o mișcare, să nu mai răspund la nici o întrebare, să refuz mâncarea, să-mi las orificiile deschise ca să se scurgă tot ce mai e de scurs, să mor înainte de a muri, e o prostie ce spun, *asta se întâmplă oricum.*

Mama a uitat javra asta în casă, pudelul ăsta stupid. Înainte să mă întorc am prevenit-o pe târfa de nevastă-mea să ascundă javra pentru că, altfel, am s-o prind și am s-o omor, n-am înghițit niciodată câinii cu pedigree, niște animale alintate, niște tentative de care trebuie să te îngrijești. A dus-o la mama și asta a adus-o înapoi, probabil ăsteia a mea i se făcuse dor de animal. Mă uit la cum se gudură la mine, i-as striga să plece dar n-am atâta forță încât să-l conving că sunt serios, va crede că mă joc, parcă îl văd cum îmi sare în brațe și începe să mă lingă pe față, atât îi trebuie, pentru că dacă o va face, am să-l mușc de botul ăla mic și răutăcios, am să-l apuc cât pot eu de strâns și n-am să-i dau drumul, oricât de jalnic ar schelălăi, să vină aia impacientată din bucătărie, cum de nu i-a remarcat lipsa, să vină și să se roage de mine să-i dau drumul, să cadă în genunchi, să mă implore, să-i demonstrez cât de proastă este, cât de decăzută, dacă a ajuns să se umilească pentru o potaie, care acum s-a oprit, stă în coadă, și-a scos limba și mă privește, eu mă uit la ea, ea se uită la mine, fiecare așteaptă câte ceva de la celălalt, bat cu pixul în masă, apare și femeia, „ia-o de aici, javra dracului!“, cu câtă grijă se apleacă și-o ridică, uite cum o pupă în bot, futu-ți morții mă-tii! pe mine ai uitat să mă mai alinți, stai toată ziua în bucătăria aia, ce pula mea faci tu acolo, te masturbezi? plângi? dai în cărți? acumai ai găsit în mod sigur de lucru, ia căcatul ăsta cu păr, pupați-vă

și-n cur, până și pentru asta trebuie să mă enervez, de ce? de ce? de ce? de ce? de ce mă enervează tot ce mișcă? de ce nu pot să mă împac odată cu ideea că toate astea nu-mi mai aparțin, că mă uit la ele ca printr-un ecran? nu mai am nici un drept asupra lor, ele nu mai au nici o obligație față de mine, până și javra asta are mai multe motive ca să trăiască, și va trăi, te invidiez pudel tâmpit, ce bine că mă-ta nu te-a învățat citirea, altfel ar fi trebuit să-ți dau și tie socoteală, te-ai fi încrunțat și tu citindu-mi jurnalul, m-ai fi judecat, cu mintea aia de câine bășinos, ah! dacă ar fi fost după mine, ai fi păzit mult și bine casa părăsită a bunicii, te-ai fi împerecheat cu lătosul ăla al lui nea Oană, javra aia mai trăiește încă, să vezi ce futing ți-ar fi tras ăla, ai fi fâtat câteva duzini de câtei și te-ai fi pierdut în neantul vostru al animalelor, am să-i spun târfei s-o dea afară până n-apucă să se pise prin casă, asta ar mai lipsi, pe lângă putoarea scursorilor mele și scursorile cotețarului, să ne-mputim tovarăși, asta să fie deviza familiei lui Ștefan, să ne-mputim, dacă tot mă cac pe mine, dacă tot potaia asta stropește pereții cu urina ei împuțită, atunci hai să dejectăm toți prin casă, hai și tu nevastă de invalid scârbos, crăcănează-te, dă drumul pisului să susure, să ne închipuim toți că suntem la munte, că râuri limpezi izvorăsc chiar din vezicile noastre, pula lui Ștefan însoată veselă precum un păstrăv, pizda târfei — locul în care păstrăvul își caută loc de ascuns, de unde am pornit și unde am ajuns, câte poti suporta tu hârtie albă, câte poti suporta tu creier suprasolicitat, dar mai ales tu mamă, pentru că numai tie îți sunt dedicate ultimele puteri, astea sunt ultimele puteri, se scurg încet, încet în jurnalul ăsta și se asază cumiști pe rânduri, pe cuvinte, pe fraze, ca să le citești tu, ca să treacă prin ochii tăi obosiți în creier și acolo să explodeze în milioane de fragmente, în miliarde, să te facă arșice, să te chinuie, să te doară, așa cum te-a durut atunci când m-ai adus pe lume, când trăgeau ăia de mine și eu nu voiam să ies, de mic m-am arătat îndărătnic, periculos, ar fi trebuit să te mândrești cu mine, câți se pot lăuda cu asemenea produse, câți au pe lângă casă asemenea lătrătoare, noi mai avem și pudel, de parcă n-ar ajunge, sunt din ce în ce mai incoerent, nici eu nu mai înțeleg prea bine ce vreau, probabil că n-am înțeles niciodată prea bine ce vreau, dar cine înțelege, să vină și să-mi spună mie ăla care știe exact ce-i cu el prin areal, să-mi spună și-l fac erou de jurnal, concep unul numai pentru el, și tot pentru el am să rup toate foile astea confuze, care s-au înmulțit așa de mult încât cad deja pe jos, am și uitat să le numerotez, o să se chinuie puțin mama, târfa aia de nevastă-mea, sau oricare va dori să citească prostiile astea, habar n-or să aibă de succesiunea faptelor, pentru că există una, deși n-am urmărit-o ea există, e logic, or să citească haotic, or să amestece paragrafele și nu vor afla până la urmă nimic despre mine, doar poate faptul că-si vor pierde timpul degeaba, măcar și pentru atâta și merită să continui, nu va apare eroul ăla, n-au foile mele neșansa asta, viața mea trebuie să se scurgă până la ultimul strop, sub stricta mea supraveghere, sunt perfect conștient de ceea ce mi se întâmplă, sunt martorul ocular al morții mele, tocmai scriu un reportaj legat de chestia asta...

Mi-e dor de o muzică bună. Chiar în momentul ăsta. Privesc benzile astea aruncate prin toată casa, casele, discurile, cât timp pierdut pentru audii, cât de puțin câștig de pe urma lor, poate doar piesa aia, aia chiar a fost haioasă, mă reprezintă, eu sunt ăla, *piano man*, omul singuratic pierdut în zgomotele soft ale unui bar frecventat de nulițăi, am s-o rog să mi-o caute prin grămadă, până nu vine tembelul ăla de Felie să le ridice, cică „este vineri pe la nouă seara aceiași oameni intră ca întotdeauna chiar lângă mine stă un bătrânel care face dragoste cu ginul lui tonic spune 'fiule ai putea să-mi cânti o romanță?' nu știu exact cum vine dar știu că trebuie să fie ceva trist și dulce și dintr-o dată mi se face milă de el apoi John de la bar îmi este un fel de prieten îmi dă din când în când să beau pe gratis este un tip simpatic Johnny sau pare a fi pentru că și-a dorit mereu altceva spune 'Bill munca asta mă ucide' zâmbetul îi fuge de pe față 'sunt sigur că aș fi ajuns vedetă de cinema dacă aș fi părăsit locul ăsta

blestemat' apoi Paul este ofițer navigator n-a avut niciodată timp să se însoare vorbește cu David care lucrează tot pentru marină și probabil va face asta pentru totdeauna pe lângă noi picolitele fac politică vorbesc despre oameni bogați despre mașinile lor scumpe și împart în jur o băutură căreia îi spun "loneliness" e mult mai bine decât să bei singur apoi este o mulțime destul de simpatică pentru vineri seara și șeful îmi zâmbește tot timpul știe că toți vin doar ca să mă asculte și să mai uite puțin de viața lor și pianul sună ca un carnaval și microfonul miroase a bere și toți stau lângă bar și mă ascultă pierduți își spun 'omule, ce dracului caut eu aici?' iată jurnalele cum devii tu inutil, iată cum îmi dau seama că te scriu pe degeaba, muzica mea imprimată pe unitatea ta de memorie este destinată nulițăiilor, unora la fel de tristi ca mine, sau poate chiar mai bine, mama de fapt nu va înțelege nimic, târfa aia de nevastă-mea nu va înțelege nimic, nimeni nu va înțelege nimic, nimeni nu va înțelege nimic, este un haos totul, ar fi trebuit să-mi dau seama încă de la început, încă din momentul în care am văzut-o pe mama goală, când totul s-a dat peste cap pentru mine, și n-am mai înțeles nimic.

În mod cert mi-e dor de o muzică bună. Pentru că nu mi-ajută cu nimic.

„Ți-ai aduci aminte când ne-am futut ultima oară?“, pur și simplu nu mai reușesc să-mi amintesc, noaptea aia, cred că era noapte, sunt sigur că era noapte, nu te-am mai futut niciodată pe lumină din momentul în care te-am luat de nevastă, știi prea bine de ce, eu mai puțin, probabil nu mai aveam timp, îți diminueai și tu libidoul, labelle mele dese, doar noaptea uneori se întâmpla să-mi doresc al dracului o femeie, una în carne și oase, tu lângă mine, părul despletit ocupând suprafața ambelor perne, tătele tari pe care mi le tot îndesai atunci când îți era frig, mereu îți era frig, mereu te ghemuiai, pulpele întotdeauna fierbinti, știi că mă întrebam uneori de unde atâta căldură? cum reușei? toate astea nu făceau decât să mă excite, ce repede săreai tu la pulă, ce amantă perfectă ai fi putut fi dacă aș fi fost unul capabil să te pună în valoare, și ce-ți mai plăcea s-o alinți, cum o acopereai cu sărutări pe doamna pulă, întotdeauna când făceam sex cu tine mă trezeam jurând că o să-mi pierd câte o oră din fiecare noapte numai ca să te regulez, așa de bine era, și așa aș fi făcut dacă, tu, târfa de femeie, nu ți-ai fi dat în petec, și eu trebuia să fug, trebuia să iubesc pe cineva, ăsta era tot spilul cu mine și tu femeie proastă nu l-ai priceput, eu trebuia să iubesc pe cineva, pentru că simteam nevoia de a fi iubit, carnal sau nu, cine să mă iubească mai mult decât femeile visurilor mele, sclavele mele, mamele mele?

„Erai beat și venisei montat să mă pocnești“, mi-am adus aminte, era noaptea în care mă părăsise Rodica, îmi lăsase biletul ăla scris de mână, l-am găsit la masa noastră favorită de la „Minerva“ sub mușama, cât de mult m-a durut, îmi venea să te omor, să te dau cu capul de toți pereții, pentru că n-am avut curajul s-o iau de nevastă, să te las în pizda mă-tii și s-o iau p-aia de nevastă, cred că o iubeam, în mintea mea te înlocuise, ea singura putea lupta împotriva viciului meu, împotriva obsesiilor mele, a complexelor mele, am lăsat-o să plece, m-am mulțumit cu câteva măsuri de fericire reduse la câteva futinguri pasagere, tu erai de vină, din cauza ta a plecat, din cauza ta am lăsat-o să plece, sunt sigur că Rodica mi-ar fi făcut un copil, mă iubea până acolo, și am venit acasă, ce inspirație divină, ce bulan ai avut să te găsești în chiloții ăia albi din bumbac, chiloții ăia curați care se mulară perfect pe curul tău, cum s-a topit toată ura mea, cum s-a dus dracului toată durerea provocată de plecarea femeii pe care o iubeam, observi că nu îi spun curvă, îmi vine să-i spun așa, dar nu mi-e deloc greu să evit, cum te-am luat apoi în brațe și cum ți-am tras-o, Doamne cum ți-am tras-o, acum îmi amintesc la perfecție, de parcă s-ar derula în fața mea un film binecunoscut, cum urlai din toți gății, sub presiunea brațelor mele, sub bubuitul ciocanului meu, cum îți tremurau buclele de parcă le conectase cineva la 220, și cât ai plâns, ăla a fost viol cucoană, ăla futing, umilinta în stare brută, toată umanitatea ta răpusă de forța brută a falnicei mele puli, de aia ai și ținut minte, chestie după care sunt convins că acum tânjești, ce să-ți fac femeie, unul a fost Ștefan, nesuferitul, obsedatul, frumosul Ștefan, uită-te acum la el.. și scuipă-l.

M-am îmbolnăvit imediat după aceea. O ușoară ameteală, credeam că din cauza băuturii, vodcă amestecată cu bere, o ameteală care s-a instalat odată pentru totdeauna, leșinul ăla care te-a speriat, te uitai la mine și țineai mâna la gură, voma, apoi tot căcatul ăla de analize, de concedii medicale, iar analize, internări, prognoze optimiste, prognoze pesimiste și peste toată degradarea mea lentă pe care o observau toți dar de care nu vorbea niciunul.

Cinci ani de scârbă, cinci ani în care n-am făcut nimic ca să mă împac cu mine însumi, ori cu ceilalți, cinci ani pe care nici măcar nu i-am pierdut... de fapt nici nu i-am trăit.

(fragment de roman)

AMELIA STĂNESCU

singurătatea

Singurătatea mea își numără pașii spre
dumnezeu

Mai e mult?
am urcat în mine de la vârful gleznei
cerul e albastru
fără ocolisuri timide
nori de pudoare harnică tăcere
să dezvirginăm infinitul în ritmul măsurat
al lunii

sângele urcă greoi
mai departe de începuturi
ai uitat curriculum-ul vitae
o muzică sumbră revoltător de înceată
măinile tale în-ființează privirea dinăuntru
cineva bate a toacă
te-nfășoară sugrumându-ți pletele de
apoi

de departe de după
transgresarea nimicului.

a gândi

A gândi la ora actuală înseamnă
a gândi împotriva cuiva
a-ți ridica în slăvi și a-ți nimici idolul
a ucide fiecare dimineată și
a proslăvi noaptea înspăimântării.

Să fim duri nu înseamnă a ne renega
instinctele irump în noi seva transgresării
spațiului alveolar al ființei
al purului și al luminii
vom înălța o teorie a fricii și
o moarte a sentimentelor
vom fi liberi până vom cădea din nou
în patima orgasmului înălțător
peremptoriu

iminent dezastrului
vom mușca fărâma de viață și o vom
dărui-o mestecată aproapelui nostru
știind deja că nimeni nu înhamă finitul.

Vom pleca de la o zi deja începută
vom rumega funeraliile apusului
să se nască o nouă zi creștină
oferind obrazul stâng
nefericirii de a ști că există?

îmi port

Îmi port trupul și inima
până simt că respir printr-un ochi

al derutei
ovoidalele vieții amprente
răstimpuri în falsități senzuale
ticăit bălbăit până la o oră exactă a
sublimului treziei
sau poate lacrima sugrumată
în clepsidra ființei.

totul

Totul va intra în alveolele
omului sferă
căutându-și înfrângerile rebotezate
albastrul devenind alb
albul mijind un dumnezeu fictiv
canceroasă viața ritualului de trecere
agregare la starea adamică
adamit în inocentă.

Da, totul va renaște fără urme
fără contururi buzele noastre semănând a
căpsună mușcată
astronomie a timpului
a cărnii mirosind a timp
ca și cum am fi murit
de mult.

să lăsăm

Să lăsăm totul de-o parte, ți-am spus
până mâine avem timp
să facem curat în sertare dimineată
va fi apă caldă picioarele vor străpunge apa
ca o cometă

să zăbovim puțin în eternitate
înapoia oglinzii
chipul de mort imaginar dormitează bunicul
vom mânca smochine mă vei ține pe
genunchi

mâna stângă va rupe tăcerea dintre
toate lucrurile de pe planetă numai
eu nu sunt gospodină dar
ca la carte vom juca cache-cache împreună.

BAKI YMERI

blestem cu miresme

Numai zeitele se pot lăuda
Cu același cutremur
Al sânilor
Când pășesc!
O, ce vârtej
De dorințe și magice vise
Ale descopciunii
Diafanului veșmânt de mătase
Ce cade la picioarele tale!
Nici un blestem
Nu-i mai puternic
Decât al miresmei
Cu care mă-nfășoară
Golul tău trup!

blestem de dor

Fel de fel de vise
Scrise și nescrise
Trec prin șantierul meu de cuvinte:
O turmă de stele, o mie de gânduri,
Un dor de furtună a simțurilor
Și alte mărunte podoabe:
Scrisori, biruințe, înfrângeri,
Marea sau steaua
Supusă întunericii.
De aceea îți scriu zi de zi
Câte un rând, câte un rând,
Câte un rând,
Ca să-ți aduc aminte
Că zilele mele se duc
Ca un blestem de dor
Care mă învață
Mereu să te aștept.

te iubesc în limba română

Când și când Emilia oftând
Rostea în limba română un Dor,
Albano al ei îi spunea:
În limba română mi-e dor,
Auzi: Te iubesc în limba română!

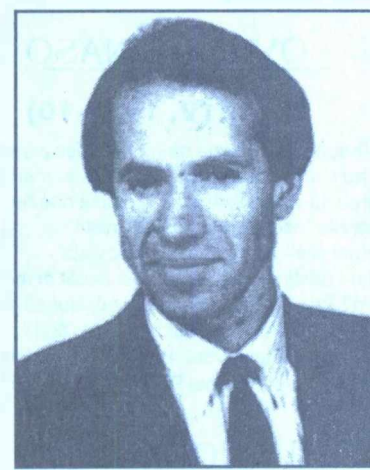
Albano, din vreme în vreme,
Certându-se cu toate necazurile
Istoriei și ale durerii,
Îi dăruia Emiliei o lacrimă.
Așa se face că din iubire și lacrimă,
Părintii i-au visat în limba română
I-au zămislit în această uimire
Pe ei, cei ce-o grăiesc.

Acum, și ei așadar,
Din spaimă și din iubire,
Rostesc aceste cuvinte
Crâncen de dulce
Ale limbii române.

frumoase femei

cu prunci adormiți

2000 de ani au trecut
Peste pleoapele voastre
Rugându-se pentru acești
Copii adormiți.
Mulți dintre noi
Nici nu știm încă
Și, poate nu vom ști niciodată
Că lumina cuvântului
Care-și are izvorul
În fântânile albano-române
E dar sfânt
De pe buzele Domnului.
Căci Domnul întrebase atunci
(Cu puțin înainte de amurg):
Ce vreți voi de la mine?
Imperii, mări cu corăbii,
Femei trecătoare
Sau cuvântul din Cer?
Și noi, bietii de noi,
Ne-am îngăduit
Să-i cerem un cer de cuvinte.
Atunci și Domnul a-nchis
Ale femeilor pleoape
Peste acești prunci adormiți.

atât de dulce și frumoasă

Ritmuri alunecoase ale cărării
Ce se zbat să nu cadă-n prăpastie.
Mâini care susțin aerul;
Multiplicări ale unui suspin.
Așternutul dorinței înflorit în extaz;
Strivita lui iasomie sub gutuile sânilor,
Mireasmă de busuioc înfocat.

Nicăieri nu există pe lume
Nopti mai mici și clipe mai mari
Și mai adânci ca în Cetatea Bucurei.
Chiar și acum îmi sună-n urechi
Vorbele doamnei care se confesa
Ca un văzduh în zadar:
Vino încă odată, te rog,
Cu Emilia ta!
E atât de dulce și frumoasă
De parcă în suflet ar avea un izvor
Pe care trebuie să-l bei...

homo balcanicus

Trecutul se-ngroapă de viu -
Tot ce mai rămâne
Ca hrană e
Neruşinarea.
O, vitejilor,
Ce război
Duceți voi
Împotriva
Bucatelor?

Din istorie, iată,
Urlând se aude
Un câine —
Stăpânul său,
Megalomanus Balcanicus,
Îl întărită
Arătându-i un Os.

O tempora, o mores

Cine a tocmit oare
Acest război nedrept
Împotriva Dardaniei*?
De la Nero și până la
Mustata surzând
A demonului din Kremlin
Au săltat
Și alți monștri în istorie
Provocând ură și ură,
Ură de religie, ură de tot
Pentru o posteritate
Suferindă de gâlci.

Cine este acest demon
Ce ne-nsângerează glia?
Ce lup încăruntit, fără nume,
Ce nenoroc sfârtică peninsula
Semănând victime
Pe inimi, pe ochiul cărora
Ard cifre enorme?
Ce mercenar cu simbră de ucigaș,
Ce ucigaș cu simbră de mercenar
Al tristei figuri comuniste
Încă mai lovește visele mele
Cu palma lui murdară?

O tempora, o mores!
Credeți voi că nu știm noi
Cine a tocmit acest război?
E somnul monștrilor domnilor,
Somnul celor care hibernează,
Mizând pe neruşinare.

* Dardania — termen antic al Kosovei actuale,
vecină dintotdeauna a românilor din Timoc.

● La malul mării

OVIDIUS NASO

triste (V, 12, 1-10)

Mă-ndemni cu poezia să-mi potolesc aleanul
Ca nu cumva s-adoarmă, să piară-al meu talent!
E greu să-mi spui, amice: „Zglobia poezie
Vrea zile însorite, vrea suflet liniștit”.
Furtuni vijelioase îmi vâjnolesc viața
Și nu-i destin pe lume mai trist decât al meu!
Cum? Priam, vrei, la moartea copiilor să joace?
Niobe-nlăcrămată să ducă mândre flori?
Ce crezi? Să facă versuri și jalei să se deie
Cel surghiunit în capul Pământului, la geti?

LONGFELLOW

zăpada

Din cerul înalt venită
Din veșmintele norilor
Peste pădurile negre și despuiate
Peste câmpiile părăsite
Ușoară, ușoară
Coboară zăpada.

Cum gândurile negre.

Din cerul înalt pornită
Scuturată din hainele norilor
În pădurea dezvelită,
În tristetea câmpiilor,
Zăpada vine lin
Lin, cristalin.

Cum vine vântu? mortu? înnorat
Atrage dintr-odată zeul-soare.

fulgii de zăpadă

Din sânul părintelui văzduh
Din veșmintele lui de nori, scuturată
Peste pădurile întunecate și despuiate,
Peste câmpurile părăsite
Liniștit, ușor și încet
Coboară zăpada.

Așa cum fantezia noastră înnourată
la dintr-odată formă într-o expresie divină,
Așa cum inima nelinistită se destăinuiește
Hainei albe a spovedaniei.
Cerule nelinistit vă dezvăluie
Durerea pe care o visati.

Acesta este poemul văzduhului
Scriș încet, în tăcute (mute) silabe;
Acesta este taina deznădejzii
De multă vreme strânsă (ascunsă) în pieptul lui
de nouri;

Acum, șoptită și dezvăluită
Pădurii și câmpiei.

cântec

Inimă, rămâi la tine;
Mai multă fericire e
În casa ta; cele ce rătăcesc
Numai neliniste întâlnesc;
Tot Acasă e mai bine.

N-are cine să le-aline
Pe cărările străine
Merg prin vânt împrăstiate, calde
Și-ndoieli vin să le scalde.
Tot Acasă e mai bine.

Inimă, rămâi la tine;

Pasărea la cuib revine
Uliul, când prin cer, o urmărește,
Zborul lin groază vestește;
Tot Acasă e mai bine.

cântec

Rămâi, rămâi acasă, inimă și te odihnește;
Inimile care stau acasă sunt mai fericite,
Căci, cele care rătăcesc, nici ele nu știu unde,
Sunt pline de nelinisti și de griji.
Să stai acasă e cel mai bine.
Sfârșite, nostalgice și îndurerate,
Ele rătăcesc când spre răsărit, când spre apus
Și sunt înșelate, bătute și împrăstiate
De vânturile sălbătice ale îndoiei.
Să stai acasă e cel mai bine.

Deci, rămâi inimă și te odihnește;
Pasărea e mai sigură în cuibul ei;
Peste tot ce-și flutură aripile și zboară,
Planează un uliu mai sus, pe cer.
Să stai acasă e cel mai bine.

J.KEATS

nemiloasa

(la Belle Dame sans merci)

— Cavaler, ce dureri porti
Că trist și singur rătăcești?
Stuful lacului s-a uscat,
Cântecul păsării n-are lumini cerești.

Cavaler, ce dureri porti
De ostenit ești și umbrî?
Hambarul veșterii e plin
Și culesul isprăvit.

Un crin văd pe fruntea-ti, învelit
De rana arderii tale
Iar pe obraji un trandafir
De culori pale.

— O frumoasă am întâlnit

Pe câmpii — alba zânelor,
Plete avea, pasul ușor,
Ochii stelelor.

Din flori i-am împletit cununi,
Și cingători înmiresmate —
Ea m-a privit și mi-a șoptit
Cuvinte murmurate.

Pe cal alătura luând-o —
Viata mea era a ei —
Se unduia și îmi cânta,
Cu ochii de iubire grei.

Mi-a dat să gust din rădăcini,
Miere și mană rourată —
Apoi cu grai nemaistuit
Mi-a spus: dragostea mea ești toată.

M-a dus în peștera-i de nimfă
Și ochii ei de foc și mări
Înlăcrimați, eu i-am închis
Cu patru sărutări.

M-a legănat și-am adormit
Și-a fost vai, ultimul meu vis
Din coasta dealului
Cu iad și paradis.

Regi vesteji am văzut și printi
Din morți parcă ieșiți cu toți
Strigătul lor era: de-acum
Din lantul ei să ieși nu poți

Buzele lor crispate, vești
De groază numai răspândeau —
De-atunci, trezindu-mă, aici,
Cu vâlul amăgirii stau.

De-atunci eu am rămas aici,
Singur și palid, vai, rătăcitor;
Stuful din lacuri s-a uscat
Și păsări nu mai duc lumini în zbor.

odă toamnei

Anotimp al ceturilor și al bogăției pământului
Prietenă soarelui care învesmântă roadele cu

STELARIANA

Prin intermediul postumelor de mai jos (și al altora, ce le vor urma), relevăm, în premieră, credem, o fațetă necunoscută a creației scriitorului Dimitrie Stelaru: traducerile de texte poetice.

În arhiva stelariană s-au păstrat un manuscris în limba engleză, fără titlu și fără autor, precum și versiunile românești ale câtorva poeme, semnate de trei poeți de marcă ai lirismului european: Ovidius Naso, John Keats, Robert Burns, dar și de alți autori (unii necunoscuți mie): Vachet Lindsay, Longfellow și Lady Nairn.

Compuse din 3 dactilograme (poeziile lui Keats) și 14 manuscrise, textele acestea îl pun în dificultate pe exeget, pentru că 8 dintre ele sunt notate de alte două persoane, nu de D.Stelaru. Coroborând această situație ciudată cu spusesele unor martori (Eunor, fiul poetului, care spunea: „nu stia nici o limbă străină”; Petre Stoica menționa în *Amintirile unui fost corector* — pag.37 —: „nu cunostea limbi străine”), să deducem că ar fi vorba despre un rapt ordinar? Fără îndoială că omul Stelaru și-a agasat contemporanii cu numeroase farse existențiale comice, dramatice, și chiar macabre: vagabondul cvasiperpetuu, constrâns de nevoi, a comis și furturi de bunuri materiale, însă, pe scriitor nu-l consider capabil de escrocherii literare. De aceea, înclin să cred că Mitia a apelat la cineva, poate chiar la soțiile lui, să-i copieze textele traduse. Poate fi vorba și despre o persoană care să le fi stilizat, dar care să nu fi pretins dreptul de coautor.

De altfel, același Petre Stoica afirma, puțin mai departe: „scrisul și-l dorea cinstit și nepătat”. Dar, chiar cunoscându-l bine, (ca oameni ce trăiseră cu Stelaru în aceeași casă) martorii invocați puteau greși, fiindcă, în anul morții lui Dimitrie, Eunor avea 7 ani, iar Petre Stoica scria în anii '80-'82, despre un Stelaru, din epoca '51-'52, care, între timp, a putut învăța limbi străine. Apoi, nu știm când au fost făcute traducerile (nefiind date), copilul se putea însela, nestiind la acea vârstă prea multe despre tatăl său, care nu conversa în limba engleză, ori acesta a tradus cu dictionarul și gramatica în față, fără a fi vorbitor de limbă latină și engleză. În definitiv, câți traducători din vechea greacă sau latină fac conversație cotidiană în aceste idiomuri spre a fi cunoscuți ca vorbitori ai acestor limbi?

Revenind la grupajul de față, să precizăm că **Zăpada**, varianta ei fără titlu (care mai este și barată cu o linie verticală) și **Cântec** („Rămâi inimă la tine”), fragmentul din **Triste**-le ovidiene sunt transcrise de D.Stelaru și, precum se vede, abandonate, pe parcurs: celelalte — evident — sunt opera aceluiași mâini străine.

Din cauza grafiei neclare a lui Stelaru, nu am certitudinea că am decelat corect numele autorilor necunoscuți de mine; de aici — și scuzele de rigoare.

VICTOR CORCHEȘ

SCARA LUI ESCHER

redobândirea veșniciei

iluzie, care se mișcă, precum acoperirile algebrico-topologice, între Tomis, Alexandria, Histria și orașul (T), din care se nasc „Insula cu stuf, Farul, Digul și două case, una cu iederă, cealaltă cu ferestre roșii”.

— Mai e și „casa de la numărul 17”, adaugă Alexis.

— Ar fi încă multe de lămurit, dar toate la timpul lor.

De obicei, scriu la far. Rareori, la umbra măslinului sălbatec. Vara scriu în pavilionul dintre ierburile înalte pe unde trece cărarea care urcă la „casa de pe dealul verde”. Aproape niciodată nu sunt singur. Și atunci când am senzația că aceasta se întâmplă, din subconștient sau din aduceri aminte, voci țin locul interlocutorului.

— Vrei să spui că, uneori, ești însoțit de apariții? Nu-i răspund. Tac. Mă strâng în mine și scriu. Scriu și foaia-mi rămâne albă. Profit de mister și mă joc. Abia într-un târziu îmi dau seama de existența unor urme rămase pe dosul manuscrisului. Mă joc din nou, privind dosul paginii, în oglindă.

— Important e să zdrentuiești cuvinte, cu care să-ți faci costum de clovn până nu se gândesc unii să-ți facă haine de print și apoi să nu mai poți spune ce vrei,

mă sfătuiește Sabato.

— Descifrează, descifrează! mă sfătuiește și lighioana.

— El nu descifrează, el încifrează, îi răspunde Sabato, semn că lighioana comunică doar cu mine.

— Niște psihopompi!

Iau integrala curbilinie și-i înlocuiesc determinismul rece și necrutător cu realul culorilor din lungimile de undă ale limitelor vizibilului. Fac drum între culori și sunete pentru a decora spațiul cu arta alăturării și a intervalelor.

Amestec culorile reci între ele. Atelierul mi-e plin de lume.

— Atăta lume și așa puțini oameni! îl aud pe conu Gheorghe, bătrânul ce-mi prepară pâzele.

Îmi cade cârligul cu care-mi agăț ideile. O pală de vânt îmi ia cămașa și, odată cu ea, și masca-mi de gheață a ipocriziei și nemerniciei. Toate, întâmplări din propriile compromisuri pe punțile pe care m-am înfrățit cu diavolul. Iată-mă acum, murdar, cu jivine-n locul îngerilor, în pragul revoltei prin amnezie și jupuire.

— Chiar azi, de „sărbătoarea luminii”, pomenești de murdar?

bucuria împlinirii
Împreună, vor să încarce și să binecuvânteze
Viile ce fug împrejurul acoperișurilor de paie,
Să aplece merilor ramurile încărcate și învelite cu mușchi.

Să pârguiască fructele până la sâmbure,
Să rotunjească tiuga și să dea alunelor miez gustos,

Să îmbobocească mai mult și mai mult
Târziile flori pentru albine, până când ele
Vor crede că zilele calde niciodată nu se vor sfârși —

Fiindcă Vara a revărsat vâscoasele chilioare de fagure.

Cine-i acel ce nu te-a văzut în mijlocul bunătăților tale?

Oricine privind oriunde, te poate afla
Stând nepăsătoare în hambare,
Risipindu-ți părul în vânturi
Ori adânc dormind pe o brazdă secerată jumătate,
Dormind între maci, în timp ce secera ta
Cruță brazda alăturată și florile ce cresc printre spice

Și, uneori, ca un culegător, de-a curmezisul unui pârau

Ai fruntea încărcată de daruri,
Ori lângă presa de cidru, privind răbdătoare,
Veghezi ceasuri întregi ultimele picături.

Unde sunt cântecele Primăverii? Unde sunt?
Lasă-le, tu ai melodiile tale,
Când norii îndepărtati înfloresc ziua ce moare ușor

Și ating cu o lumină trandafirie ogorul secerat;
Atunci când tăntarii în cor tânguitor, bocesc
Printre sălcile râului, duși pe sus,
Ori cufundați, după cum vântul trăiește sau moare

Și mieii crescuți, de peste munți s-aud behând;
Greierul cântă; acum prihorul fluieră prin grădini
Și rândunelele împânzesc voioase cerul.

anotimpurile vieții

Patru anotimpuri are un an;
Patru anotimpuri sunt înlăuntru omului; —
El are o Primăvară când zborul cristalin
Duce cu el toată frumusețea într-o mână.

Are o Vară, când, voluptuos,
Primăvăratecul și dulcele dumicat al gândirii tinere îi place

Să rumege, și prin această înaltă visare
El e cel mai aproape de cer; în liniștite unghere.

Sufletul i se retrage Toamna, când aripile
Și le clinteste strâns; multumit astfel să privească
Peste neguri, tăcând — să lase lucruri alese
Neluuate în seamă să treacă, așa cum și pragul îngăduie.

El își mai are o Iarnă, palidă urâciune,
De n-ar avea-o și-ar pierde însușirea de muritor.

VACHET LINDSAY

vagabondul

Ascultați trompeta ce abia se aude,
Trompeta sfântă, trompeta ciudată,
Ascultați trompeta calmă, fermecătoare,
Trompeta imnurilor.

Sunt prins în pânza tesută
noaptea de vânturi.

Îi recunosc stilul. E „Marele maestru al amănărilor”. Cu el mă bat. Deschis și fără menajamente. Abandonasem de mult „Tratatul de fericire” prin treapta „Tratatului despre fericire”, timp în care, pe cărările năpădite de bălării, cu Hamsun, cu Musil și cu Alexis, zilnic ne lăsăm furati de urcușul cărării spre „casa de pe dealul verde”. Antrenament pentru „Muntele Fericitilor”? Nu știu. De sus îmi dau drumul cu zmeul de hârtie.

— Iarăși zbor, rătăcirii și renunțări? mă întreabă, săcăitor, Sabato.

Înfig, cu încăpățănare, cuvinte în piatră seacă, așteptând să răsară copacul din al cărui miez să-mi fac o cruce pe care să răstignesc fericirea, cu care să urc Muntele Fericitilor, precum Iisus a urcat Golgota. Din așchii, voi face rumeguș pentru paiate, pe care le voi lua cu mine pe post de prieteni, pentru a fi mereu înconjurat de ei. Din trunchiurile goale voi face o plută cu care voi naviga spre „Insula cu stuf”, însoțit de Ovidiu, Părintele Isihast și totți îngerii alungați, care vor lua locul jivinelor, care acum mă locuiesc sculărindă-mă ca o funcție „template”.

Mă învelesc în pânza insomniei pentru a tămădui sufletul pe care creștinismul îl lasă în abandonul sau stăpânirea neființei. Între cioburile cotidianului mângălite cu cenușiu, caut, cu Alexis, piatra filozofală cu care să atingem sufletul Poetului spre a-i redobândi veșnicia. De azi, învăț să recunosc

IOAN-MIRCEA POPOVICI

continuare în pag. 14

Iubită Muză, plângi înainte de a citi pentru a nu mă acuza că plângi din cauza mea. Bătrânul Melchior, negustorul de suflete și-a uitat cheile odăilor la bătrâna Eliza din casa cu iederă...

Mă strâng, lacrimă, în palma poetului, ca defractalizând să ajung în punctul initial, de măsura lui zero, atât cât, de fapt, suntem. Mă întâlnesc, aici, cu toate spațiile vizitate, refac toate întâlnirile și amintirile cu care schitez partea întâi a unui peisaj-scenă. Iterez scena într-un ciclu atemporal, generând șirul recurent pe care-l învelesc în suflet. Astfel, se naște tapiseria, potrivit fundal al unei alte scene, fără început și fără sfârșit care nu este alta decât scena... Să nu-i dau nume. Nu strică puțin acord al suferințelor pentru a trăi armonia și a năzui împreună fericirea. Cum? Plăcerea este fericirea? Plăcerea paroxistică? Decât absurdul prin plăcere, mai degrabă diluarea suferinței în absurd pentru a înțelege că orice absurd este învelișul unei suferințe.

(P) — Ce geografie mi-a putut oferi un spațiu atât de supus rigorilor scenei?

Sabato — Geografia subiectivă a blocurilor răsturnate în curtea copilăriei, din casa cu iederă, de pe tărmlul agresiv.

(P) — De ce ar fi agresiv?

Tăcere. Aștept, după care strig, provocator: — Nu sunt o formă goală, ci un plin murdar pe care-l diluez în scris. Nimeni nu-mi răspunde?

Sabato — Ce să-ți răspundă? La tine totul este confesiv. Ce să-ți răspundă?

Totul se naște din încoltirea unui gând într-o

SIMEZA

DREPTUL
DE A
EXPERIMENTA

Mulți dintre tinerii artiști constănțeni de astăzi, pe care chiar generația mea i-a format, s-au întors aici, în spațiul pontic, să-l dinamiteze cu creația, cu ideile lor, căutând să se adapteze acestei lumi, căreia noi înșine ne străduim să-i deslușim anumite sensuri. Daniela Turcanu face parte din această familie spirituală care își pune nu numai întrebări, ci știe să găsească, cu o energie extraordinară, cu patetism, răspunsurile. Este vorba de răspunsul pe care îl oferă universul plasticii pentru că, prin intermediul culorii, Daniela Turcanu interpretează o lume în care încearcă să-și găsească o poziție a ei înșiși într-un dialog cât mai fertil pentru creația plastică. În acest dialog, spațiul Dobrogei este pregnant. Sudul acestui ținut vine să întâlnească, prin Daniela Turcanu, o nouă generație. Marcată de această atmosferă a sudului, tânără artistă s-a format sub vraja luminii lui, pe care știe să o restituie cu o energie remarcabilă. Există în pictura ei o incandescență cromatică, o putere de a fabula, o

putere de a modela elementele lumii, prin intermediul unei viziuni care este când tandră, când monumentală, când solemnă, când apropiată ori familială, când pur și simplu realistă sau analogică. Există, așadar, o multitudine de perspective.

În această expoziție (deschisă la Bibliotecă Uniunii Scriitorilor din Constanța pe perioada martie-aprilie-mai, n.n.) Daniela Turcanu nu este unitară, cum nu este unitară în plastica sa și cred că nu trebuie să fie. La vârsta de 31 de ani, are voie să se întrebe, are voie să caute și să găsească un drum, dar, mai ales, are dreptul să experimenteze. Expoziția la care ne referim este o secțiune verticală într-o creație intrată în conștiința colectivității, pentru că ea a fost prezentă la toate manifestările plastice constănțene și naționale. Prin această retrospectivă, a unei vârste, a unei generații, a unei viziuni, Daniela Turcanu ne întâmpină cu o fervoare lirică extraordinară, cu o culoare care uneori ne violentează, căutând nu calofilia, ci, pur și simplu problematizarea. Este o creație care îi pune ei înșiși probleme. De aceea ni se oferă nouă interogativă, deductivă, plină de un dramatism pe care ni-l umplem cu propriile noastre valențe.

Familia spirituală a Danielei Turcanu stă sub semnul cuvintelor magice : „Pittura e una cosa mentale” (Pictura este o problemă a spiritului), ea fiind în același timp și o problemă a unei predispoziții temperamentale.

DOINA PĂULEANU

SCENA

„voluptate,
marți,
la miezul nopții”

Piesa cu acest titlu, recent pusă în scenă de Teatrul „Ovidiu” îl are ca autor pe Peter Karvas, autor slovac ajuns la memorabilă vârstă de 80 de ani, iar ca traducător pe Jean Grosu, reabilul tălmăcitor din Capek și Hasek.

Martea, la miezul nopții, un deputat britanic obișnuiește să tragă cheful la amicul și colegul său într-ale politici, să se distreze în piscina aceluia cu o damă de consumație care, inspirată, își va propune să-l șantajeze. Cum? Alcătuiind un sindicat de bransă, în care-o atrage pe Lady Elisabeth, soția respectabilului, voluptuoasă voluptuoasă. Ipocrizia și prostituția se practică în grade diferite, pe față sau pe dos, cu alte cuvinte. De aici, un sir de implicații mai mult sau mai puțin hazlii. Concluzia? Totul e murdar „la vârf”, compromisul rămânând rațiunea de a exista-rezista. Certamente, o piesă boulevardieră amuză fără însă a stârni. Prins între chingile economiei de piață... artistică, actualul manager al colectivului de la „Ovidius”, Virgil Andriescu, mai lasă încă o dată de la domnia lui, cu gândul la publicul plătit. Orizontul de așteptare (esteticește vorbind) îi e direct proporțional cu resursele materiale în care se zbate instituția. Spectatorul are surpriza unor artificii lingvistice de tipul: stoalfă, parașută s.a. Ori a unor „șopărlite” (!!) de gang, asupra cărora trăgeam nădejde că s-a instituit un fel de tabu. E voba de acele aluzii „programatice”, capabile a declanșa reacții sigure dar de-a dreptul jenante: cutare parlamentar are atâtea case, cutare e corupt. Să căutăm totmai în bătrâna Engleteră ca să descoperim obiceiuri de pe la noi. Cui prodest limbajul aluziv astăzi? Tesătura comedioarei de față e floare la ureche pe lângă cea a sarcastice „Scrisori pierdute” a lui nenea Iancu. Atunci, ce explozie va produce în mine, spectatorul de aici / de azi această cumintă alături scenică despre intrigării britanice? De ce să-mi fac griji pentru ele? Ca să mă mai duc o dată cu mintea la faptul știut și de un copil că un politician de pe Dâmbovită se poartă la fel, ori poate, și mai și?

Regizorul Dominic Dembinski a făcut, în mare, două lucruri: a încercat să dea dimensiune mesajului textului și i-a lăsat pe actori să facă roluri de compoziție, fără a le exploata suficient resursele. Prin două-trei secvențe a propus vizualizări interesante: grupul de interpreți corporalizează sugestiv, într-un ambient rafinat și migălit. Scena finală — robotizarea individului

în masa amorfă — e „asul din mânecă”. E mult? E puțin?

În ce-i privește pe actori, cu câteva excepții, lucrurile se opresc la nivelul intențiilor: Lucian Iancu (Sir Stanley) e manierist și, pare-se, neconvingător sau (mai știți?) obosit aici. Daniela Diaconescu-Ursache, în ciuda eforturilor, nu întrunește datele temperamentale ale personajului. Vampa ce intenționează a-l pune pe jar pe Stanley gesticulează abundent, vocalizează, marsează inadecvat. Ceva suflu la Vasile Cojocaru (Cole) și efort vizibil, salutar la Diana Cheregi (Lady Elisabeth). Ca și la mai puțin cunoscuta (încă) Ana Maria Tramudana (Betty). Impresionabil (nu impresionant) Vasile Gherghilescu în Gratton: actorul pare a-și lua în serios în ultima vreme disponibilitățile, construind robace.

Un merit deosebit îl are, ca și în alte rânduri, scenografia Eugeniei Tărășescu-Jianu. Această autentică artistă nu mai are nevoie de elogi: pare că, în ultima vreme, creațiile domniei sale stau deopotrivă sub semnul funcționalității și subtilității. Mișcarea scenică e semnată de Călin Hențiu, iar regizorul secund Cristina Oprean, modestă cum îi e firea, se integrează ansamblului. Mai bine-zis, acelui grup care încearcă, vizual, a aduce o doză de șarm reprezentăției.

VAL. SGARCEA

TRAIAN BRĂDEAN:
„Lui Ciucurencu
îi datorez integral cele
ce au urmat în
existența mea de pictor”

Maestre, vorbiți-mi pentru început despre debutul dvs. în arta plastică.

• Înainte să vorbesc despre debut, aș vorbi despre interesul meu timpuriu pentru unele reproduceri artistice din cărți și, mai ales, reproduceri după icoane. O mare influență a avut-o asupra mea, în copilărie, pictarea bisericii din sat. Cât au durat cei șapte ani de școală primară, în fiecare duminică, era un privilegiu să revăd picturile bisericii. Apoi, în familie, mama mea avea înclinații către desen. Atunci, când nu avea treabă în grădină sau la câmp, mama cosea flori pe pieptare, deoarece tata practica și cojocăria. O rugam pe mama să-mi deseneze animale sau oameni. Fuga creionului pe hârtie crea sub ochii mei vraja apariției imaginii. Și... poate, neînsemnatul debut manifestat public s-a comis pe lavita de la uliță unde frământam lutul luat din drum. În timp ce alți copii făceau cucii, eu mă chinuiam să-mi fac caii să stea în picioare. Mama apoi îi ardea în cuptorul de pită. Oamenii ce treceau pe uliță au fost primul meu public și totodată primii mei critici.

• Când v-ați dat seama că adevărata dvs. vocație este pictura?

• Nu cred că mi-am dat seama sau că as fi avut alt scop decât acela de a desena. Nu aveam cunoștințe în afară de observațiile directe asupra naturii și reproducerile din cărți. La vârsta de paisprezece ani părintii au considerat că trebuie să învăț o meserie. Pe scurt, am ajuns la Timișoara ucenic tipograf la secția zetărie. La noi se tipărea o revistă a elevilor de liceu „Tara visurilor noastre” și profesorul de română era și director la „Școala de Arte Decorative”. Aici funcționau ca profesori artiști de seamă, cadre ale Academiei de Arte de la Cluj (refugiată la Timișoara): maestrul Romul Ladea, Catul Bogdan, Anastase Demian, Aurel Ciupe, Iulius Podlipny care, după șase ani, când am terminat cu tipografia, a fost primul meu profesor. În 1947 maestrul Anastase Demian, autor al picturii Catedralei, m-a luat la biserică de lângă Lugoj (acolo am învățat tehnica frescei), iar toamna m-a dus la școală să dau admitere. În acest timp, am prezentat și eu un portret al unei tinere fete, lucrat în pastel, la *Expoziția de artă regională*. Cunoscutul critic de artă Nicolae Argintescu-Amza a semnalat prezența mea prin câteva fraze elogioase, care pentru mine la acea vreme aveau o semnificație pe care am înțeles-o abia mai târziu.

• Ce maestru ați avut ca dascăl?

• Am pomenit că primul meu profesor direct a fost maestrul Iulius Podlipny. Întodeauna mi-a fost frică de dânsul, căci era foarte exigent. Nu știam însă că mă aprecia. Studiile mele le arăta generațiilor următoare. Rostind numele său nu pot să nu fiu mișcat de emoție și recunoștință pentru stilul său pedagogic, pentru claritatea și simplitatea reperelor artistice pe care ni le transmitea cu multă pasiune și competență. Cele învățate de la el și, mai târziu, de la profesorul Alexandru Ciucurencu, au fost lucruri fundamentale în cariera mea. Numele maestrului Podlipny l-am făcut cunoscut neîncetat studenților mei. În anul I (1950) s-au succedat la măiestrie vreo șase profesori, dar în cel următor a venit să ne stimuleze pasiunile picturii un adevărat devotat al artei: maestrul și profesorul Rudolf Schweitzer-Cumpănă. Cuvintele pe care mi le adresa mereu erau: „Trebuie luat taurul de coame”, adică să desenăm și să pictăm mult pentru a ajunge să ne exprimăm spontan, cu mult curaj. Acasă la dânsul, fiind

invitat adesea, am văzut „munți” de desene, pânze și cartoane pictate. Am trăit atunci zile fericite. Memoria personalității sale o păstrez cu mândrie. Din anul II și până în anul VI am avut norocul, unic, de a fi devenit elev al maestrului Al. Ciucurencu, el însuși fiind studentul a două mari personalități ale picturii: în România, profesorul de mare școală Camil Ressu și, la Paris, pictorul și teoreticianul André Loh. Învățămintele acestor două mari școli, împreună cu talentul de pedagog și opera artistică a maestrului Ciucurencu ne-a desăvârșit în timpul celor patru ani de studenție, printr-o vrajă unică și o necrutătoare disciplină, înțelegerea ascunsă a legilor desenului și picturii. Cât de des l-aș mai fi dorit pe domnul profesor să fie alături de sevele mele; pe-atunci, fiecare revenire era un câștig, o lămurire și o încurajare. Opera sa este un veritabil tezaur pentru învățătura picturii, școala pe care a creat-o va continua să aibă elevi tot mai mulți și mai buni pentru că din creația sa izvorăște „lumina picturii” și o parte a spiritului creator românesc. Profesorul dr. Gheorghe Ghițescu, elev al lui Camil Ressu, al lui Tudor Vianu și al dr. Francisc Reiner, ne-a predat anatomia artistică. A fost un excelent desenator. Tabla sa devenea sub ochii noștri un câmp de demonstrații cu efect imediat. Pentru multe generații de studenți, el a marcat necesitatea de a înțelege legătura dintre studiile de atelier și secretul reperelor structurale în morfologia corpului uman. Profesor dr. Gh. Ghițescu, prea timpuriu dispărut, a lăsat sub tipar: „Leonardo da Vinci”, „Antropologia artistică”, două volume, și „Anatomia artistică” și avea în pregătire „Anatomia animalieră comparată”. Eu nu sunt autorul desenelor din „Anatomia artistică”, ci doar le-am reluat, atunci când domnia sa s-a îmbolnăvit. Anii mulți, petrecuți alături, au fost pentru mine continuarea lecțiilor estetice și de viață, dar mai mult decât orice a contat prietenia sa.

• Care a fost pictorul care a avut o influență esențială asupra formației dvs. ca artist? Ce pictori iubiți în mod deosebit?

• Este evident că cel care mi-a consolidat încrederea și înțelegerea mai bună a picturii a fost maestrul Alexandru Ciucurencu. Prin bogăția complexă de informații, lui îi datorez integral cele ce au urmat în existența mea de pictor. În legătură cu pictorii pe care îi iubesc, sunt mulți din toate timpurile! Artă îi uneste pe cei mari fără deosebire. Ar fi nu o enumerare, ci un gând plin de recunoștință, măcar către câțiva: Leonardo, Velasquez, Mantegna, Botticelli, Van Gogh, Titian, Rembrandt, El Greco, Vermeer, Hals, grecii, egiptenii, mesopotamienii, chinezii, japonezii, goticii, asiocaldeenii, Uccello, Breugel și încă, mulți alții.

Domnul profesor Podlipny mi-a pus odată întrebarea cea mai grea posibilă. Să-i spun o singură lucrare din „Albumul 1001 de pictori” care-mi place mie cel mai mult. Am parcurs Istoria Artei cu o sfâșietoare durere. Deoarece nu puteam să ajung la un răspuns fără regret. Dar în sfârșit l-am găsit: „Bizonul din Altamira”. „Ei, ai văzut, asta era” a exclamat prof. Podlipny.

• Cum vă explicați preferința pentru arta noastră populară?

• La baza apropierii mele de arta populară este nu numai originea mea țărănească, ci și cunoașterea directă a multor regiuni ale țării, printre cele mai frumoase, prilejuită de cercetările Colectivului de Antropologie al Academiei Române. Aici au participat cercetători pe specialități de profil spre a defini tipologia caracteristică românilor. În timpul celor opt ani cât am fost alături de antropologi, după o inițiere sumară, desenam portrete și crochiuri. Ambianța satelor și locuitorilor lor (bunăoară toată Valea Bistriței, Pădureni, Mărginimea Sibiului și încă altele) am simțit-o cu imensă bucurie și ea a fost școala legăturii mele cu TARA.

• Care au fost lecturile care v-au marcat conștiința artistică?

• Pe când încă eram tipograf, am citit Istoria Artelor a lui Heinrich Van Loon. De ce o cred de căpătâi? Deoarece acolo, poate pentru prima dată,

GETA DELEANU

continuare în pag. 14

• Lectură

Mai ales în ultima vreme, eforturile publicistice ale revistei TOMIS sunt direcționate către identificarea principalelor probleme cu care se confruntă societatea românească, în general, și instituțiile culturale, în special, urmărindu-se formarea unor curente de opinii care să concentreze energiile constructive necesare depășirii tuturor dificultăților actuale. Prin importanța sa deosebită, Universitatea „Ovidius” este și trebuie să rămână permanent în atenția noastră. Stimată d-le Dumitru Andrei Iacobas, vă numărăm printre puținii, totuși, universitari constănțeni care se bucură de o largă recunoaștere internațională, în domenii științifice nu foarte mediatizate la noi. Vă rugăm să faceți o succintă prezentare a preocupărilor dumneavoastră, reliefând eforturile de integrarea Universității „Ovidius” în circuitul internațional de valori, prin participarea la programe de cercetare.

• Colectivul pe care îl conduc în cadrul Universității „Ovidius” ține cursuri de biofizică la facultățile de medicină, stomatologie, biologie și ecologie, cursuri de biostatistică la medicina generală, cursuri de informatică medicală la medicina generală și stomatologie, cursuri de modelare și ecologie matematică la facultățile de biologie și ecologie. Peste 300 de studenți români și străini frecventează aceste cursuri susținute în limbile română și engleză. Am șansa de a coordona o echipă tânără, formată din oameni foarte talentați și capabili, cu toții doctoranzi în biofizică, fiecare având cel puțin câte o specializare în străinătate. Îmi face plăcere să-i pot prezenta cititorilor revistei „Tomis”: lector doctorand Mihai Busuioc (își finalizează teza de doctorat în informatică medicală la Universitatea „Columbia” din New York), asistentele Monica Vasile și Elena Leancă (au făcut specializări în fizică medicală la Centrul Internațional al Universității Patras, Grecia), asistentul doctorand (Lucian Petcu specializări în biofizică efectuate în Olanda și Danemarca, urmând să plece și în Franța). Firește integrarea Universității „Ovidius” în circuitul internațional de valori este o importantă noastră preocupare. Personal, conduc mai multe programe de masterat în biomatematică și ecologie matematică în țări din America Latină, câteva programe continentale de supraveghere a teritoriului și de elaborare a strategiilor matematice în rezolvarea unor probleme de mediu, de poluare și de răspândire a bolilor infecțioase. Sunt programe cu un caracter general, nu ale Universității, dar în care sunt implicate cadre didactice de la Universitatea „Ovidius”. Recent am început lucrul, cu o echipă de colegi, la programul intitulat „Comunicări sănătoase”, program ce presupune colaborarea între instituția noastră, Direcția Sanitară Constanța, Universitatea din Louisville, Kentucky, S.U.A. și societatea de asigurări „Humana”, una dintre cele mai mari din America de Nord. Toate programele la care participăm au finanțare externă. Au fost dezvoltate, în această ordine de idei, programe

în condițiile în care piața cărții este inundată de subproduse editoriale și broșuri propagandistice, cititorul beneficiază însă și de lucrări fundamentale, în măsură să răstoarne toate contrafacările istorice și să deschidă noi perspective pentru aprofundarea și înțelegerea trecutului apropiat. Avem în vedere, de această dată, două volume masive, care au provocat și îndeamnă la o amplă și temeinică dezbateră a unei probleme cu adevărat majore a istoriei contemporane naționale și universale: St. Courtois și colaboratorii, *Cartea neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune* (traducere din limba franceză, București, Editura Humanitas / Fundația Alianța Civică, 1998, 798 pagini) și Florin Mătrescu, *Holocaustul roșu sau crimele în cifre ale comunismului internațional* (editia a II-a revăzută și adăugită, București, 1998, 885+60 de pagini). Ambele volume, apărute concomitent și într-un moment în care aceeași piață a cărții din România, și nu numai, este literalmente sufocată de cărți în serie consacrate holocaustului negru sau brun, care, indiferent de „probele” tipărite și

prof. univ. dr. DUMITRU ANDREI IACOBAS:

„Deprecierea actului de învățământ se produce datorită mentalităților învechite”

de cercetare cu Universitățile „Humboldt” (Berlin), Nottingham (Anglia), Trieste (Italia), Lubljana (Slovenia) și Szeged (Ungaria). La Facultatea de medicină s-au derulat programe „Tempus” și nu numai acestea. Un număr apreciabil de studenți și profesori au participat la specializări în Italia, Franța, Spania, Portugalia. Am primit din străinătate foarte mult echipament modern de cercetare. Numeroase cadre universitare au fost susținute financiar să participe la conferințe și congrese internaționale. Din păcate nu și studenții, și ar trebui să ne gândim dacă studenții cu lucrări admise la congrese internaționale pot beneficia de un astfel de sprijin, fiindcă mi se pare chiar mai onorantă acceptarea lucrării unui student, decât a unui om care, prin vârstă și poziție (funcție) ar trebui să fie deja un nume... Pot aminti, de asemenea, numeroasele programe de cercetare la care am colaborat personal, ca profesor vizitator sau cercetător invitat. Deci, indirect a fost implicată și Universitatea „Ovidius”. Dacă aceasta se face cunoscută în lume prin cadrele sale didactice, este deja un câștig foarte important. În anii trecuți au existat și contracte de cercetare în țară, din care Universitatea a câștigat efectiv, având o cotă parte materială. Am renunțat însă la ele...

• De ce?

• Fiindcă s-au stipulat și anumite condiții pe care le consider inacceptabile: Eu nu pot să trec pe lista colaboratorilor chiar pe oricine.

• Să înțeleg că vi se impuneau persoane care nu aveau ce căuta în acel program, sau care nu aveau relevanță?

• Exact! Din păcate aceste practici nu au dispărut. Eu însă nu am făcut niciodată compromisuri și nu am de gând să fac nici de acum înainte!

Problema moralității ireprosabile a dascălului este fundamentală, mai ales în mediul universitar. Studenții noștri de azi sunt colegii noștri de mâine. Aceasta este premiza de la care trebuie plecat. Este o răspundere foarte mare a dascălului în a forma tineri curați, demni și foarte buni profesioniști. Din nefericire, nu întotdeauna exemplul oferit de generația matură este demn de urmat. Curățenia spirituală a acestor tineri, care nu acceptă orice, este filtrul pe care mă bazez. La cursuri nu mă adresez unor oameni oarecare, pentru că un student care nu are libertatea și demnitatea de a gândi, nu va pricepe niciodată ceva din biofizică sau biomatematică.

• Cear mai trebui făcut la Universitatea

„Ovidius” pentru ca ea să intre în elita învățământului superior din România?

• Într-un fel, „Ovidius” este deja o Universitate de elită, pentru că a dovedit posibilitatea de a realiza lucruri importante. Pe de altă parte însă, dacă luăm în calcul la modul foarte serios toate criteriile, nu cred că vreo Universitate românească le-ar putea satisface în clipa de față. Sunt implicat în învățământ de 23 de ani, deci am o oarecare experiență. Constat o cădere continuă a învățământului românesc. Sper că am ajuns la acel nivel minim de la care să înceapă creșterea calitativă. Când spun „cădere” mă refer nu atât la aspectul material, cât la interesul pentru studiu, pentru cercetare. Cred că a venit timpul acordării unui interes major pentru studiu. Acest fenomen trebuie să înceapă de la o mai corectă selectare a cadrelor, de la crearea unor condiții adecvate acestora. Salariile și celelalte stimulente materiale în învățământ sunt extraordinar de mici, sunt umiltoare pentru omul de cultură, pentru omul de știință. Din păcate, foarte mulți universitari, sau viitoare cadre universitare, nu au mai suportat aceste umilinte. Eu am pierdut doi asistenți străluciți, remarcabili, care în prezent își fac doctoratele în S.U.A., și care, cel puțin pentru o perioadă, nu se vor mai întoarce în România, dacă nu cumva vor rămâne acolo definitiv... Nu e deloc bine! Salariile sunt cum sunt, în poziții de decizie sunt promovați oameni care s-au dovedit a nu fi întotdeauna cei mai competenți și mai morali dintre cei îndreptățiți să ocupe posturile cheie. Eu am hotărât să rămân în țară, dar constat cu mâhnire că, din păcate, foarte puțini tineri valoroși intră în Universitate. Fără cei care să poată prelua stafeta, Universitatea nu poate trăi! În cea mai mare măsură deprecieră actului de învățământ se produce datorită mentalităților învechite. Numai cu clădiri noi, cu manuale noi, nu faci o Universitate nouă! Mai avem încă mult de furcă până să se producă o schimbare profundă în conștiința multora. Mărturisesc faptul că și eu sunt tributari unor anumite mentalități învechite, dar fac eforturi să mă schimb.

• Cine vă ajută?

• Păi, numai studenții! Dacă ceea ce le prezint la cursuri nu-i interesează ies din sală și nu are nici-un sens să le impui prezența obligatorie. Fă-le un curs interesant și atunci ei vor veni cu dragă inimă, dacă sunt constienți că trebuie să devină buni profesioniști.

• Aveți în clipa de față studenți „luați

în obiectiv” pentru posibile burse internaționale, tineri care să facă față tuturor exigentelor?

• Deocamdată am doar promisiuni, nu certitudini. Îmi amintesc fără voie de vremea când eram asistent în București. Echipa de studenți cu care lucram era extraordinară! Doi dintre ei, astăzi medici renumiți, la terminarea Facultății de medicină aveau câte două brevete de invenție și câte 5-6 lucrări publicate în reviste internaționale de specialitate. Ei stăteau câte 2-3 nopți pe săptămână studiind în laborator! Vreau să spun că fără pasiune, fără multă muncă și fără sacrificii nu iese mai nimic!

• Așadar, din nou interesul pentru studiu... La urma urmei, ce se întâmplă cu ei?

• A scăzut enorm. Poate că e de vină și situația nefericită, în care se găsește acum intelectualul din România. Nu mă refer la faptul că are salariul mic, ci la poziția pe care o are el în societate. Un profesor, un medic, un scriitor nu este dezamăgit numai pentru că primește pentru muncă sa atât de puțini bani, ci și pentru că ia atât de puțin în raport cu alții, care au o contribuție mult mai mică la progresul, la viitorul societății.

• Cât de cunoscută vă este, dumneavoastră și studenților, revista TOMIS, presa culturală în general?

• Revista „Tomis”, singura publicație culturală prestigioasă din zona sud-estică a țării, are marele merit de a fi creat la Constanța, după anul 1990, o mișcare literară valoroasă, care justifică pe deplin înființarea Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România. Între obiectivele sale prioritare numărându-se promovarea literaturii române din arealul dobrogean și național, firește, revista dumneavoastră este cunoscută în mediul studentesc, dar mi-aș permite câteva observații. Atât Cafeneaua Scriitorilor, cât și redacția, ar trebui să fie un furnicar de oameni tineri, dornici de cunoaștere și afirmare. Este foarte important ca aceștia să se întâlnească și să dialogheze cu scriitorii, cu artiștii, cu cei care au ceva de spus în literatură, în cultura românească de astăzi. Serile revistei „Tomis”, pe care le-ați reluat la Cafeneaua Scriitorilor trebuie să se impună ca manifestări culturale complexe, deschise în permanentă dialogului. Eu, tânărul, aș vrea să știu că într-o anumită după-amiază din săptămână, pot întâlni la „Cafenea” scriitori importanți sau tineri autori în pragul afirmării, citind din operele lor, discutând, „bârfind” literar... Dacă ar mai fi de față și televiziunea, cu atât mai bine. Uite, eu locuiesc de 10 ani în Constanța și nu-i cunosc nici acum pe toți scriitorii reprezentativi ai acestui spațiu. Studenții mei, cu atât mai puțin... Promovarea revistei mi se pare încă deficitară. Coborâți din turnul acela cu 106 trepte și veniți către tineri! Eu m-aș bucura ca la cursurile mele, spre exemplu, să participe și scriitorii. Câteva versuri frumoase n-ar strica, înainte de a începe să astern ecuații pe tablă.

interviu realizat de
SORIN ROȘCA

EVENIMENTE EDITORIALE

de „argumentele” vehiculate, *au băntuit aiurea în Europa nazistă dar nu și în România anilor 1940-1944*, readuc în atenție *celălalt holocaust, holocaustul roșu*, despre care s-a scris atât de puțin și timid până acum. Și care holocaust, vai!, a cuprins România decenii la rând. Și care holocaust a fost pregătit metodic și îndelung împotriva poporului român, încă de prin 1917-1918, a fost aplicat metodic între 1939-1964, a numărat aproximativ *trei milioane de victime* și a avut un dublu caracter — *de clasă și de rasă*. Volumele în discuție, spunem, îndeamnă la noi investigații și, în consecință, la regândirea și la redimensionarea problemei. Dat fiind că, în studiile noastre ori în intervențiile în presă, va trebui să acordăm de-acum o atenție specială acestor cărți, ne îngăduim, de această dată, să supunem atenției cititorilor *bilanțul victimelor holocaustului roșu*. Specificăm că, în ambele

volume, sunt cuprinse *estimări*: aproximativ 100.000.000 de morți (după *Cartea neagră a comunismului*, p. 11) și peste 140.000.000 de morți (după Florin Mătrescu, *Holocaustul roșu*, p. 112-113). Acest bilanț, de-a dreptul înspăimântător, dovedește că holocaustul roșu a depășit în proporții oricare alte fenomene similare cunoscute din acest veac și din decursul mai multor veacuri anterioare! Doctorul Florin Mătrescu, stabilit de mai mulți ani în Germania, nu se sfieste să examineze în detaliu și aspectele considerate, de regulă, „delicate” ale genocidului comunist, precum: — *doctrinarii comunismului* (p. 211 și urm.); — *experimentatorii comunismului, masoneria în rândul întâi* (p. 238 și urm.); — *executanții* (p. 577 și urm.); — *colaboratorii* (p. 628 și urm.); *profitorii comunismului* (p. 703 și urm.).

Autorul stabilește, în context, care este imperativul prezentului: *să se facă dreptate*

(p. 737 și urm.), desigur, nu înainte de a se face lumină...

Așa cum era de așteptat, dl. Florin Mătrescu acordă o deosebită atenție evenimentelor traversate de **România** în ultimele șase decenii. Sunt demne de tot interesul observațiile sale potrivit cărora, de-a lungul anilor, URSS (ca putere ocupantă) și mandatarii ei la București au acționat consecvent conform principiului că *antisovietismul și anticomunismul românilor au fost tot una cu antisemitismul* (p. 733). După Florin Mătrescu, *epoca Dej (1945-1965)* s-a dovedit „cea mai sângeroasă din istoria comunistă a României”, iar *Ana Pauker* a fost *simbolul terorii*, prin capacitatea de a organiza, de a urî și a nimici. Aceeași, împreună cu *Alexandru Nikolschi* (Boris Grinberg), coregionarul ei, a format „*cuplul sângeros*” al primilor ani de dictatură comunistă.

Dl. Florin Mătrescu își încheie monumentală lucrare analizând „șansele” organizării unui *proces general al comunismului* (p. 778 și urm.).

GH.BUZATU

PAGINI DE ISTORIE VECHĂ

Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII ⁽¹⁾

Procesul de transferare a centrului de greutate al Imperiului Roman din Occident în Orient, implică, în mod firesc, și o transformare a structurilor cultural-spirituale care se făceau de mai multă vreme simțite. Unele caracteristici de ordin artistic, religios, arhitectonic, plastic etc., sunt treptat abandonate pentru a face loc altora noi, specifice Dominatului. În acest context amprenta creștinismului devine tot mai evidentă.

În zona Dunării de Jos au loc aceleași transformări. Regiunea se arată chiar mai receptivă în fața atâtor înnoiri, dat fiind că apropierea de noua capitală, Constantinopole, ușura considerabil vehicularea curentelor cultural-religioase spre Scythia Mică și mai departe, în spațiul circumponct.

Domeniul religios conservă încă, pentru multă vreme, cultele păgâne, fapt dovedit peremptoriu de numeroase producții artistice, epigrafice, numismatice etc. Credințele idolatre sunt încă sprijinite sub Dioclețian, în timpul căruia, se inițiază acțiuni represive anticreștine, repetate sub Iulian Apostatul ș.a.

Persistența vechilor divinități, cu tot cortegiul lor de practici rituale, ni se relevă în numeroase inscripții, din care amintim câteva. De la Tomis mostenim un monument votiv și un fragment de piatră cu inscripții latinești, cu numele unui *dux limitis provinciae Scythiae, Caius Aurelius Firminianus*; prima este închinată zeitei Cybela — *Marti deum magnae* — cea de a doua Zeului Soare — *Deo Soli*. Acelasi cult al Zeului Soare a fost încurajat sub Dioclețian, fapt reflectat într-o epigramă fragmentară de la Capidava pentru *Deus Sanctus Aeternus* — și într-o alta de la Salsovia. Ultima, tot pentru *Deus Sanctus Sol* — datează din vremea lui Constantin cel Mare, din anii 322-323.

Marea varietate a divinităților adorate în epocă, include pe *Juppiter Optimus Maximus, Mars Conservator, Fortuna* etc., în ipostaza oficială de zei și ocrotitori ai armatei romane. Mai mult, un altar de la Capidava, închinat lui *Deo Sancto Herrone*, menționează unități militare, între care mai importantă este *cuneus equitum solensium*. Să adăugăm că pe alt monument, tot de la Capidava, apare și imaginea Cavalerului Trac.

Alături de divinități romane sunt menționate și unele de origine orientală. O dedicație de la Tomis este pusă pentru *Mater Deum Magna* — „Marea Mamă a Zeilor” — adorată și de militari. Același fideism păgân ne este relevat de o dedicație pentru *Hera Basilissa*, o alta pentru *Hercules Ripensis*, sau pentru *Jupiter Olbiopolitanus* — ultimele descoperite la Tropaeum Traiani.

Celebrarea unor zeități păgâne cu ceremoniale și invocări oglindite în inscripții continuă și după edictul de la Milano din 313 până în sec.V. Aserțiunea se sprijină pe un text funerar de la Ulmetum, din care aflăm că un păgân (*peganus*) din mediul rural se îngrijește ca „zeii să fie onorați cu tămâie” (vechi obicei roman). În mediul urban însă, temeiul credințelor păgâne dispare mult mai repede, așa după cum reflectă cercetările din necropolele de la Tomis, Callatis sau Beroe.

În veacurile IV-VII, constatăm o stingere lentă a vechilor credințe, ceea ce îngăduie proliferarea monoteismului creștin. Acesta se afirmă viguros la Dunărea de Jos, încă de la începutul erei noi. După tradiția bisericească, în a doua jumătate a sec. I p.Chr., între Dunăre și Marea Neagră, Sfântul Apostol Andrei aduce cuvântul Evangheliei. Cu toate rezervele pe care le au unii cercetători, întrezărim în scrierile lui Tertullian, Hippolit Romanul sau Origenes, temeiul afirmațiilor istoricului eclesiastic Eusebios din Caesareea, într-un pasaj celebru: „... când Sfinții Apostoli și ucenici ai Mântuitorului nostru s-au răspândit în toată lumea, lui Toma i-a căzut la sorți, cum spune tradiția, Parthia, iar lui Andrei Scythia, ...”. Teologii adoptă invariabil aserțiunea lui Eusebios, în timp ce unii istorici manifestă rețineri. La rândul ei, tradiția împământenită în această provincie românească transdanubiană, asigură pe credincioși că Sfântul Apostol Andrei a predicat și aici. De altfel, în Sfânta Evanghelie, în epistola Sfântului Apostol Pavel către Coloseni, 3, 11, sunt amintiți și scitii: „unde nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și nețaiere împrejur,

barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru totul Christos”.

Prin *scitii* înțelegem aici un termen generic care desemnează populația traco-geo-romană din spațiul *Scythiei Mici*, în care cetățile de pe litoralul vest-pontic, Odessos, Dionysopolis, Callatis, Tomis, Histria și Tyras, constituiau vechi focare de civilizație; este foarte posibil ca ele să fi fost vizitate de învățătorul Evangheliei lui Christos.

Creștinismul se grefează în acest mediu pe fondul vechilor culte orientale — religii de „mântuire” sau „inițiatice” — și pe o populație aflată pe o treaptă superioară de evoluție, în contextul dominației romane.

Sfântul Apostol Andrei va fi fost și primul episcop de aici. Misionarismul său a fost continuat de cei care i-au urmat, și care au activat în condițiile în care noua credință, aspru persecutată de autoritățile imperiale, era considerată *religio illicita*. Abia după Edictul de liberă confesiune, dat la Milano în 313, de către Constantin cel Mare, creștinismul, ca oricare dintre credințele vremii, se putea propaga nestingherit. El capătă în curând un mare ascendent, desi împotriva sa s-au organizat persecuții dintre cele mai sângeroase. Începând cu împăratul Nero (54-68 p.Chr.) și până după Iulian Apostatul, (361-364), acestea se vor succeda cu o asprime neobișnuită.

În Scythia Mică a rămas în istoria bisericească martiriul Sfinților Epictet și Astion, de la Halmyris, săvârșit între anii 292-303, sub Dioclețian. Evenimentul a prilejuit menționarea unui episcop tomitan *Evangelicus*.

Între martirii de la Scitia Mică, amintim pe Sfântul Sava Gutul, ale cărui moaște ajung în Cappadocia, prin grija guvernatorului Iunius Soranus. În spațiul aceleiași provincii pontice inserăm numele martirilor de la Axiopolis, cunoscute dintr-o inscripție locală: Chiril, Chindeas, Tasios (Dasios?) și poate Euphrasius. Dasius, originar din Axiopolis, va fi martirizat tot aici; osemintele sale, după ce au fost duse o vreme la Durostorum, ajung tocmai în Italia, la Ancona. După alte ipoteze, este vorba de doi martiri diferiți, Tasios sau Dasios, localizați, unul, la Axiopolis și altul la Durostorum și numai moaștele ultimului ar fi ajuns la Ancona. La Durostorum, pătinesc: Valentian, Pasicratos, Marcian, Nicandros, Iulios, Hesicleius, Quintilian, Maximus, Dada și numeroși alții, anonimi.

Cel mai numeros lot de martiri îl dă însă Tomis-ul, în care actele martirice consemnează pe Ephireu, episcop al cetății, Macralius, Gordianus, Heli (Helios), Lucian, Zotici, Valerian, Argeu, Narcis ș.a. În timpul lui Constantin cel Mare și Licinius este martirizat Tit (Titus sau Philus).

Săpăturile arheologice din Tomis au dus la identificarea probabilă a unui *episcopium*, în cuprinsul căruia una dintre cele două basilici componente, avea o imensă criptă cruciformă, compusă din patru încăperi cu acoperișurile în formă de calote sferice care susțineau pardoseala altarului. În interiorul lor erau risipite resturi de oseminte care au aparținut unor martiri. Acestea, se pare, că au fost adunate din diversele puncte ale orașului, de unde au pătimit creștinii și, odată cu zidirea bisericii au fost depuse în încăperile dispuse în formă de cruce, ale criptei. De aici și denumirea de *criptă-martirium*. Astfel de amenajări aflăm și la basilica de pe malul portului tomitan, în curtea Liceului „Mihai Eminescu”, sau, și mai clar, în cripta basilicii de la Niculitel, din teritoriul noviodunens. În ultima construcție, pe pereții încăperii principale, erau scrise cu vopsea roșie, numele a patru martiri: Zotikos, Athalos, Kamasis și Phillipos. Mai existau în încăperea inferioară, alte oseminte; toate sunt urmările persecuțiilor din vremea lui Dioclețian, sau, cel mai probabil, din timpul lui Iulian Apostatul.

Aceste exemple probează intensitatea noii credințe care a cuprins întreg spațiul circumponct. Și dacă Sfântul Apostol Andrei a întemeiat, se pare, episcopia Tomisului, începând cu sec. III p.Chr., organizarea bisericească se statornicește, mai complex, în întregul cuprins al provinciei. Mai târziu, în condiții istorice mai prielnice, apărute mult după promulgarea legii de organizare bisericească a împăratului Zenon, apar în provincia Scythiei Mici, alte paisprezece episcopii sufragane, cu roluri dintre cele mai importante, nu numai în plan religios ci și laic și militar.

După *Evangelicos*, la Tomis sunt amintiți ipotetic *Ephireu, Tit* (sau *Titus* sau *Philos*) și *Marcus Tomeus*, ultimul participant la sinodul ecumenic de la Niceea din anul 325 p.Chr.

ADRIAN RĂDULESCU

LEGEA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL - DE LA TRADIȚIE LA IMPERATIVUL ACTUAL ⁽¹⁾

De-a lungul istoriei, din cauze multiple — dar cel mai adesea datorită ignoranței și intoleranței — omenirea a pierdut și continuă să piardă valori inestimabile ale patrimoniului cultural, pe care nicicând și nimeni nu le mai poate înlocui.

Se constată că societatea contemporană — adesea excesiv de pragmatică pe plan economic — nu este conștientă încă de pierderea imensă pe care o reprezintă pentru omenire distrugerea patrimoniului cultural. Iar evenimentele politico-militare, războaiele care se desfășoară, practic, fără întrerupere după cea de-a doua conflagrație mondială, când într-o parte, când într-alta a lumii, prin distrugerile provocate șterg din memoria popoarelor părți importante ale realizărilor lor culturale și spirituale.

S-ar putea crede că preocupările pentru protecția patrimoniului cultural sunt de dată recentă. Dar nu este deloc așa! Încă din antichitate, grija pentru conservarea și restaurarea monumentelor, ca și pasiunea colecționării operelor de artă în interes public erau nu numai însemne de noblete, ci și mărturii ale spiritului civic, ale implicării autentice în viața cetății. Evergetismul grec atât de generos, lăudat în literatură ca și în numeroase decrete ale „sfatului și poporului” ori pe simple pietre tombale, i-a urmat binecunoscutul mecenat al romanilor. Inscriptiile de la Histria, Tomis și Callatis glorifică adesea pe cei ce restaurau temple, edificii publice, turnuri sau părți importante ale zidurilor de incintă.

Caesar a fost unul dintre marii colecționari, colecția sa de geme și de camee ajungând, prin donație, în posesia templului zeitei Venus Genitrix. Împăratul Claudius (41-54 d.Hr.) era un mare colecționar de antichități etrusce și un adevărat etruscolog. Vespasian (69-79), asociat prea frecvent cu taxa pusă asupra closetelor publice (de unde și numele de *vespasiane* dat acestora) și cu gestul de a-i fi pus o monedă sub nas fiului său, Titus, (viitorul împărat), care-i reproșa măsura luată, zicându-i „Non olet” („nu miroase”), adică „banul n-are miros”, ar trebui, mai degrabă, amintit pentru titlul cu care îl onorau contemporanii, de „conservator al edificiilor publice și restaurator al celor private”. Și exemplele ar putea continua...

În Evul Mediu, tradiția antică s-a păstrat, dezvoltându-se și un alt fenomen — cultul relicvelor, mai ales al celor aduse din Tara Sfântă. Acum mănăstirile, regii și împărații, nobilii și marii negustori își alcătuiesc adevărate tezaure, adăpostite în încăperi speciale sau palate. Preocupările pentru protecția monumentelor sunt și ele prezente. În anul 1162, un edict papal declara Columna lui Traian de la Roma drept *monument al eternității*, care „nu trebuie să fie distrus sau mutilat niciodată, ci trebuie să rămână așa cum este, spre cinstirea poporului roman până la sfârșitul lumii”, act ce reprezintă una dintre cele mai vechi măsuri legislative pentru conservarea unui monument istoric.

O imensă importantă în dezvoltarea fără precedent a culturii și artelor, cu consecințe pozitive în planul concepției, privind zestrea culturală a umanității și necesitatea păstrării ei, a avut-o Renașterea. Mari artiști, ca Donatello și Verrochio, au fost folosiți ca experți și conservatori ai colecțiilor strânse de familia de Medici, iar Rafael a fost numit, de către papa Iuliu al II-lea, conservator al muzeelor și antichităților Romei, calitate în care a făcut studii asupra multor edificii antice, avansând propuneri de consolidare și restaurare. Tot la Roma, papa Nicolae al V-lea interzicea folosirea construcțiilor antice drept cariere, iar Sixta al V-lea lua măsuri împotriva exportului de antichități.

Ideea de colecționare a operelor de artă și a antichităților s-a răspândit în întreaga Europă, stimulându-se crearea unor adevărate rețele de colecții, în care pătrunde, treptat, și spiritul istoric, care va domina și noua gândire despre muzeu și patrimoniul acestuia. Alături de antichități, care reprezentau idealul perfecțiunii artistice, se strâng obiecte preistorice și etnografice. La începutul secolului al XIX-lea, regimul napoleonean, dincolo de abuzurile și rapacitatea cu care și-a însușit valori artistice, istorice și arheologice din numeroase țări, a creat, pentru prima dată în lume, și instrumente de ocrotire fermă a patrimoniului. După acest model, atenția societății europene față de patrimoniul cultural va cunoaște un salt calitativ în toate țările — în statele germane, în Franța, Austria, Suedia etc. Încă din 1834, în Grecia s-a emis o lege care interzicea exportul de valori arheologice, deși fenomenul nu a putut fi oprit nici până astăzi.

Și la noi în țară, interesul față de patrimoniul istorico-arheologic capătă valente publice, întrevăzându-se, încă din prima parte a secolului al XIX-lea, și posibilitatea de folosire a lui în lupta românilor pentru afirmare națională. Apar și primele reglementări pentru apărarea și conservarea patrimoniului. Într-un act referitor la restaurarea

Mănăstirii Argesului, caimacamul Țării Românești — Alexandru Ghica — preciza că reparațiile nu trebuie să afecteze „părțile artistice ale sculpturii și podoabe, care trebuiesc păstrate cu respect și de artiști superiori”. În 1860, Al.C.Golescu forma prima comisie pentru cercetări istorico-arheologice, din care făceau parte mari oameni de cultură (ca Al.Odobescu, Cezar Boliac, D.Papazoglu, Al.Pelimon, H.Trenk), iar domnitorul Carol a aprobat în 1867 proiectul de restaurare a catedralei domnești de la Curtea de Arges.

Conștiința națională, în acțiune în întreaga Europă în secolul al XIX-lea, a jucat un rol extrem de important în luarea unor măsuri de stopare a hemoragiei de bunuri arheologice, etnografice și artistice, fenomen constat în numeroase țări. Au fost create sisteme protectioniste, s-au luat măsuri de ordin organizatoric și instituțional — toate având ca idee centrală implicarea directă a statului în politica de cercetare, conservare și restaurare, folosindu-se ca pârghii crearea de instituții specializate, inventarierea științifică, formarea unei opinii favorabile și a unei conștiințe civice privind importanța și valoarea bunurilor culturale.

Spatiul nu ne permite să prezentăm numeroasele legi și alte acte normative emise în diverse țări pentru protecția patrimoniului și care n-au fost niciodată abrogate, ci doar îmbunătățite. Datorită situațiilor lor de adevărate „depozite” arheologice și artistice, Italia, Grecia, dar în ultimele decenii și Turcia și Egiptul au fost tot mai preocupate să-și perfecționeze legislația din acest domeniu. În Franța (1917), în Germania (1932), în Israel (1952), și exemple ar putea continua, erau adoptate legi care prevedeau, între altele, ca proprietarii sau deținătorii cu orice titlu al terenurilor pe care se descopereau bunuri arheologice sunt obligați să sisteze lucrările, să informeze autoritățile în legătură cu descoperirile făcute și să faciliteze efectuarea cercetărilor de specialitate. Prin legi emise în Franța (1913), în Brazilia (1937) și în numeroase alte țări se preciza că statul are drept de preemțiune la cumpărarea bunurilor de patrimoniu. Mai mult, prin diferite acte normative, în foarte multe țări se încurajează sponsorizarea restaurării, conservării și cercetării patrimoniului cultural (*in situ* sau mobil), adesea prin reduceri importante a impozitelor pe venit. De asemenea, importul de bunuri mobile de patrimoniu este scutit de taxe vamale, încurajându-se astfel, sporirea patrimoniului fiecărei țări.

Legile tuturor țărilor prevăd și sancțiuni (uneori deosebit de aspre) în cazul încălcării prevederilor privind patrimoniul cultural.

Nici România nu a dus lipsă de asemenea legi sau alte acte normative, care, fără să poată opri cu totul distrugerile, mai ales în timpul războaielor sau a altor perioade istorice tulburi, au stăvilit, într-o anumită măsură, scurgerea patrimoniului său artistic și nimicirea unor mărturii culturale inestimabile.

Deși ar merita să fie comentate pentru semnificația lor majoră, enumerăm doar câteva dintre ele: Legea pentru descoperirea monumentelor antice, din 24 noiembrie 1892; Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice, din 28 iulie 1919; Decretul regal nr. 3223 din 1919; Legea pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice și comunale, din 14 aprilie 1932; Regulamentul pentru monumentele publice, din 16 decembrie 1938; Decretul nr. 46 din 8 martie 1951 pentru organizarea muzeelor și conservarea monumentelor istorice și artistice; H.C.M. nr. 661 din 1953 privind păstrarea și folosirea monumentelor de cultură, prin care se introduc noțiunile de *rezervație* și de *zona de protecție* pentru monumente, publicându-se și o primă listă (desigur incompletă și, într-o anumită măsură arbitrară) de monumente istorice, listă care cuprindea 4345 de obiective puse sub protecția legii: Legea nr. 63 / 1974 privind ocrotirea patrimoniului cultural național, cumulată cu Normele privind ocrotirea și conservarea bunurilor culturale-artistice, tehnice și științifice care fac parte din patrimoniul cultural mobil etc.

După evenimentele din decembrie 1989, considerându-se că Legea nr. 63 / 1964 privind ocrotirea patrimoniului cultural național ar fi continuat multe dispoziții contrare spiritului democratic pe cale să se instaureze în România și că, în esență, ea ar ilustra concepția comunistă în domeniul patrimoniului, a fost abrogată. Care au fost, de fapt, dedesubturile acestei măsuri pe care nu ne ferim să o considerăm cel puțin pripită, e greu de stabilit acum. O vor face, poate, în timp, istoricii perioadei, cu mai multă obiectivitate. Era de preferat eliminarea articolelor incriminate, care oficializau abuzurile și afectau grav dreptul de proprietate, restul legii putând fi menținut în vigoare. În schimb, doar câteva dintre prevederile Legii nr. 63 / 1964 au fost preluate în Decretele nr. 306 și 307 din 5 februarie 1990 ale Președintelui Frontului Salvării Naționale și în Ordonanța nr. 27 / 26 august 1992 privind unele măsuri pentru protecția patrimoniului cultural național. Mai apoi, Ordonanța nr. 68 / 26 august 1994 privind protejarea patrimoniului cultural național, devenită Legea nr. 41 / 24 mai 1995 sau diferite ordine ale Ministerului Culturii și ale M.L.P.A.T. nu rezolvă nici ele multe dintre problemele acute ale patrimoniului și în nici un caz nu pot suplini absența unei legi adevărate, de o atât de mare importanță.

MIHAI IRIMIA
ANCA RUXANDRA MOGOȘANU

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

ERGA OMNES

Am arătat, în altă parte, cum, în fiecare dimineată, la procuraturile orășenească și regională Constanța se citea articolul de fond din „Scânteia”. Dar distracția cea mare era la sedințele de sindicat, la care participau, alături de procurori, judecătorii și funcționarii judecătorești din Constanța. Vorbea cu regularitate Pogacioc, grefier, cred că avea vreo două clase de gimnaziu. Avea scris caligrafic, ca majoritatea funcționarilor din regimul anterior. Pogacioc vorbea mult, incoerent și neinteligibil. Propozițiile și frazele pe care le folosea nu aveau nici o logică, nici un sens. Parcă erau aruncate cu furca. Partid, muncă, legalitate populară, ridicarea nivelului politic, puterea exemplului etc. etc. O proză absurdă, fascinantă pentru tinerii procurori care încă nu-i citiseră pe Urmuz sau Eugen Ionesco.

La o ședință, procurorul șef Dumitru Popovici, care era un om instruit, a folosit expresia „erga omnes” „opozabil tuturor”, în limba latină. Lui Pogacioc i-a plăcut atât de mult expresia *erga omnes*, încât o folosea de câteva ori la fiecare ședință. Ajunsese să o folosească și în discuțiile particulare. Mergeam la el cu vreo treabă și mă pomeneam că-l aud spunând *erga omnes*, clătînind admirativ din cap.

La sedințe, eu cu un prieten, Mihail Târnuțică, pasionat criminalist, originar din Horezu, plin de umor, ne uitam cu gura căscată, muti de admirație, prefăcându-ne extaziați de talentul oratoric al lui Pogacioc, care, bineînțeles, nu știa ce înseamnă *erga omnes*.

Pogacioc mai reținuse eronat expresia „stabilirea paternității după mamă”, pe care o folosea la toate sedințele. Procurorii mai în vârstă se prefăceau că nu observă aberațiile debitate și priveau absenți în față.

Înainte de fiecare ședință, îl atenționam ca nu cumva să se ia cu vorba și să uite de *erga omnes* și de stabilitatea paternității după mamă. Bineînțeles că nu uita și înainte de a le rosti se uita la noi, care, din priviri, îl îndemnam și îl aprobam.

Frecvent îi spuneam lui Pogacioc că este cel mai mare ideolog și orator din procuratură. Pogacioc povestea cu obidă că prin anii 1950 a fost chemat la partid de către Muslim, care i-a spus că a doua zi trebuie să îmbrace uniforma de procuror, întrucât urmează să fie numit în această funcție. Pe atunci procurorii purtau

uniformă. Omul nostru pretinde că visul nu i s-a realizat din cauza invidiei, a lucrărilor unor colegi. Cred că procurorul șef Popovici, cunoscându-l ca demagog, potlogar și tupeist, și-a dat seama că ar fi putut să-i ia locul. Mi-amintesc că, în acea vreme, procurorul șef al Procuraturii Regionale Suceava era Riciu, fost frizer, cam în genul lui Pogacioc.

Într-o zi, procurorul George Oscar Popescu, venit recent de la Tg.Jiu, a semnat statul de plată și a primit salariul. Pogacioc, care îndeplinea și funcția de casier, i se adesează lui Oscar, zicându-i: „Apleacă-te, domnule”. Oscar se apleacă, se uită jos și nu vede nimic deosebit. Pogacioc îi cere din nou să se aplece. Oscar se uită din nou jos, apoi spre interlocutor, nedumerit. Eu intervin și-i spun lui Oscar să-i dea 5 lei. Era obiceiul ca salariații să-i lase, de fiecare dată când luau salariul, câțiva lei.

După ce s-au desființat uniforme la procurori, s-a luat măsura să li se dea stofă pentru două costume pe an, iar la 5 ani pentru un palton. Costul era achitat în rate lunare. Aceasta a durat vreo 6-7 ani. Pogacioc primea stofa de la Procuratura Generală și o ducea la un croitor de la Cooperativa Îmbrăcămintea. Procurorii erau ciubucăriți de Pogacioc. Când Rosulescu Mihalache a fost numit procuror, Pogacioc i-a dat bonurile pentru două costume și un palton, apoi i-a solicitat să se întâlnească la restaurantul Transilvania și să bea o țuică. Rosulescu a acceptat. La ora convenită, Pogacioc a venit cu doi prieteni, a comandat de mâncare și băutură, s-au desfășurat, după care „invitații” au plecat, mulțumindu-i lui Rosulescu Mihalache, care a rămas să plătească întreaga consumație. Întâmplarea a intrat în folclorul procurorilor din acea vreme.

A vrut să mă păcălească și pe mine, dar nu i-a mers, întrucât eram prevenit de colegi. Am aflat din timp despre năravurile lui Pogacioc. De câte ori îl întâlneam, îl salutam cu *erga omnes*, iar el se umfla în pene.

TITUS RUSU

CULTURĂ ȘI SEXUALITATE

În *Calea, adevărul și viața*, A. Antim susține că: „... standardele morale fundamentale nu pot fi plebiscitate, cum cred cei ce vor să democratizeze totul, chiar morala, cultura sau religia. Dincolo de diversitatea geo-culturală sau istorică a exigentei morale, există un set de principii de bază, dincolo de care convenția lasă locul organicului”.

Creștinismul actual admite actul sexual numai pentru procreare. Este împotriva anticoncepționalelor, avorturilor, planificării familiale și a divorțurilor. Spre deosebire de ortodocși și reformati, catolicii interzic preoților căsătoria, ceea ce nu înseamnă că nu au relații sexuale și copii naturali (Papa Wojtyła are un fiu); iar homosexualitatea este răspândită în mănăstiri.

Auzim mereu: Nu fă ce face popa, fă ce spune!

G.M.T.

OVIDIU nu a ținut seamă de relația strânsă între religia oficială și politică scriind:

FASTI ȘI IDELE LUI MARTE. Caesar introdusese calendarul iulian și eliminase o mare parte din haoticele tradiții religioase ale romanilor, introducând un cult de stat — cultul lui MARTE-ULTOR.

Succesorul său, Augustus, după două generații de război civil, i-a comandat lui VIRGIL și altor poeți obedienți, rescrierea mitologiei și „cosmetizarea” moravurilor zeilor și a precedesurilor Romei, drept pildă de conduită etică și cadru pentru politica conservatoare de „cămin și vatră” a dictatorului.

În acest context politic, Ovidiu publică „Calendarul sărbătorilor” (FASTI), un comentariu al desfășurării sărbătorilor pe parcursul anului religios roman; în fapt, un comentariu la libertatea cuvântului și conștiinței, un act îndrăzneț, de echilibristică, începând chiar cu dedicația către Augustus: „si licet et fas est...” „dacă este permis de stat și plăcut de zei”.

În cartea a treia din FASTI, în care OVIDIU oferă Romei portretul culturii ei, oglindită istoric în mitologie, descrie serbarea Idelor lui Marte, prilej de petreceri câmpenești, când era celebrată Anna Perenna, zeita primăverii, simbol al veșnicei întoarceri a anilor (annus perennis).

OVIDIU, spectator detașat la „spectacula volgi”, având ca model literar legende de origine elene „aitia”, procedează, într-o adevărată subversiune literară, la trei „detronări”, oferind trei interpretări proprii. Prima are ca țintă originea Romei.

După OVIDIU, Dido, regina cartagineză, părăsită de Aeneas, avea o soră, Anna. Aceasta esuează, neajutorată, în Latium și este primită de Aeneas, dar umărul de ura soției este iaua. Trebuie să fugă și este primită în cele din urmă, printre zei. Ce a făcut OVIDIU din tema care, de curând, din pana lui VIRGIL, a ajuns epopee națională? Aeneas vine, cum umbla noaptea, descult, pe plajă, mai curând dintr-o elegie de dragoste decât dintr-un cânt eroic. Plaja face parte din dota nevastii,

de sudoare și benzină, care prelungea pentru mine prezenta lui olfactică pe acest pământ.

mircea eliade

urmare din pag. 5

anagoric; el are în scris destui indici textuali pentru o asemenea lectură. Ezitarea, pentru a folosi un termen al lui Tzvetan Todorov, se păstrează doar dacă lectura se oprește la dimensiunile estetice ale textului.

Vom folosi în acest demers argumentativ încă o dată comparația cu discursul realist mimetic, copie subiectivă a vieții, tinzând spre esențializare, pentru a observa că în discursul inițiativ raportul dintre categoriile subiectiv / obiectiv este alunecos și neverificabil. Din punctul de vedere al instanței omnisciente, auctoriale, superavizată (admitând-o prin convenție), discursul inițiativ este, paradoxal, o copie obiectivă a Realității. Din punctul de vedere al naratorului este foarte probabil ca acest discurs să fie receptat tot ca o copie subiectivă a unei Supra-Realități, acceptată ca o creație fictivă, exclusiv.

Proza lui Mircea Eliade operează cu un discurs pe care îl numim inițiativ, el însuși o formă de hierofanie. Gândirea hermetică este evidentă prin polivalența limbajului care induce și alunecarea infinită a sensului. Fabula este o textură din itele sacrului.

redobândirea veșniciei

urmare din pag. 10

culorile, ajutat de amnezia din casa cu iederă. Fac treceri între cele două case, construind spațiul metamorfozelor, pentru a zădărnici fixarea în formă și înveșnicirea nefericirii. Ciuntesc nefericirea și ceea ce se obține o numesc fericire. Rotundul gol, al nefericirii, îl alungesc zilnic, până obțin profilul Pasărei Măiestre. Cu taina licanotropiei, mă scufund în Crișul

gelozia acesteia cântărește mai mult decât salutul de bun venit adresate soției Anna. Aeneas, patriarhul casei imperiale domnitoare, considerat întemeietorul Romei (varianta Romulus și Remus o vom prezenta, poate, altădată, n.a), devine o figură caraghioasă. Apoteoza, pe care VIRGIL o atribuie eroului — săritura în apele Numicius, OVIDIU o pune în sarcina Annei.

Celelalte „aitia” ale lui OVIDIU, nu sunt mai puțin detronatoare. Anna este femeia bătrână care aduce hrană plebeilor revoltati împotriva patricienilor, sau Anna este bătrâna zeiță care a ajutat-o pe Venus să-l păcălească pe Marte, care se ținea după ea: „Prin cuvinte l-a păcălit pe marele zeu”, acel zeu, căruia Augustus îi dedicase cultul de stat — MARTE-ULTOR.

Mai sunt și celelalte, Idele lui Marte imperiale. OVIDIU o lasă pe Vesta — divinitatea curățeniei Romei — să-l admonesteze pe poet: să-l comemoreze pe Caesar! Politic, aparent corect. Crima a fost un sacrilegiu, războiul dus împotriva asasinilor a fost drept. Carnavalul s-a terminat. Sau? Vesta spune, că ar fi tras spre ea și cu ea leșul omului mort („virum rapui” — când vestalelor le era stric interzis să atingă un bărbat). Oasele ucigașilor lui Caesar, ce se albesc pe câmpul de luptă de la Philippi, codifică, printre-o referire intratextuală, oasele victimelor câpcaunului Cacus, din prima carte din FASTI. Este reverența față de cultul de stat doar mimată? După OVIDIU, oasele de la Philippi erau „prima elementa” ale lui August; vorbe ce desemnau literele din filde folosite de învățăceii abc-ului. Cu ele a învățat imperatorul să domnească.

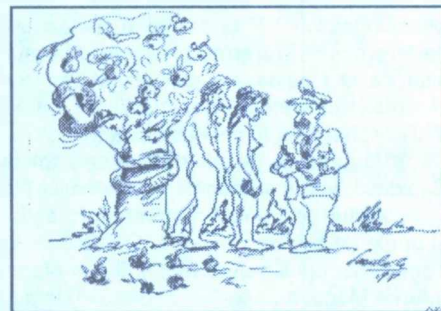
Două zile după Idele lui Marte sunt Bacchanaliile, Bacchus însemnând pentru OVIDIU, după romana veche, LIBER.

După carnaval, la OVIDIU, ereziile continuă în forme mai subtile. Una dintre strategiile textului din FASTI este o alternanță dintre ceremonie și libertate. Un joc periculos — împăratul vroia să se bazeze pe religie — de care în cele din urmă, OVIDIU s-a convins.

În anul 8 d.Chr., împăratul Augustus a pronunțat „legatio” pe toată viața împotriva lui OVIDIU, dar i-a lăsat averea și drepturile civile. Sentința a fost o lovitură grea pentru poetul aflat la vârsta maturității, care trăia pe atunci la tară. În același an s-a îmbarcat și a plecat la TOMIS unde a murit după 10 ani, în anul 17 sau 18 d.Cr. Mormântul nu este cunoscut.

(va urma)

(Dintr-o carte în pregătire la Editura CONSTANT).

emanciparea culturii

urmare din pag. 1

certe reușite vor avea ca efect un spor de pretuire al cetății față de cei ce-o reprezintă într-o ipostază pe cât de evanescentă pe atât de lăudabilă, purtată cu demnitate ca o marcă de civilizație. Pentru această pretuire pledează nenumăratele apariții editoriale ale celor ce, în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, au debutat la TOMIS; lansările de carte dimpreună cu atmosfera care le încarcă cu semnificații multiple, întâmplări literare petrecute între zidurile Bibliotecii Uniunii Scriitorilor, altă ipostază inedită a urbei constănțene. Aflată în pargul celei de-a V-a ediții, manifestarea sub genericul **Colocvii tomitane** ne permite, de pe cotele valorice dobândite până acum, să participăm la arbitrarea fenomenului literar românesc contemporan și să ne constituim într-unul din reperele stabile ale acestuia.

... Revenind la dialectica parșivă care face ca, de-a lungul timpului, raportul dintre satisfacții și necazuri să rămână același, mă gândesc cu tristețe că realitățile dimprejurul meu sunt departe de a mă contrazice. Dar dacă lucrurile rămân esențialmente astfel, procentual pot fi modificate în favoarea satisfacțiilor. Rămâne să se înțeleagă că revista **TOMIS**, asemenea celorlalte reviste culturale, este o fertilă stare de spirit și că atitudinea dezinteresată sau, dimpotrivă, ostilă, a celor ce poartă răspunderea destinului ei, va intra, odată cu publicația însăși, în istorie.

despre fantasmеle...

urmare din pag. 4

Îmi aduc aminte de ziua aceea de duminică, 21 iunie 1941, când ziarele au apărut cu titluri de-o șchioapă:

„Români, vă ordon: Treceti Prutul!”. L-am trecut, ba, dintr-o eroare cu consecințe incalculabile, mai târziu am trecut și Nistrul. Ca să ne înfundăm pe Volga, la Stalingard.

În ziua aceea, când trupele române au pus picioarul pe malul stâng al Prutului, tocmai plecam la Drăjna cu un autobuz pe care îl luam din curtea hanului Călugăr, pentru o nouă vacanță. La ora programată nu am putut ieși în răspântia hanului, pentru că tocmai atunci trecea un lung convoi ostășesc, cântând cel mai stupid mars militar scris vreodată de o minte supraînflăcărată: „Ce veselii suntem noi, / Când mergem la război! / Victoria-i cu noi / Și gloria-i cu noi, / Ce veselii suntem noi!”. Iar cei ce răcneau prostia asta în cadenta piepturilor bombate numai veseli nu erau...

Curând, femeile familiei noastre au început să îmbrace doliul. În 1942, la 6 februarie, a murit tatăl meu, în vârstă de 37 de ani, de o boală pe care japonezii o numesc „Karoshi”, adică „moarte-muncă”, sau, cu un singur cuvânt, „epuizare”, muncind în regim de „mobilizat pe loc”, la rafinăria producătoare de benzină albastră, plasată astfel pe linia I a frontului, întru lauda și gloria firmei care își trâmbea sloganul publicitar: „Uleiul Vega unge axul pământului”. Deocamdată, ungea din greu Axa Berlin-Roma-Tokio, drept pentru care n-a mai avut bani pentru pensia pe care s-ar fi convenit să ne-o plătească. Invocând „culpa” că vechimea în munca tatălui meu nu fusese decât 16 ani, cu o întrerupere de un an în timpul grevelor din 1933, an pentru care nu și-a mai achitat contribuția la asigurări sociale, Vega i-a plătit mamei o despăgubire echivalentă cu salariul tatălui meu pe 6 luni și cu asta basta! „Basta” a fost curajul mamei de a da în judecată Rafinăria Vega și Casa Asigurărilor Sociale, cheltuind cu avocații ultimul bănuț din „despăgubire” și pierzând procesul în urma căruia a rămas și mai datare.

O dată cu moartea tatălui meu a încetat și abonamentul la *Ziarul științelor și al călătorilor*, așa că nu mi-a mai rămas decât să recitesc numerele vechi, purtând pe cap sapca fostului maistru-distilat, cu miros

Alb de unde ies, călare, pe Inorogul Alb. Descalce și odihnesc pe lada de zestre a surorilor Adela, între pânzele Penelopei. Îmi înghesui clipa între parantezele trecutului și viitorului și-mi iau zborul spre „Corabia cu flori” a nefericitului Bathri.

— Ați uitat de „labirintul amiralului”? mă întâmpină Bathri, în loc de salut.

— Las târătoarele să meargă pe firul minciunii. Firul Ariadnei mă duce pe strada fără capete, în căutarea unei lumi mai bune.

traian brădean

urmare din pag. 11

am citit cu emoție că autorul este un strănepot al lui Rembrandt. Și mai zicea că mâinile și fizionomia mamei picturului sunt atât de expresive și de vii încât sub piele pare aieva să curgă sângele prin vine. Prima dată când am fost în Olanda și am văzut portretul, mi-am amintit și m-am convins.

Fiind ucenic încă, începuseră să apară primele volume din Istoria Artei a profesorului și criticului George Oprescu. A fost prima mea visare în fața picturilor și sculpturilor reproduse. A fost o emoție covârșitoare, încât ce-am citit s-a prins de sufletul meu fără efort rămânând și acum de nesters. A fost marea poartă și prima care mi-a deschis ochii către minunile Lumii. Scrisorile lui Van Gogh, carte a dramei creatoare a vieții unui artist, cel mai cinstit apostol în investigarea echivalențelor dintre semn, culoare și spirit. Picturile sale sugerează, cu fiecare tușă, tonuri ale unei compoziții muzicale.

● **Maestre, socotiți necesară înființarea unui muzeu de artă contemporană în România?**

● Oricând un muzeu este necesar! Însă unul de artă contemporană este imperios necesar! Muzeul își va defini calitatea selecțiilor în timp și se va desăvârși. Urmasii, ca și contemporanii, vor selecționa ce-i mai bun și reprezentativ pentru dănuire.

LABIRINT

• Suplimentul din mai al revistei **Dilema** se ocupă de „corp ca obiect cultural”. Contribuții de prestigiu întorc tema pe toate fețele, avansând puncte de vedere dintre cele mai diverse: trupul-enigmă, corpul în arte sau ca închisoare a sufletului, „fratele-porc”, mortalitatea, „întinăriunea”, chiar și Barbie, păpușa infernală (al cărei trup, perfect în ochii occidentalilor, este fizic irealizabil: mărît la scară reală, i s-ar frânge, cel puțin, șira spinării). Și apropo de corpul ideal, cităm definiția dată la un moment dat de coregraful Sergiu Anghel: „Un corp frumos este cel care, cufundat într-o cadă, dislocă o cantitate de apă egală cu volumul său! Cu condiția ca acel corp să-și dea seama de această realitate!”.

Tot din ultimul **Vineri** menționăm cuceritorul interviu cu Emil Brumaru și revelatele calități de prozator ale ingeniosului poet ieșean.

• În **România literară** nr. 18 Alex Ștefănescu purcede la o nouă lectură a operei lui Petru Dumitriu, acordând pentru început nu mai puțin de două pagini (de exegeză, fotografii și repere bio-bibliografice) controversatului prozator, căruia i se deplânge într-un fel destinul nefericit și i se face un portret ușor romantic: „Imprevizibil, capricios și tot mai nesociabil, Petru Dumitriu rămâne totuși un mare scriitor (probabil cel mai mare scriitor român în viață). Ni-l închipuim stând acolo, la Metz, ca un leu bărn și mofluz, care toată viața n-a făcut decât să se lupte cu muștele și țânțarii”.

În același număr al **României literare** citim ipoteza (avansată și susținută cu argumente pertinente de Nicolae Mares) rădăcinii valahe a Papei Ioan Paul al II-lea, născut pe meleaguri locuite odinioară de păstori români, singurul suveran pontif care a canonizat un ortodox precum Eremia Valahul și a recitat în Piața Sfintei Catedrale din Roma *Rugăciunea către Maica Domnului* de Mihai Eminescu.

• Primul număr al elegantei reviste clujene **Reporter**, editată de Secția de jurnalistică a Facultății de Științe Politice și administrative din cadrul universității „Babes-Bolyai”, conține pe lângă multe alte articole incitante, un dialog cu ministrul Educației, Andrei Marga, și o veritabilă „măturie pentru mileniul III” — un amplu interviu cu Nicolae Balotă, realizat de fondatorul și redactorul-șef Ilie Rad, entuziast emul al unei echipe de profesioniști ai condeiului.

• După ce i-am citit eseu despre „Relativitate, mit, poezie”, publicat în ultimul număr al **Contratfort**-ului, am dat de Leo Butnaru și în **Cronica** nr. 4, de unde am aflat că poetul, prozatorul, traducătorul și teoreticianul basarabean a împlinit anul acesta jumătate de veac, dar că privește cu seninătate cum „literatura e ca și infinitul: cu centrul pretutindeni și marginile nicăieri”. În interviul acordat Cristinei Cârstea, scriitorul își rememorează, cu umor negru, perioada de gazetar în Moldova sovietizată și analizează evoluția poeziei sale de la debut la ultimul volum apărut.

• Cazul Sadoveanu e adus în discuție, încă o dată și în același spirit polemic cu care ne-a obișnuit, de Gheorghe Grigurcu, în numărul 4 al revistei **Convorbiri literare**. Pornind de la un articol dintr-o revistă craioveană, care reclama politizarea fenomenului literar și faptul că mulți scriitori importanți sunt judecați după „unele întâmplări biografice” și nu după operă, Grigurcu combate tranșant și contrariat „complezențele mistificatoare”, „comentariile băjbăitoare ori de-a dreptul viciate prin ideologizare”. Articolul se încheie cu verdictul: „Mihail Sadoveanu rămâne cu certitudine una din coloanele de susținere cele mai solide ale literaturii române, însă și un exemplu negativ, dintre cele mai pregnante — precum umbra mare a unui munte, dacă tot amintim în acest context Ceahlăul — al trădării de conștiință și vocație, în perioada finală a existenței și creației sale, fapt care nu-l încununează, așa cum ar fi fost de așteptat, ci îl degradează”.

• Cel de-al doilea număr din acest an al revistei **Zece**, editată de Liceul teoretic „Ioan Cotovu” din Hârsova, coordonatori prof. Alexandru Dogaru și prof. Ion Roșioru, se remarcă printr-un sumar bogat și variat, din care ne-au reținut atenția medalionul Alexandru Raicu, versurile semnate de Ion Dragomir, Ana Ruse și Călin Sabin, traducere în și din limba franceză ale lui Mădălin Roșioru.

ARIADNA

• Editura „Ex Ponto” a organizat, la Muzeul de Artă din Constanța, lansarea volumelor „Crucea din stepă. Poeme de răsboiu” și „Balade” — ediție integrală, conținând opera lirică a poetului-martir, Radu Gyr, mort în închisorile politice ale regimului comunist. Despre aceste remarcabile apariții și despre importanța operei lui Radu Gyr, în contextul literaturii române moderne, au vorbit: prof. Ioan Popișteanu, fiica poetului, Monica Popa-Gyr, prof.univ. Nicolae Rotund, prof.univ. Enache Puiu, membri ai Filialei „Dobrogea” a U.S.R. și Constantin Em. Buceșcu.

• În programul „Serilor revistei **TOMIS**” din această lună a fost inclusă lansarea volumului de versuri „Între noi, timpul” de Adela Popescu, Ed. Eminescu, 1999. Despre autoare și despre noua sa carte și-au exprimat opiniile: Gabriela Inea, Lena Lazăr, Ileana Marin și Ion Roșioru. Au participat, în calitate de invitați, scriitorii George Munteanu, Constantin Novac și Nicolae Motoc.

• Ediția a IX-a a „Zilelor Lucian Blaga”, prestigioasă manifestare culturală, organizată în prima săptămână a lunii mai 1999 la Cluj-Napoca, a cuprins în program masa

rotundă cu tema „Lucian Blaga și experimentul artistic în secolul al XX-lea”, la care a participat, alături de numeroase personalități ale vieții literare și culturale din România, scriitorul Constantin Novac, redactor șef al revistei „Tomis”, secretar executiv al Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor.

• În cadrul „Serilor revistei

VIATA FILIALEI

TOMIS, la Biblioteca Uniunii Scriitorilor a fost organizată lansarea romanului „Matei și Eva”, ediția a II-a revăzută, (Ed. „Ex Ponto”, 1999), al scriitorului Florin Slapac, membru al Filialei „Dobrogea” a U.S.R. Cartea a fost prezentată de: dl. Ioan Popișteanu, director al Casei de Editură „Ex Ponto”, Ana Maria Munteanu, director al Teatrului de Balet „Oleg Danovski”, lector univ. Ileana Marin, lector univ. Lăcrămioara Berechet din cadrul Universității „Ovidius” și prof. Evelina Cărligeanu, autoarea prefetei.

• Liceul „Ioan Cotovu” din

Hârsova a găzduit o întâlnire cu scriitorii Sorin Roșca și Ion Roșioru, membri ai Filialei „Dobrogea” a U.S.R. La dialogul axat pe tema: „Literatura română contemporană reflectată în presa culturală dobrogeană” au participat, din partea gazdelor, prof. Alexandru Bujeniță, director, prof. Alexandru Dogaru, director adj., precum și elevii Nicoleta Prosan, Gheorghe Parocescu, Cătălin Baniță, Filiz Badea, Claudiu Dogaru, Alexandra Dinu, Pembe Schender și Marlene Ene.

• În cadrul „Zilelor Editurii All”, desfășurate la Galați, în săptămâna 2-8 mai, editura organizatoare a avut ca invitați și doi redactori ai revistei „Tomis”, Florin Slapac și Gabriela Inea, care au prezentat o serie de volume din literatura română și universală.

• Scriitorul Arthur Porumboiu, membru al Filialei „Dobrogea” a U.S.R. a participat la o întâlnire cu elevii și cadrele didactice din cadrul Liceului „Lazăr Deleanu” din Năvodari, prilej cu care a fost lansată cea mai recentă apariție editorială a sa, intitulată „Ascensiunea ascetului”. (Aforisme. Reflecții. Poeme gnomice.), Ed. „Ex Ponto”, 1999.

S.R.

JOHN ALLEGRO

ciuperca sacră și crucea

plante și medicamente

Medicina contribuia, ca și religia, la îndreptarea dezechilibrului moral. Ambele erau inseparabile, de fapt. Pentru a administra corect cantitatea de medicamente, trebuia să se cunoască trăsăturile de caracter moștenite de pacient și, în acest scop, precum arată documentul din cripta Mării Moarte, doctorul citea în stele.

Artele combinate ale medicinei și astrologiei erau cunoscute și practicate de sumerieni și urmașii lor mesopotamieni, precum stim din documentele lor cuneiforme și din reputația de care se bucurau în lumea antică.

„Grăbește-te la Vrăjile tale multe, cu care ai lucrat din tinerețe”, îi strigă Isaiaș „fiicei virgine a Babylonului”; „poate vei reuși, poate vei inspira teamă. Ești înconjurată de mulți sfinți; lasă-i să te salveze pe aceea care împart cerul, se uită la stele, care prevăd ce se va întâmpla în viitor”.

Urmasii lor culturali, dacă nu chiar și etnici, erau magii, „înteptii” din povestea biblică a Nasterii Domnului. Ei erau marii vânzători de medicamente din lumea veche și sunt deseori citați de Pliniu ca izvoare de folclor terapeutic, cu plante și medicamente mai puțin cunoscute. Pe majoritatea le tratează cu dispreț, dar, totuși, le citează, și afirmă că filosoful Pitagora, dorind să scrie o carte despre proprietățile plantelor, ca și colegul său Democrit, „au vizitat magii din Persia, Arabia, Etiopia și Egipt, și au rămas uimiți de acele cărți și au găsit afirmații incredibile în ele”.

Dioscorides îi citează ca izvoare ale numelor de plante deosebite, sub denumirea „profetii” (prophetar). Aceasta este interesant pentru că vechiul cuvânt sumerian denumind meseria de doctor, A-ZU sau I-ZU, înseamnă, în sens propriu, „expert în domeniul apei și al uleiului”, dar înseamnă și „profet, proroc”. Forma transliterată provine, probabil, din aceeași rădăcină.

Diagnosticarea a fost întotdeauna o parte importantă a medicinei. „Este excelent pentru doctori să dispună de perspicacitate (cunoscând lucruri despre pacient, fără a-i fi spuse de către acesta)”, scrie unul dintre autorii *Colecției lui Hippocrate* (300 î.e.n.). Deoarece el știe și prevede trecutul, prezentul și viitorul... oamenii vor avea încredere să se lase pe mâna lor... Printr-o prezicere timpurie, îi poate proteja pe cei care au o șansă de a trăi și poate prevedea cine va muri... așa va scăpa de vină”. Totuși, această prezicere înseamnă mai mult decât pur și simplu să știi cine îți va achita nota de plată la sfârșitul tratamentului. Medicul trebuia să fie capabil să comunice cu lumea spiritelor, să exercite influență asupra zeilor și demonilor care controlau sănătatea și boala. Fiecare boală și fiecare parte a corpului avea propriul ei demon. Pentru a-i cunoaște numele trebuia să-i ia din putere și să o folosească în beneficiul clientului. Astfel Iisus află numele spiritului său și este capabil să-l surghiunească între mitocanii nefericiți”. (Marcu 5:9).

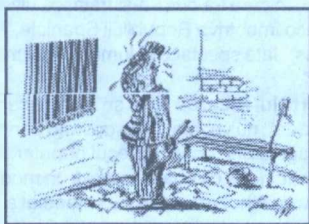
Cuvântul grecesc *diamōn* derivă, prin cuvântul persan *dēw* (există o puternică afinitate lingvistică între *m* și *w*) din cuvântul originar sumerian DA-IA-U-NA care înseamnă „a avea putere asupra fertilității”. Deci demonul avea puterea de a influența, în bine sau în rău, nașterea, moartea și diferitele stadii intermediare. Medicamentul avea puteri similare, și cuvântul ebraic însemnând „a fi bolnav”, *dawah*, precum și substantivul *cognat arabis*, semnificând „medicină”, provin din aceeași rădăcină. Așa că demonul sănătății și bolii ca și medicamentul, sunt unul și același lucru.

Pentru doctorul-profet era vital să știe numele demonilor bolii pe care încerca să o contracareze, la fel de important era să cunoască puterile de vindecare ale medicamentelor.

Aceștia erau îngeri cu nume care formau o parte importantă a științei secrete a esenienilor, ucenicul fiind amenințat cu blesteme îngrozitoare în caz de divulgare a secretului. Principiul de bază este același ca atunci când prietenul lui Iosif, Eleazar, a rostit numele lui Solomon în timp ce administra rădăcina, sau când Petre pronunță numele lui Iisus Hristos din Nazaret deasupra schiopului, o incantație asemănătoare cu cea a celor șapte fii ai lui Sevea.

traducere de
JEAN DRĂGAN

LEONTE NĂSTASE

CALENDAR DOBROGEAN

1.05.1946 — S-a născut Anda Hristu, prozator
2.05.1953 — S-a născut Gabriel Rusu, critic literar, publicist
6.05.1941 — S-a născut Paul Tutungiu, poet, prozator, critic de teatru
9.05.1943 — S-a născut Ernesto Mihăilescu, prozator, reporter
9.05.1980 — A murit Vasile Culică, poet (n.7.03.1916)
10.05.1913 — S-a născut Marcela Cordescu, pictor (m.08.1984)
10.05.1913 — S-a născut Florica Cordescu Jebeleanu, pictor (m.28.04.1965)
10.05.1929 — A murit Stan Greavu Dunăre, bibliograf etnograf (n.04.1905)

11.05.1911 — A murit Ioan Adam, prozator (n.26.11.1875)
12.05.1921 — S-a născut Marin Porumbescu, prozator (m.21.10.1994)
12.05.1933 — A murit Jean Bart (Eugeniu P. Botez), prozator (n.28.11.1874)
14.05.1854 — S-a născut Anghel Saligny, inginer, om de știință (m.17.06.1925)
15.05.1881 — S-a născut Marius Bunescu, pictor (m.31.03.1971)
16.05.1876 — S-a născut Nicolae Timiras, poet, istoric literar, traducător (m.14.12.1950)
18.05.1922 — S-a născut Șerban Gheorghiu, poet, publicist
19.05.1887 — S-a născut Ion

Jalea, sculptor (m.7.11.1983)
19.05.1943 — S-a născut Ștefan Cucu, poet, publicist
21.05.1878 — S-a născut Constantin Sarry, publicist, poet
23.05.1937 — S-a născut Octavian Georgescu, poet, prozator
24.05.1934 — S-a născut Florin Pietreanu, poet, prozator
26.05.1932 — S-a născut Ion Nicodim pictor, decorator
27.05.1927 — S-a născut Constantin Zissu, scriitor, publicist
28.05.1907 — S-a născut Marin Iancu Nicolae, prozator, traducător

GELU CULICEA

Premiul acordat pentru literatură autorului portughez, născut în 1922 la Azinhaga — Alentejo, încununează activitatea unui scriitor complex, care a experimentat toate genurile literare. Creatia sa cuprinde volume de poezie: **Os Poemas Possíveis** 1966, **Provavelmente Alegria** 1970, un volum de povestiri, **Objecto Quase** 1978, volume de teatru: **A Noite** 1979, **Que Farei com este Livro?** 1980, **La Segunda Vida de Francisco de Assis** 1987, un volum de cronici **Deste Mundo e do Outro** 1971, romane: **Terra do pecado** (debutul literar) 1947, **Manual de Pintura e Caligrafia** 1977, **Levantado do Chão** (primul succes internațional) 1980, **Memorial do Convento** 1982, (tradus în românește de Mioara Caragea în 1998, la zece ani de la o primă variantă), **O Ano da Morte de Ricardo Reis** 1984, **A Jangada de Pedra** 1986 (tradus de Mirela Stănculescu în 1990), **História do Cerco de Lisboa** 1989 (tradus de Mioara Caragea în 1997), **O Evangelho segundo Jesus Cristo** 1991.

Fascinat de posibilitatea de a descoperi și de a explora trecutul așa cum conchistadorii descopereau și explorau spații considerate până la ei *utopice*, José Saramago transformă trecutul istoric într-o materie fictionalizată de documente și nicidecum conservată de acestea.

În **Memorialul mănăstirii** evenimentele istorice punctează desfășurarea naratiunii pentru a-i conferi acesteia reperele necesare oricărei semnificative tentări a limitelor umanității. Zborul eșuat al părintelui Bartolomeu este urmat de zborul înfrânt al lui Baltasar Șapte-Sori care sfârșeste sugestiv într-un autodafe. Izotopiile romanului se amplifică din porecele celor doi soți, Șapte-Luni (Blimunda) și Șapte-Sori (Baltasar), ambii clarvăzători, capabili să soneze partea adevărată și, de cele mai multe ori, nevăzută a lucrurilor. Numele lor, acordate de Bartolomeu, Șapte-Sori și Șapte-Luni, se încarcă de semnificații care transgresează finitudinea măsurabilă a istoriei; faptul că celestul determină zodiacal traseul tuturor existențelor terestre este un adevăr indiscutabil, neexprimat în text. Materia narativă vizează efortul uman de a interveni în planul astral, chiar și printr-o naivă încercare de a reface principiul creator divin, chiar dacă acesta nu a fost consemnat de nici un istoric. Cele șapte ceruri paradisiace, șapte planete, șapte trepte ale desăvârșirii, șapte petale ale rozei, șapte ierarhii angelice se reflectă în combinația cu simbolurile astrologice. Blimunda și Baltasar sunt cei care dau sens timpului în care trăiesc prin gestul lor. Complementaritatea celor două aște este vădită în traseul celor doi, justificându-se astfel aspirația lor spre înalt.

Adunând ultimele suflări din pieptul muribunzilor pentru a le folosi drept „combustibil” pentru pasărea construită de Baltasar după proiectul părintelui Bartolomeu, Blimunda contribuie la împlinirea unei forme de creație pe măsura celei divine: Dumnezeu a insuflat viață în creaturile sale, iar suflul său se întoarce înapoi la El prin creația omului completând infirmitatea divină: lui Dumnezeu îi lipsește mâna stângă așa cum îi lipsește și lui Baltasar. În locul ei, mâinile omului acoperă golul. Creația umană desăvârșeste creația divină prelungindu-i atributele.

Desprinderea pare să fie tema predilectă a romanelor lui Saramago: desprinderea peninsulei iberice de continent în **Pluta de piatră**, desprinderea de pământ în **Memorialul mănăstirii**, desprinderea de adevăr în **Istoria asediului Lisabonei**.

Pluta de piatră este romanul care schimbă sensul utopiei: etimologic, termenul de utopie desemnează *locul fără loc*; Saramago propune un nou înțeles — *locul care și-a pierdut locul*. Desprinderea peninsulei iberice de continent pare să fie declanșată de gesturile banale a doi portughezi, o portugheză și a unui spaniol. Joana Corda trage o linie pe pământ cu o nuielusă de velniș (sau vânj sau ulm), Joachim Sassa se plimbă pe desenul lăsat de marea care separă uscatul de apă, José Anaiço, crainic radio, aruncă o piatră în apă, Pedro Orca, farmacistul spaniol,

se dă jos din pat și simte sub picioare o cutremurare ușoară. Toti pornesc spre Lisabona: Joana urmându-și nuielusa, cei trei bărbați urmând stolurile de sturzi. Sudul este direcția lor și, în același timp direcția insulei în derivă, mai precis, Capul Bunei Speranțe. Aparent, gestul din plan uman are un echivalent în plangeologic.

Călătoria excentrică a teritoriului fostei peninsule o îndepărtează de tot ceea ce reprezintă Europa; sloganul ultimei forme de non-conformism *eu sunt iberic* traversează 18 țări ale continentului. **Marginea** geopolitică, supusă lesne presiunilor, își revendică poziția de centru al lumii prin pericolul iminent pe care-l reprezintă asupra căruia politicul nu poate avea control: ciocnirea de insulele Azore. Nu este vorba de o resurrecție armată, pe care un for internațional să o anihileze; este vorba de o resurrecție geologică, de o incompatibilitate tectonică a strâfundurilor care impun o modificare cartografică a suprafeței.

Simetria perfectă dintre **adânc** și **înalt** este mediată de planul uman, din înaltul azurului un nor este tors de Maria Guavaia, târâncă spre care cei patru sunt conduși de câinele cu fir albastru în blană. Consubstanțialitatea planurilor încheie romanul: îngroparea lui Pedro Orca coincide cu dezlănțuirea ploii și încetarea derivei.

În romanul **Istoria asediului Lisabonei**, Istoria — ca desfășurare a evenimentelor — și înregistrarea istoriei se află într-o situație conflictuală pe care corectorul unei edituri încearcă să o rezolve. Raimundo Silva, incitat de anacronisme pe care textul le conține, introduce o negație care ar schimba istoria Portugaliei, anulând participarea cruciatilor la asediul Lisabonei: „cruciații Nu-i vor ajuta pe portughezi să cucerească Lisabona”. Corectorul se va emancipa devenind el însuși autorul unei **Istории a asediului Lisabonei**. Necesitatea ca ficțiunea, definită ca „un soi de facultate internă de germinare contradictorie care operează în interiorul faptelor sau al versiunii care se oferă” (p. 103), să fie o componentă a textului istoric îl determină să nu scrie o istorie a asediului ci să rescrie istoria lui. Prelucrarea stilistică a tuturor discursurilor politice, comentarea lor ușor deformatoare, plasarea într-un context existențial populat cu figuri tipice pentru acea epocă, face ca evenimentul din 1139, prima victorie importantă împotriva maurilor, să concureze cu documentul propriu-zis. Saramago introduce în acest punct al desfășurării un amplu fragment din **Monarquia Lusitana** a lui António Brandão, nemarcat ca intruziune străină prin ghilimele, demonstrând că orice astfel de text deține o coordonată ficțională de îndată ce acesta nu poate fi diferențiat printr-un set de trăsături proprii.

Comparat de Frédéric Vitoux cu Sterne și Diderot datorită discontinuităților din cele două registre narative, al secolului al XII-lea și al secolului al XX-lea, Saramago construiește un posibil traseu al discursului istoric. Personajul său nu poate accepta ideea că trecutul este inert și pentru totdeauna fixat în sintagmele unei patrioarde ale cârtilor de istorie. José Saramago poate fi considerat heteronimul lui Raimundo Silva pe coperta romanului **Memorialul mănăstirii**.

Pentru că Francisco José Viegas, critic literar portughez, a surprins cel mai bine esența romanelor lui Saramago, concluzia îi aparține: „În romanele lui José Saramago este în joc, mai ales, «tulburarea existenței» într-un anumit moment istoric și forma în care acest moment se poate prelungi și comite răul. De aceea, sunt ale sale romanele care urmăresc semnele subterane ale faptelor, datele mai mult sau mai puțin atestate ca reale, adevărurile admise ca sigure și corecte, construind o altă Istorie a Istoriei”. (*Atlantis*, Lisabona, vol. 11, nr. 6 / XII. 1991).

ILEANA MARIN

DISCURS ȚINUT CU PRILEJUL ÎNMÂNĂRII PREMIULUI NOBEL PENTRU LITERATURĂ PE 1998

Omul cel mai înțelept pe care l-am cunoscut în viața mea nu știa nici să citească, nici să scrie. La patru dimineața, când promisiunea unei noi zile venea pe pământurile lor, se ridica din pat și pleca pe câmp, ducând la păscut vreo șase scroafe, din a căror fertilitate trăia el și nevastă-sa. Trăiau în această sărăcie bunicii mei dinspre mamă, din mica fermă de porci care, după alăptare, erau vânduți vecinilor din sat. Satul se numea Azinhaga, din provincia Ribatejo. Se chemau Jerónimo Melrunho și Josefa Caixinha și amândoi erau analfabeti.

L-am ajutat de multe ori pe bunicul meu la păscutul porcilor, am săpat de multe ori pământul din grădina de lângă casă și am tăiat lemne de foc, de multe ori am învățat roata de fier de la pompa de apă și am cărat-o pe umeri, am fost de multe ori cu bunica să culeg resturile de paie pentru culcusul porcilor. La vârsta aceea, nu trebuia să vă mai spun că îmi închipuiam că bunicul meu Jerónimo stăpânește toată știința lumii. Bunicul meu, culcat sub smochin, avându-l alături pe nepotul său José, era în stare să pună în mișcare tot universul doar cu două cuvinte (...).

Ce alte lecții aș fi putut eu să iau de la un portughez, care a trăit în secolul al XVI-lea, a compus Rimele și gloriile, naufragiile și dezamăgirile patriotice din **Lusiades**, care a fost un geniu poetic absolut, cel mai mare din literatura noastră, oricât l-ar amări aceasta pe Fernando Pessoa, care s-a proclamat super-Camões? Nici o lecție pe măsura mea, nici o lecție pe care eu aș fi putut s-o învăț, nu depășea cea mai simplă lecție pe care mi-o oferea omul Luís Vaz de Camões prin extrema omenie, de pildă, umilinta mândră a unui autor care bătea la toate ușile căutând pe cineva care ar fi fost dispus să-i publice cartea pe care o scrisese, suferind disprețul ignorantilor de sânge și de castă, indiferența disprețuitoare a unui rege și a sleahtei sale de oameni puternici, bațjocura cu care dintotdeauna lumea i-a privit pe poezi, vizionari și nebuni. Cel puțin o dată în viața autorii au fost sau vor fi Luís de Camões, chiar dacă n-au scris versurile **Izvoarele răurilor** (...).

Cât privește lecțiile de poezie, adolescentul știa câte ceva, ce învățase din cartile lui când urma o școală profesională din Lisabona și se pregătea pentru meseria pe care avea s-o practice la începutul vieții sale de muncă: cea de strungar în fier. A mai avut dascăli buni de artă poetică în lungile ore de seară petrecute la bibliotecile publice citind la întâmplare, fără nici o orientare, fără ca cineva să-l sfătuiască, cu uimirea creatoare a navigatorului care inventează fiecare loc pe care-l descoperă. A fost însă la biblioteca școlii industriale, locul unde a început să fie scris **Anul morții lui Ricardo Reis** (...). Acolo tânărul ucenic de strungar (avea pe atunci doar 17 ani) avea să dea într-o zi de revista Atena, în care apăreau poezii semnate cu acest nume și, bineînțeles, necunoscând cartografia literară a țării sale, credea că în Portugalia era un poet care se chema Ricardo Reis. Dar n-a trecut prea multă vreme până a aflat că poetul acela se chema de fapt Fernando Nogueira Pessoa, care își semna poemele cu nume de poezi inexistenți și care se numeau heteronimi, cuvânt care nu exista în dicționarele epocii, așa că s-a trudit multă vreme ucenicul în litere să afle ce semnifică, de fapt, acest cuvânt. A învățat pe de rost multe poeme de Ricardo Reis („Pentru ca să fii mare în întregime / Pune cât ești în nimicul pe care-l faci”), dar nu se putea resemna, în ciuda faptului că era așa de tânăr și neștiutor, cu realitatea că un spirit superior ar fi putut să conceapă, fără remușcare, acest crud vers: „Înțelept este acela care se multumeste cu spectacolul lumii”. Mult mai târziu ucenicul, deja cu părul alb și puțin mai înțelept decât propriile sale cunoștințe, a îndrăznit să scrie un roman pentru a-i arăta poetului **Odelor** câte ceva din ce era spectacolul lumii din acel an 1936, în care l-a pus să-și trăiască ultimele sale zile: ocuparea Renaniei de către armata nazistă, războiul lui Franco împotriva Republicii Spaniole, înființarea de către Salazar a milițiilor portugheze. A fost ca și cum i-ar fi spus: „Iată spectacolul lumii, poetul meu de amărăciuni senine și de scepticism elegant. Bucură-te, contemplă...”.

Anul morții lui Ricardo Reis se încheia cu aceste cuvinte melancolice: „Aici, unde marea s-a terminat și așteaptă”. Așadar, nu vor mai fi descoperiri pentru Portugalia, doar ca destin o așteptare infinită de viitoruri nu mai puțin imaginabile: doar cântecul popular, dorul dintotdeauna și încă ceva... Atunci s-a întâmplat ca ucenicul să-și imagineze că poate ar mai fi un mod de a lansa corăbiile la apă, de pildă, de a mișca propria țară și de a o pune să navigheze pe mări. Rod imediat al resentimentului colectiv portughez față de dispreț istoric al Europei (mai precis rodul resentimentului meu personal...) romanul pe care l-am scris atunci, **Pluta de piatră** — care a separat de continentul european toată peninsula iberică, transformând-o într-o mare insulă plutitoare, care se mișcă fără vâsle, fără vele și fără elice în direcția Sudului lumii, „o masă de piatră și pământ, acoperită de orașe, sate, râuri, păduri, fabrici, codri, câmpuri cultivate, cu oamenii și animalele sale”, pe calea unei noi utopii: întâlnirea culturală a popoarelor peninsulare cu popoarele de pe partea cealaltă a Atlanticului, sfidând astfel, cât a îndrăznit strategia mea, dominația sufocantă pe care Statele Unite ale Americii de Nord o exercită pe meleagurile acelea... O viziune de două ori utopică ar înțelege această ficțiune politică ca pe o metaforă mult mai generoasă și mai umană: că Europa, toată, ar trebui să se mute în Sud pentru ca, trecând peste abuzurile mai vechi și mai colonialiste, să ajute la echilibrarea lumii. Adică a unei Europe, în sfârșit, etice. Personajele din **Pluta de piatră** — două femei, trei bărbați și un câine, călătoresc neostenit prin peninsulă în timp ce ea brăzdează oceanul. Lumea este în schimbare și ei știu că trebuie să caute în ei înșiși oamenii noi care vor deveni (fără să uite de câine, care nu e un câine ca ceilalți...) Asta le ajunge (...).

Termin. Glasul care a citit aceste pagini a vrut să fie ecoul vocilor unite ale personajelor mele. Nu am, ca să zic așa, altă voce decât vocile pe care ele le-au avut. Iertăți-mă dacă vi s-a părut puțin ceea ce pentru mine este totul.

Stockholm, 7 decembrie 1998, Fundația Nobel

(fragmente traduse de Pavel Mocanu după *Jornal de Letras, Artes e Ideias*, 736 / 16-29 decembrie 1998)

• Târm la Marea Neagră

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța, cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto”

◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

● Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC ● Redactor șef adj.: NICOLAE MOTOC

Adresa: Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 Tiparul: INFECON S.A. Constanța ● Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București, România ● Redactor de serviciu: FLORIN SLAPAC